

DOM IN SVET

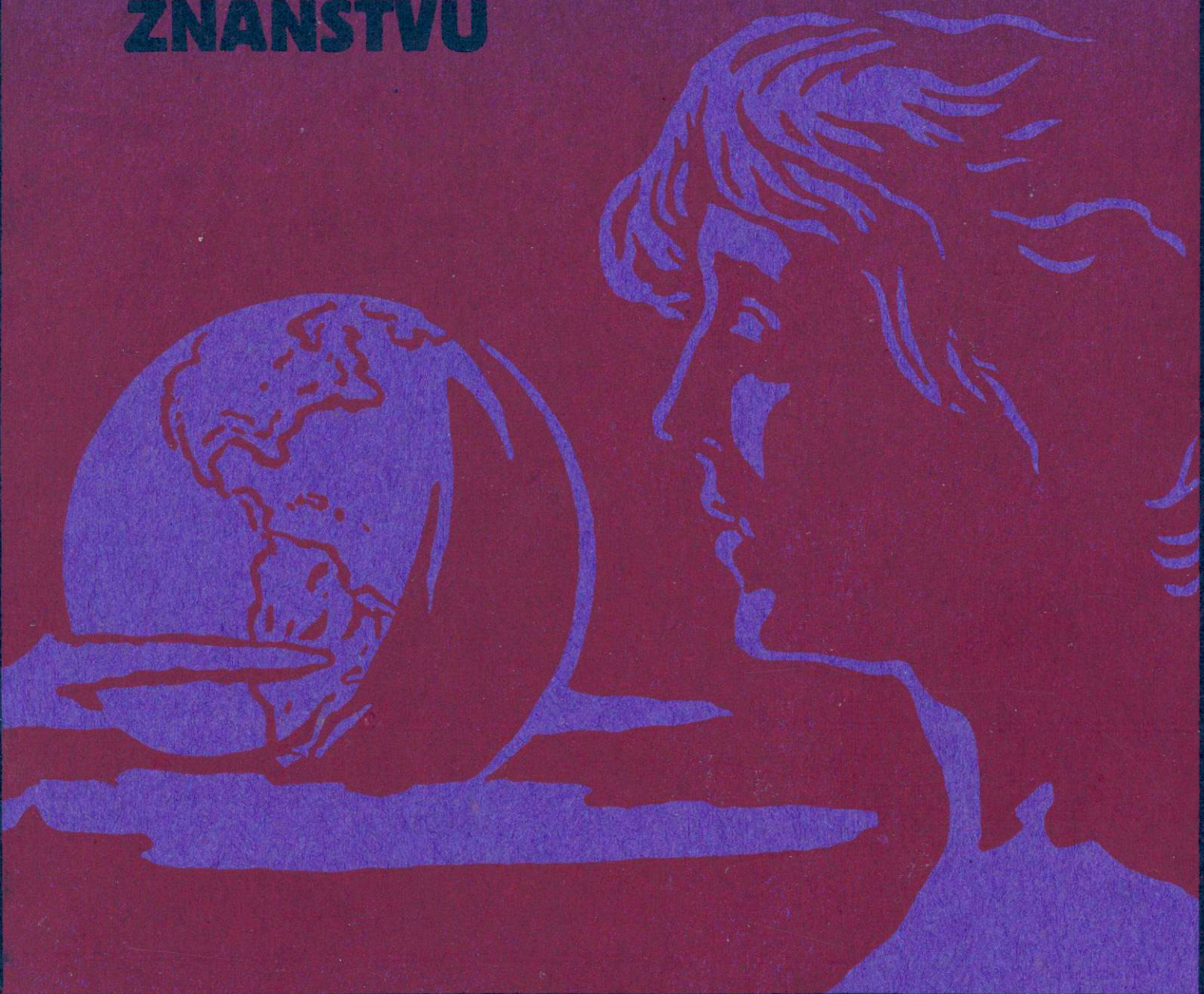
XXIV

ŠT. 4

1911

LEPOSLOVJU
ZNANSTVU

VSEBINA.

	Stran		Stran
Sošolci. Povest. Spisal dr. Franc Detela. (Dalje)	125	Na Barju. Spisal Josip Jošt	143
Meditacije. Zložil Josip Lovrenčič	131	Staro in novo o ljudskem štejfu. Sestavil dr. Vinko Šarabon. (Dalje.)	150
Molitev. Zložil Ksaver	133	Narodna romanca. Zložil Silvin Sar- denko	154
Naš vsakdanji kruh. Spisal F. S. Finžgar	132	Obiski. Iz življenja in delovanja naših umet- nikov. Spisal Izidor Cankar. (Dalje)	155
Noč. Zložil Julij Hrast	137	Književnost	158
Pasijske igre v Oberammergauu. Spisal prof. Anton Sušnik	138	Mladim literatom	161
Dva cveta. V spomin † g. M. L. — Zložil Vekoslav Remec	142	To in ono	162
Študentovska. Zložil Vekoslav Remec	142		

Slike.

Pred občinskim sodnikom. N. I. Coščenko	125	Oberammergau	145
Snemanje s križa. Achtermann (Rim, Trinità dei monti)	129	Ulica Bulak v Kapri	153
Gledališče v Oberammergauu	138	Anton Verovšek	155
Pasijske igre v Oberammergauu: Jezus umiva učencem noge	140	Vodnik: Nagrobni spomenik	160
		† Profesor Josip Apih	162
		Dr. Ante Bauer, zagrebški škof-koadjutor	164

„Dom in Svet“ izhaja 25. dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. —

Založnik in lastnik: **Katol. Bukvarna.** — Tiska **Katol. Tiskarna** v Ljubljani.

Naročnina: 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema lastništvo in upravištvo v Katoliški Bukvarni.

PRED OBČINSKIM SODNIKOM

N. I. COŠČENKO

Sošolci.

Povest. Spisal dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

IV.

Minulo je nekaj tednov. Zora ni mislila več na prestane težave, ki so ji bile uničile obrt. Sladičarno je preudarjala v krojačnico za žensko obleko. Preudarjala je, kakšne stroje da bi si nabavila, katere liste si naročila, koliko šivilj najela. Zapisovala si je naslove gospe in gospodičen, katerim se je hotela priporočiti, popraševala pismeno in ustno po tvornicah in trgovinah, koliko da bi dobila popusta za blago, in z vse drugačnimi očmi je gledala zdaj kroje, barve, blago na živih vzorcih, ki so se košatili po izprehajališčih, šopirili po zabaviščih, šumeli po cerkvah. Razbirala je, zakaj da je ta gospa tako okusno, ona tako brezokusno oblečena, kakšen kroj se prilega vitkim, kakšen obilnim osebam, kakšen mladí, kakšen stara svojo lastnico, kakšne barve se prijetno ubero, požive polt in lase. Pred mnogimi leti izučena je zdaj obnavljala, kako se urezuje obleka, kako merijo

in računijo potrebščine, in čakala, da dobi zaproseni pripust k otvoritvi novega obrta.

Hudo je seveda, če se mora človek, ki se je komaj dobro privadil enemu delu, poprijeti drugega, novega, kjer se takoj pokonci postavi vprašanje, če se bo obneslo bolje od prejšnjega. Kaj, če bi morala opustiti še to! Potem je samostalnosti konec in iskati bo treba službe. Marsikoga je seveda sram, da je dogospodaril. A na tako gosposko čuvstvo se potreba ne ozira. Sreča še, da je bila Zoro za prve čase novega podjetja preskrbela umrla teta in lastna varčnost!

Z novimi skrbmi in novimi nadami se je vračala Zori stara odločnost. Nepotrpežljivo je že čakala, kdaj da prične z novim obrtom. Kar dobi nekega dne poziv od sodišča, da se mora priti zagovarjat, ker jo toži državno pravdníštvo pregreška proti zakonu o živilih in prestopka zoper varnost življenja.

Zora je strmela v list in brala poziv enkrat, dvakrat, besedo za besedo, in preudarjala, če bere

prav, če je res tako pisano. Ali ni še konca nesrečne sladičarne? Saj je bila vendar izjavila ona, da ne bo nadaljevala tega obrta: saj je bila že odložila koncesijo. In ni še miru. Človek mora zbirati vse misli, napenjati vse moči za bodočnost; raztresa in muči ga pa še prošlost. Kaj je vendar zagrešila hudega? Pokvarilo se ji je bilo nekaj peciva. A kar je bilo pokvarjenega, ni bilo naprodaj. Saj še dobrega ni nihče nič kupil. To je vendar razločno povedala komisarju. In Josip je bil zraven. Zora je zardela od jeze, ko se je spomnila, kako je ni hotel spoznati Josip. Za takega prijatelja bi bila dobra njena družba, kadar bi nobene druge ne bilo. Ali ni mogel izpregovoriti on lepe besede zanjo? A zopet jo je zatajil. Sramuje se njenega znanja. Oh, saj se mu ne bo vsiljevala.

Takšno premišljevanje ji je trgalo srce, a pomagalo ni nič. Treba pa je bilo nekaj ukreniti. Toda kaj? Zora je prebrala še enkrat poziv in se prepustila neprijetnim mislim, ki so silile v težko glavo. Ali naj bi šla nad tržnega nadzornika po pojasnila? Ali naj bi ga šla prositi, da umakne tožbo? Zakaj ga ni bila že poprosila? Takoj od začetka bi se bila morala nekoliko ponižati; zdaj je prepozno. V svoji trmi je mislila ona, da je z izjavo že vse opravljeno. A gospodje zahtevajo, da se človek poniža, da prosi. Tudi Josipa bi bila lahko nagovorila ali pa mu pisala. A najbrž bi ga bila spravila v še večjo zadrego; in kako bi si upal on izpregovoriti le besedico zanjo, ko si je niti pogledati ni upal? Sicer pa, kaj je zagrešila ona, da bi morala prositi! Kdor je kriv, ta naj prosi milosti; kdor pa se sklicuje na svojo nedolžnost, ne sme prositi. „K odvetniku pojdem,“ si je dejala in se začela napravljalati. Zavest nedolžnosti ji je budila jezo. Ali se res ne bi mogel nedolžen človek sam s svojo nedolžnostjo brez pomoči, brez podpore ubraniti obtožbe in kazni? Zakoni so vendar postavljeni zato, da branijo nedolžne ljudi, ne pa, da bi jih napadali in jim nagajali. Policaja in žandarja naj bi se moral bati samo, kdor je kriv, ne tudi, kdor je nedolžen. Reva ni pomislila, da je premalo zunanjih znakov za razlikovanje teh dveh vrst človeškega rodu, in da se zahteva, da pride poštenjak tudi v pošteni obleki v pošteno družbo; sicer mora pokazati izkaznico.

„Ne, nikamor ne pojdem,“ je odločila. „Stvar je premalenkostna, prejasna. Samo jezike bi razvezala ljudem, in trpelo bi moje dobro ime, ker bi marsikdo rekel, če bi bila nedolžna, bi me ne tožili. Kaj se mi more zgoditi!“

Najrajša bi si bila izbila iz glave vso sitnost. A prizadevanje je imelo nasprotni uspeh, kakor silijo razdražene čebele tem huje v človeka, čim bolj maha z rokami. Saj ima pa tudi neki poseben strah

pred sodiščem vsak nejurist, in marsikak poštenjak se ga boji bolj ko deset krivičnikov. Brezštevilni paragrafi se mu zde kakor skrite pasti ob prepovedanem potu; premetenec jih preskoči brez škode, preprostega človeka pa zagrabi, če se količkaj opoteče.

Kljub tej moški trmi pa bi se bila vendar Zora rada posvetovala s kakšnim pametnim človekom. Toda nikogar ni bilo blizu. Brat ji seveda ni mogel nič pomagati. On ni umel nič in ni poznal življenja nič, ker je živel v nekakšni megli, ki mu je jemala razgled po svetu. On bi bil še hud, da ga nadleguje sestra s takšnimi malenkostmi. Saj je njemu vse malenkost, kar se ne tiče njega. Da bi ji vendar hotelo prijazno naključje pripeljati Ivana, ki ga sama ne more iskati. On bi ji vedel povedati, kakšnega pomena da je obtožba in kako bi se najuspešneje zagovarjala! Ivan bi ji dobro svetoval in lahko pomagal, ker je sam pri sodišču, pameten človek in dobrega srca. Z dobrim svetom bi samo njej naložil dolg hvaležnosti, sebe ne bi zadolžil nič. Toda nikjer ga ni bilo videti, nikjer slučajno srečati. Kakor da bi se je ogibal. Ali je morda res on spisal tisti nespametni listek in zakrivil njeno nesrečo? A potem bi bila ravno njegova dolžnost pomagati in popraviti krivico. Morda se pa boji, da bi se s tem sam osumil, sam ovadil. Oh, same domneve! Krivec je Narobe. Kdo drug? Zakaj je bil tako boječ? Zakaj je pobešal oči? O, ni se sramoval nje, ampak svoje krivde. Povoda pa bi imel tem več, da bi ji priskočil na pomoč. Morda še pride ta ali oni. Ivan mora vendar vedeti, da je ona obdolžena in zatožena; Josip je pa morebiti še sam pisal obtožnico.

Tako je čakala in upala Zora, se razburjala in žalostila in otrpnila naposled v svoji trmi. Zdelo se ji je, da ne bi hotela prositi milosti, če bi jo tudi na smrt obsodili. Toliko žalosti, toliko skrbi je prestala, toliko krivice pretrpela, da je ostalo nekoliko več, nekoliko manj brez pomena. Noben sodnik, noben komisar ne išče in ne toži krivca, ki je njo uničil; nad njo se znašajo. Nič ne de. Še v ječo naj jo zapro in z globami naj ji vzamejo, kar še ima: potem bo zadoščeno pravici. Prevzela jo je čudna slast trpljenja, da je nekako zaželela preganjanja in novih krivic. Neprimerna kazen se zdi namreč vedno krivična, nedolžen pa, kogar zadene, in tudi v ponižnem srcu spe kali prevzetnosti. Trpljenje, ki se vidi nezasluženo, jih rado zdrami, da bujno poženo, prerastejo krivdo in se potem slastno zibljejo v samoljubni nedolžnosti.

Po hodniku sodišča je postaval, za pričo poklican, gospod Narobe, ko je prišla Zora k obravnavi. Kakor slučajno in nebrižen se je obrnil, ko jo je zagledal, proč in začel pozorno ogledovati skoz

visoko okno okrušeni tlak ozkega dvorišča. Zaničljiv smeh je zaigral Zori ob stisnjenih ustnicah, ko je stopala trmasto-ponosna mimo njega. „Boji se siromak, da bi ga osramotila znanka,“ si je dejala. „O, brez skrbi!“

V sobi je sedla na klop, ker so se ji šibila kolena od razburjenosti, ki jo je že toliko časa zaman mirila. Ko pa so se odprla vrata na nasprotni strani, je vstala in se oprijela naslona, da ne bi omahnila.

Vstopili so trije gospodje, eden starejši, v talarju, dva še mlada, opravilnik državnega pravdnništva in zapisnikar. Zora jih je gledala kakor skoz meglo, da ni mogla prav razbrati nobenih potez na obrazih, ki so se ji zdeli vsi tuji. Kakor iz težkih sanj jo je zdramilo vprašanje, kako da se piše, koliko da je stara in če je že bila katerikrat kaznovana. Potem se ji je zopet nekako stemnilo pred očmi in kakor v sanjah je poslušala obtožnico, videla, kako je šel gospod v talarju sam klicat pričo, prijatelja Josipa Narobeta, in slišala zopet, kako je ta mirno, v kratkih besedah potrdil, kar je trdila obtožnica. Za mizo je pisal zapisnikar besedo za besedo, da ne bi katera odletela in se izgubila. Potem se je vzdignil mladi gospod na desni strani, si obrisal ščipalnik, se ozrl na sodnika, premeril obtoženko in začel v izbranih besedah razkladati imenitno resnico, da je življenje in zdravje najdražji zaklad človeški in kako silno da se pregreši, kdor prodaja škodljiva živila; kako potrebno je, da varuje zakon in pravica preprostega konsumenta, ki je tolikrat izročen milosti in nemilosti brezvestnega prodajalca. Takšna prodajalka da je bila obtoženka, ki je gledala bolj na svoj dobiček ko na življenje in zdravje kupovalcev. Prodajala je živila, skrajno škodljiva zdravju, kakor je dokazala preizkušnja. In komu je pretila v prvi vrsti nevarnost? Odraslim? Tudi; a ne v prvi vrsti, ker ti niso glavni odjemalci sladčic. Pretila je otrokom, naši nadi, našim miljencem, ki segajo že po nekem naravnem nagonu tako radi po sladčicah, nimajo pa tiste razboritosti, da bi mogli ločiti zdravo sladčico od sladkega strupa. Koliko skrbi dandanes država za otroke! Po pravici. Zdravi otroci, zdravi možje. Toda kaj pomaga vsa skrb države, dežele, dobrodelnih društev, če more uničiti ves dolgoletni trud teh faktorjev brezvestnega posameznika sebičnost. Pravosodja vzvišena naloga je, braniti nedolžnega tem bolj, čim manj se more braniti sam. Svarilnih zgledov je treba, da se ne bo šopirila krivičnost in obupavala zatirana nedolžnost. S prizanašanjem bi se samo potuha dajala brezvestni dobičkaželjnosti.

Zori je dvignila glavo pokonci togota, ko je slišala dolžitev. Kri ji je zalila lice in oči so se ji zabliskale, ko se je obrnila proti tožniku. Komaj se je zadržala, da mu ni segla v besedo. Potem je

uprla oči v sodnika, kakor da bi mu hotela brati na obrazu, če jo tudi on dolži takšne hudobnosti. Josipa ni hotela pogledati; zapisnikarja pa ni mogla prav videti, ker se je tako nizko sklanjal na svoje pisanje. A Boga naj zahvali, da ga ni spoznala! Sicer bi se najbrž niti zatorej ne bila mogla zagovarjati.

Ta zapisnikar je bil namreč sam gospod Ivan Balant, ki se je nalašč skrival, ker se je prav otročje bal, da ga ne bi spoznala Zora. V strahu in nejevolji je stiskal ustnice, gubančil čelo, gledal po kotih, strmel v zapisnik in čakal nestrpno konca obravnave.

Zora pa je z ogorčeno zgovornostjo pripovedovala, kako so hudobni ljudje porabili neki nespameten članek v novinah, da so z obrekovanjem in sumničanjem uničili njen obrt. Ona bi bila pač tožila te novine, če bi se ne bila bala, da bo trpela, kakor sedaj, poleg škode še sramoto. Saj bi se bila sama osmešila, ker bi se bilo zdelo neprizadetim ljudem samo nedolžna šala to, kar so zavili hudobneži po svoje, da so ji odjedli kruh, ki si ga je služila ona s težkim trudom. Kaj bi ji bilo tudi pomagalo, če bi se bile kaznovale novine? Obrtnik mora poginiti, če ga zapuste odjemalci. Njo so zapustili, in ona je morala opustiti obrt. Škoda, da je predolgo odlašala z naznanilom. Slepile so jo prazne nade in za vsako bilko se lovi človek, ki se potaplja. Tako so ji novine, ki so ji bile odgnale odjemalce, privabile tržno komisijo, in ta je vzela, kar je bilo pokvarjenega blaga, za preizkušnjo s seboj, dasi ni bilo več naprodaj, dasi ona že ves teden pred ogledom ni bila prodala ničesar. Oškodovala zatorej ni ona nikogar, ne na zdravju, ne na blagu. Oškodovana, uničena je samo ona. Za domnevne oškodovance se vleče gospod tožnik; zanj se ni potegnila nobena pravica, nobeno sodišče. Če pa se zdi sodniku ona vrhu vse svoje nesreče še kazniva, v božjem imenu!

Opravilnik državnega pravdnništva je poudaril, da še ni stal, kolikor se on spominja, pred sodiščem noben prodajalec pokvarjenih, škodljivih živil, ki bi ne bil trdil, da niso bila naprodaj. Sodišče, ki bi lahko brez obravnave, na podlagi predloženega strokovnega mnenja izreklo obsodbo, se ne sme ozirati na take izgovore. Čim teže se pride prodajalcem pokvarjenih živil do živega, tem strože bi se morali, drugim za strah in svarilo, kaznovati oni, katere je zgrabila roka pravice.

„Prosim, gospod sodnik,“ je dejal Josip, „prizanesite, če je možno, ali prisodite obsojenki vsaj globo, ne zavora.“

Sodnik je ostro pogledal, da je Josipu zastala beseda. Tudi on je bil mnenja, da je treba svarilnih zgledov, da si ne bodo prodajalci norca delali iz zakona. Saj je sam vedel, kako da imajo razni sle-

parčki natanko označene sodnike, kateri da je drag, kateri poceni. Povzel je nakratko vso obravnavo in obsodil Zoro zaradi prodajanja zdravju škodljivih živil na en teden zapora.

„Pritožite se, gospodična,“ je hitel Josip, „pritožite se: Gospod sodnik, jaz predlagam samo globo.“

„Vi ste priča,“ ga je ustavil sodnik. „Vi ne morete nič predlagati in se nič pritoževati. Gospodična se lahko pritoži, dokler ne poteče rok in ne postane obsodba pravokrepna.“

Sodnik se je obrnil in šel, za njim s sklonjeno glavo zapisnikar in ponosno opravljen državni pravdnik.

„Gospodična Zora, pritožite se!“ je prihitel Josip za Zoro. Zora se je obrnila in šla svojo pot. Še pozdraviti ga ni hotela, nikar se spuščati v razgovor.

„Ne, ne pritožim se,“ je dejala sama pri sebi. „Jaz naj bi poslušala svet tega človeka, ki me ni hotel spoznati pred tržnim komisarjem, ki me je zatajil pred sodiščem, nastopil sam kot priča proti meni in se morda zdaj kesa uspehov svojega postopanja! Nikdar!“

Prijetno jo je božala misel, da se Josip kesa svojega ravnanja. Po nobeni ceni ga ne bi hotela ona rešiti tega kesanja. Glasnejša od tihe žalosti je bila zloradost, ki je opisovala, kako žal je Josipu, da je ravnal tako grdo, in da mu bo tem bolj žal, čim večja bo njena nesreča. In ker mu je privoščila ona to bridkost in mu želela prav gorkega kesanja, se ji lastna nesreča ni zdela neznosna. Grenko se je nasmehnila in pokimala svojim mislim, ki so ji kazale preganjanje hudobno, obsodbo krivično, kazen nezasluženo. Visoko jo je postavila ta samozavest nad Josipa, ki se je ustrašil sam svojega dejanja, nad sodnika in tožnika, ki ju je bil oba prevaril videz. Taka trpka zloradost prevzame razumnega moža, kadar ga pred nerazsodnimi ljudmi prevpijejo priliznjeni kričači. „Oh, takšna kazen!“ si je dejala, „sto drugih bi lahko zadela po nedolžnem. Ali sem zato jaz kriva in oni nedolžni? In jaz naj bi morda prosila pomiloščenja? S tem bi sama priznala svojo krivdo in potrdila nasprotnikom mnenje, da so sodili po pravici, ravnali po milosti. Tako pomilosti tudi razbojnik popotnika, ko mu je pobral denar.“ V zagrizeni trmi je sklepala Zora, da se ne pritoži, tudi če bi se ji zatrdilo, da bo pritožba uspešna. Tega zadoščenja ni privoščila Josipu, da bi se mogel on hvaliti, da je s svojim svetom njej kaj dobrega storil. O, naj se le kesa ta prijatelj!

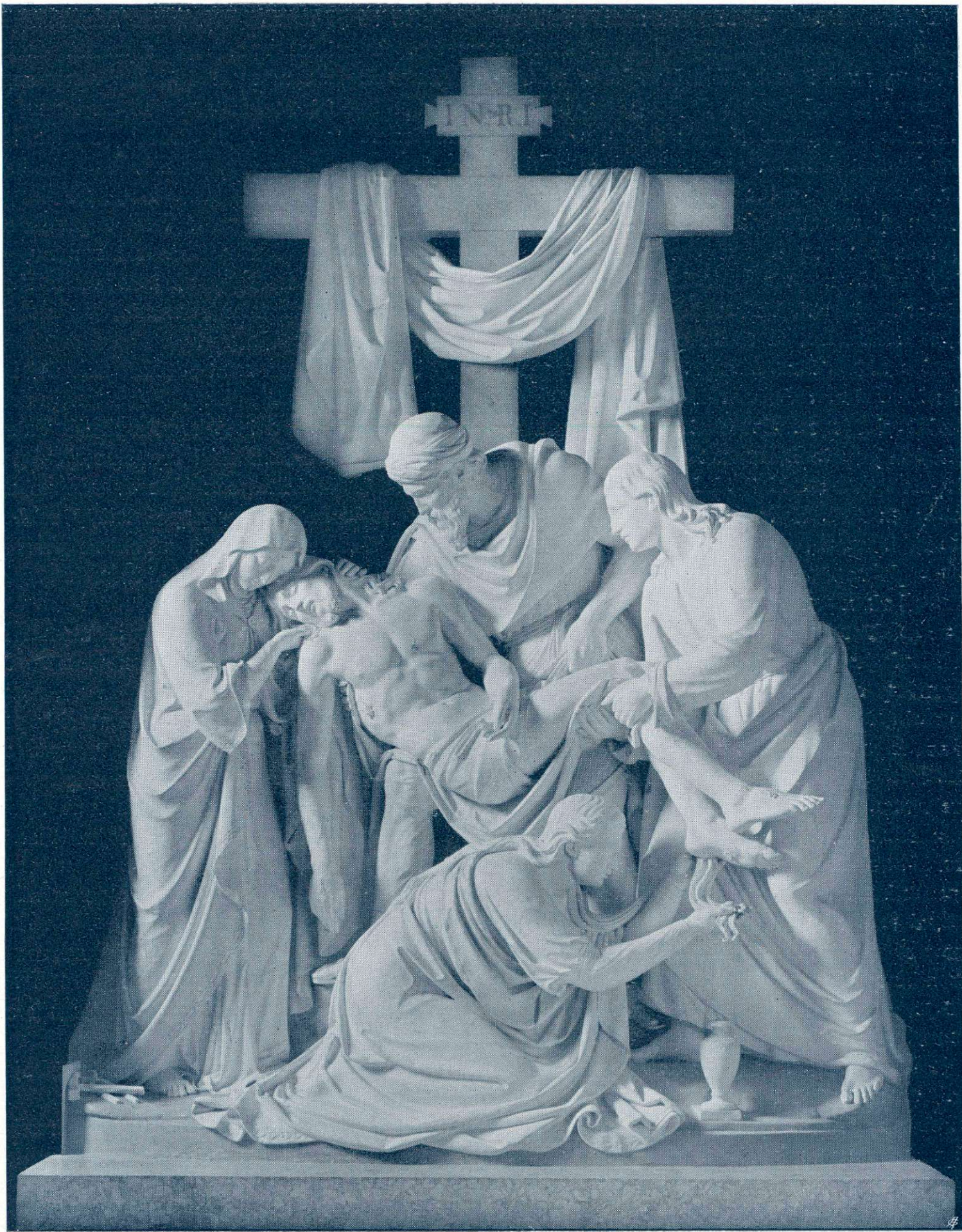
Josip Narobe pa se je res kesal, zelo nezadovoljen sam s seboj. Sicer mu je tudi nesreča uboge Zore segala v srce, toda ne tako globoko kakor lastna smola, da se je bil tako zaletel pred sodiščem.

Kaj se je bil vteknil v razpravo, da ga je moral zavrniti sodnik, njega uradnika, ki ga družijo z drugimi uradniki skupna korist! In kako ga je zavrnil sodnik! Kakor navadnega človeka, ne kakor sournika, takorekoč tovariša. In po pravici, kar posebno boli. Kaj je govoril on, ko ga ni nihče nič vprašal! Zora! Seveda je reva; a kaj more on za to! Ali je njej kaj koristil s svojim nepremišljenim ravnanjem? Nič. Samo sebi je škodoval. On, priča proti obtoženki, zastopnik oblasti, je sam priskočil na pomoč osebi, ki jo sodišče preganja! Če to ni čudno ravnanje, ni on več Narobe. Sodniku vsaj se je čudno zdelo; zato ga je tudi tako pogledal. Menda mu vendar ne nakoplje disciplinarne preiskave! Te misli so gnale Josipu vročino v glavo in pot iz telesa. Kako hitro se spotakne človek, ki nima vedno samega sebe v rokah in pred očmi! In recimo, da bo imel sodnik takta dovolj, da ne bo naznanjal naprej njegovega čudnega vedenja, ona dva mlada uradnika, obtožitelj, ki je tako samosvestno nastopil, in zapisnikar, ki je za mizo prespaval svojega mačka, tadva ga ne bosta imela. Tadvabosta govorila in njega smešila. Takim mladeničem ni sveta nobena uradna tajnost, samo da morejo norce briti in dolgčas preganjati. O, Josip jih pozna dobro, te nekolegialne kolege. Takšnim uradnim dninarjem je največje veselje, sitnosti napravljati kakšnemu vestnemu uradniku; saj celo urad uradu rad ponagaja. Sicer ni očitala vest Josipu nobenega pravega greha; in zaleteti se navsezadnje tudi več uradnik; toda koliko rajše se odpuščajo velike napake ko majhni prestopki! Josip je premišljeval, če bi ne bilo dobro, da bi stopil sam k sodniku in ga prosil, naj mu ne zameri prenačlice; ker pa je bilo vendar možno, da je sodnik že pozabil te neprilichnosti in bi bilo morda celo nevarno opozarjati ga zopet nanjo, je možko sklenil tudi on, da ne bo prosil ničesar, in naj se zgodi z njim, kar hoče.

Avskultant Ivan pa je poprosil takoj po obravnavi sodnika, ki mu je bil prideljen, naj ga odpusti domov, ker se ne počuti dobro.

„Prehlajeni ste; mrzlica Vas trese,“ mu je dejal sodnik. „Saj se Vam pozna; kako ste blede in prepadli! Kar hitro v posteljo in čaja si dajte zavreti! Ko se dobro izpotite, Vam bo odleglo.“

Ivan je odhitel v svoje stanovanje. Nikogar ni hotel srečati, z nikomer govoriti. Hvala Bogu! je vzdihnil doma in se vrgel na divan. Vrtelo se mu je v glavi od razdraženih misli, ki so se gnetle in prerivale po zavesti. Vsa obravnavo se je vršila naprej, se mešala in končavala in zopet pričenjala v njegovem spominu. Vse glasove je ločil, vse razlike narečja, naglasa, poudarka čutil. Zdaj mu je brnela po ušesih mirna beseda sodnikova; zdaj je zazvenel

ACHTERMANN (Rim, Trinità dei monti)

SNEMANJE S KRIŽA

mlade obtoženke mehki glas, ki je koprnel v bridkem ponosu in se tresel pod strupenimi opombami tožiteljevimi; vmes strahopetne, nerodne prošnje prijatelja Narobeta. Kako zoprni mu je bil ta človek! Molčal naj bi bil ali se pa odločno in moško potegnil za nedolžno žrtev. — Kakor on sam? Vročina je prevzela Ivana. Proti zidu se je obrnil in si zakril obraz z rokami. Večji grešnik je obsojal manjšega. Kako boječe se je bil skrival on! Josip se je bil vsaj toliko osrčil, da je ponižno prosil; on niti toliko ne. In vendar, kakšna je krivda Josipova, kakšna njegova! Res, misel, ki je rodila nesrečni spis, je bil sprožil Josip; njemu samemu bi to ne bilo nikdar padlo v glavo. Pisal pa je on.

Ivan je skočil pokonci in začel s hitrimi koraki meriti sobo. Kakor raztopljen kovina so mu padale na dušo besede Zorine, ki so tako preprosto opisovale posledico nepotrebnega listka. Nobene obtožbe, nobenega očitjanja ni obrnila obtoženka proti piscu. Celo opravičevala ga je. Kakor da bi vedela, da je res nedolžen. Saj je tudi. Kaj more on za to, da so bralci tako bedasti ali tako hudobni! Če pišejo novine, da nekaterih predpotopnih uradnikov ni spraviti v pokoj, ali naj jih bralci pobijejo? „Jaz sem nedolžen, popolnoma nedolžen.“ Čudno se mu je zdelo zdaj, zakaj da se je poprej skrival. Neumna vest, si je mislil, ki ni dostopna pametnim razlogom, ki je hkratu tožnik in sodnik, kar je popolnoma nedopustno. In ta trmasti sodnik mu je ometaval v srcu ugovor za ugovorom in ga tožil in obsojal naprej in naprej. „Če si nedolžen, zakaj si se skrival? Če srečaš Zoro, kaj porečeš? Ali boš tako nesramen, da se boš delal, kakor da bi se ne bilo nič zgodilo? Morda boš še Josipa grajal, da se ni vedel zadosti viteški, ker se ni vedel tako kakor ti.“ — „Nič, nič,“ se je srdil Ivan. „Srečati ju ne smem, nočem, ne Zore, ne Josipa.“

Zaškripal je z zobmi, sedel za mizo in začel pisati prijatelju avskultantu v Novem mestu, če ne bi hotel z njim menjati mesta; njemu da ne ugaja ljubljansko podnebje; če je oni pripravljen, naj vložita kar skupno prošnjo za premestitev.

Ivan je bil preverjen, da ne more dalje živeti v Ljubljani, da mora izpred oči ljudem, ki jih noče videti. Ali se bo vedno zagovarjal sam pred seboj, da jim ni storil nobene krivice? Moral je proč iz kraja, ki ga je s svojimi spomini silil, da naj se zagovarja. Vraga črnega! čemu pa naj se zagovarja, če ni kriv! Kdor ni idiot, mora to vendar umeti. — Seveda, ravno zato, ker je nedolžen, bi bil on tem laže izpregovoril s sodnikom in mu namignil, da pozna on obtoženko, ki je prav poštena ženska. Morda bi jo bil oprostil sodnik ali pa jo kaznoval samo z globo. Toda ali je vezala njega kakšna dolžnost, da bi se bil zavzel za Zoro? Nobena.

Zakaj se mu torej to očita! Njegovo vedenje ni bilo ne pregrešno, ne nedostojno, kvečjemu nekoliko čudno. Zato se on tudi ne sramuje tega vedenja. Jezi ga samo spomin, kakor jezi človeka madež na obleki, ki se upira pranju in snaženju.

Ko se je zmračilo, je nesel Ivan sam pismo na pošto. Potem pa vun, vun iz mesta, da ga ne bi nihče srečal, da bi se utrudil in mogel ponoči spati! Ivan je hodil tako hitro, da so ga komaj dohajale sitne misli. Da bi se jih otresel, je ugibal razdalje od drevesa do drevesa, od hiše do hiše in štel korake in se jezil, da so ga v štetju tolikrat premotile spremljevalke. Pozno se je vrnil v gostilnico, nejevoljen, da je dobil notri še par tovarišev, ki so ga napadli, kod da hodi in zakaj da je tako slabe volje. Ivan je odgovoril tako nakratko, da ga niso več izpraševali; pil pa je mnogo.

„V družbi bom vse pozabil,“ si je dejal drugega dne, ko ga je bolela glava. Poiskal si je družbe, se silil v glasno veselje in se srdil natihem, da se vesele drugi tako iz srca. „O stari Temistoklej!“ je vzdihnil, „ki si se hotel učiti pozabljivosti, zdaj te umejem.“

Tako je čakal Ivan nepotrpežljiv rešitve svoje prošnje, čakal preselitve, hodil okrog čemerem, iskal zabav, ki so ga dolgočasile, in dela, ki ga je mučilo, in bežal sam pred seboj.

„Ha, kod pa hodiš?“ ga je ustavil na oglu neke ulice prijatelj Janko in se ga oprijel. „Cel teden te že iščem.“

„Pusti me, prijatelj; meni se mudi,“ ga je odpravljaj Ivan.

„Meni pa nič; zatoj grem s teboj. Nekaj ti moram povedati; toda zaupno.“

„In nakratko, ker jaz te res ne utegnem poslušati.“

„Ali veš ti, kakšno sramoto je meni naredila Zora?“

„Zora? Sramoto tebi?“ se je zavzel Ivan in pogledal postrani tovariša.

„Da, Zora. Sramoto meni, svojemu bratu. Zaprta je bila; sedela je.“

„To se primeri lahko vsakemu poštenjaku. Ali misliš, da tebi ne?“

„Zaradi takšnega prestopka ne. Pač zaradi razžaljenja časti, upora, veleizdaje; zaradi kvarjenja živil nikdar.“

„Jaz imam tvojo sestro še vedno za popolnoma pošteno žensko; in če se je ti sramuješ, te ni veliko prida.“

„Kaj pa tako kričiš nad menoj! Saj nimaš kot sodnik pred seboj ubogega grešnika. O sestri sem ti povedal jaz zato, da ti ne bodo tega na ušesa nosili drugi. Saj sestra ni toliko kriva kolikor tisti cepec, ki je pisal proti njeni sladičarni.“

Ivan je podal prijatelju roko v slovo, da bi mu ušel; toda Janko ga ni izpustil. Nadaljeval je svojo razpravo, kako da bi bilo vendar prav, če bi bila Zora takrat tožila Josipa, ki ji je tolikanj škodoval s svojim spisom. On, Janko, da je takoj spoznal v spisu Josipov slog, njegovo dolgočasno dolgoveznost. No, in zdaj je morala pa še ona sedeti namesto njega.

Ves bled je Ivan molče požiral Jankove žalitve. Ni si upal ne ugovarjati, ne zagovarjati Josipa. Od-

dehnil si je, ko se je ločil od Janka in hitel domov osramočen in srdit na nesrečne okoliščine. „Pred tem sleparjem moram pobešati oči, pred tem bedakom molčati!“ je stiskal ustnice in pesti.

Kakor rešitev iz hude stiske je pozdravil doma zasebno pismo, ki mu je naznanjalo, da bo v par dneh premeščen. „Rešen sem,“ si je dejal. „Novi kraji bodo zagrebli stare spomine.“

(Dalje.)

Meditacije.

Zložil Josip Lovrenčič.

I.

V svetišču gozda . . . Mir . . . Ni ne
drhtenja . . .
Na vzhodu blede sveča se je vnela
in kot da sama sebe je vesela
se s horiconta na zenit povzpenja.

O luči, ki v skrivnostni katedrali
narave božje sta se zlili v eno,
kaj vse, kaj vse sta meni dali!

A njej nasproti umirati začenja
v krvavem svitu druga, ki žarela
je ur dvanajst za kratek praznik dela
in z njim za grenke hipe zadoščenja . . .

Srce, ki ni za srečo mi rojeno,
a v njem odsvit lepote se zrcali,
srce mi večnosti je posvečeno! —

II.

(Prijatelju A. R., novomašniku.)

Smehljala se Ti je mladost in Te vabila
z besedami kot iz visoke pesni:
„O pridi, svat, da čez obraz Tvoj resni
veselja solnčne žarke bom razlila!

A Tebi v križ se je oko zazrlo,
na katerem v nemi, neizprosni boli
Srce vseh src je za človeštvo mrlo:

In zdaj greš, dragi, pred oltar, daritev
da prvo Njemu daš v zahvalo vdano,
ki misli zbral Ti v harmonijo vbrano
in jim izvor je On in dopolnitev.

In verujem, da v blaženi minuti
jih srečalo bo radostno spoznanje,
ob katerem duša sladek mir občuti:

In videl boš, kako razmahne krila
kot bajna ptica v bajni noči kresni
Ti slednja misel in pot donebesni
nje slajši bo od vsakega plačila.“ —

— Kdor gre stopinje tvoje, ga nikoli
ne bo življenje do prahu potrla —
In zginili vabljivi so idoli! . . .

*

O daj, naj spomni Tvoja se molitev
vseh, ki jim solnce volje je neznano
in romajo pot žalostno v Nirvano,
ker težka je življenja trda bitev! —

— Zastonj po slepi sreči je iskanje,
dobi jo, kdor v odpovedi zasluti
in potom nje življenja išče zvanje! —

III.

H kolikim ciljem že obiskat želje
poslal sem v zarji mladega upora,
misleč, da sreča zažareti mora
pri njih, ki sam sem dal si jih v veselje.

in da za greh Ta svoj pezeče breme
prevar in razočaranj si na pleča
naprti in ga skoz življenja teme

Toda spoznal sem, da le en pot pelje
do Njega, vse popolnosti izvora,
in da, ki izven Njega išče vzora,
pa naj gigant bi bil, predrzno-smel je,

nemiren nosi, in da se mu veča,
ko vanj strme reči poslednje neme,
in da obup, ko bliža smrt se, sreča — — —

IV.

Vse sanje bile senca so jutranja,
ki drzne so v življenje me vabile,
kjer naj bi preizkusil svoje sile
in ne bil trs, ki se usodi klanja.

Li po življenja trdi cesti gremo
zato, da le v bodočnost hrepenimo,
in ko v poldnevu svojem se zavemo

Pa kaj? — Prišla je ura opoldanja
in sence lepih sanj so v nič se skrile,
ne da bi se z besedo poslovile,
ki bi odgovorila na vprašanja:

nazaj v mladosti jutro zaželimo? —
O popoldanska senca hrepenenja,
mi ti poveš, kje cilj je, kjer vse jenja? —

V.

Jaz ti povem, kje cilj je, kjer vse jenja.
Pohotno že vzbrstela sem iz nič
in preko polja grem in preko griča:
preko radosti sladkih in trpljenja.

Začetek ptico z zlatimi peroti
je vstvaril — hrepenenje, ki nevgnano
v bodočnost meri in v preteklost poti.

Že sem, kjer moja sestra, valovenja
jutranjih živih žarkov zvesta priča,
zaklicala v življenje je mladiča —
Sedaj skrivnostni govor moj začenja:

Ko vpehana se spomni na Nirvano,
se v solnčnem svitu ji blesti naproti:
„Začetek v Meni, v Meni vse
končano!“ —

VI.

Ostani zdrav, otrok krvi ognjene,
moreči dvom, za dolge večne čase:
Kot še nikdar verujem v Njega, vase,
po Njem so moje poti razsvetljene!

Pozdravljen angel mir, ki te želela
je moja duša tolikrat objeti,
ko v negotovosti je krvavela.

Zdaj v gluhi nič gubi se glas sirene,
bahantnodivje misli, ki igra se
s samozavestjo smelo, da kar vzrase
samo iz nje, je volje znak jeklene —

S teboj v višine solnčne se povzpeti
bo mogla in bo himno tam zapela:
— Verujem Vate, Večni, trikrat Sveti! —

Molitev.

Zložil Ksaver.

Kako bi rad stopil v sveti hram
na Tvojo goró in pred Te pal,
jaz, sin izgubljeni v prah,
da Ti bi me sam v solzah
vse krivde in senc noči opral,
Ti sam!

In s Tvoje goré bi užival kras,
jutranjega svita pil bi moč
in govore bajne vse
potokov in tajne vse
umel bi in čul šepetajoč
Tvoj glas.

In s čistim pogledom tam bi zrl
vso našo zemljó in slast objel,
občutil vso nje sladkost,
potem da bi vso radost
le z eno besedo v dol izpel
in umrl!

Naš vsakdanji kruh . . .

Spisal F. S. Finžgar.

Postojte in ne hodite mimo vi, ki vam gleda iz lic bela pogača, vi, ki niste še nikoli stradali ne črnega, ne belega kruha, vi, ki še niste nikoli iskreno občutili očenaševe prošnje: Daj nam danes naš vsakdanji kruh! . . . Postojte in ne hodite mimo! . . .

Otroci so na peči glodali zadnje ostanke na kropu kuhanega, nezabeljenega močnika. Mati je čakala na izpraznjeno skledo ob peči. Tuintam se je ozrla na petorico glav za peč, kjer so lačna usta iskala zadnjo trohico revne večerje in jo používala s tisto slastjo, ki glasno govori: Še bi jedli, ko bi imeli!

Mati je ta nemi klic razumela in njeno srce ga ni bilo veselo. Naslonila se je z lakti na zidec ob peči in na roke je nagnila vsa zamišljena glavo.

Tedaj je zajokal najmlajši, Štefan. Potegnili so namreč starejši izpred njega skledo in iskali na praznem dnu zadnjih mrvic.

„Pssst . . .! Ne jokaj, Štefanček, in vi drugi ne bodite samogoltni! Samogoltcu ne zaleže večerja, ker je Bog ne blagoslovi.“

Štefanček je obmolnil, največja hčerka Marica je pobrala žlice, jih zložila v skledo in jo podala materi raz peč.

V istem hipu, ko je prišla mati pred peč v vežo, da bi pomivala, so se odprla vežna vrata, in je vstopil oče Andrej.

„Poglej, poglej, Katra, sneg se ponuja,“ je izpregovoril mož, ko je ob slabi luči pokazal ženi klobuk in otresel z njega snežinke.

Žena se je vesela ozrla na moža, pogledala klobuk in hitro odgovorila:

„Saj res. Spet bo huda zima!“ Potem je nadaljevala tiše in važno: „Ti Andrej, stopiva no v hlev! Tako se mi zdi, da se Plavka pripravlja. Skrbi me.“

„Še je par dni prezgodaj! Bog nas varuj nesreče in sv. Štefan!“

Hipoma je legla na očetov obraz temna senca. Naglo je postavil sekiro v kot, kakor jo je prinesel iz gozda, kjer je drvaril, in krenil hitro iz veže, še pred ženo, ki je hitela pripravljati luč.

Pred vratni v majhen hlevček je Andrej previdno odgrnil staro plahto, s katero so zavesili vhod, da ni pihala burja v stajo. Potem je odprl varno, brez hrupa vrata, kakor človek, ki pogleda v svojo za-

kladnico. Ob luči, s katero je prihitela žena, je bilo videti sivo meglico, ki se je pokadila iz gorke staje v mrazeči večer.

Naglo sta vstopila in ročno priprla duri, da ne bi dahnil ostri sever na Plavko.

Kravica se je ozrla na prišleca z dobrohotnimi, velikimi očmi in je zamrčala v pozdrav.

Obstala sta za njo in jo opazovala. Žena se je ozirala na obraz svojega Andreja. Zakaj tam je iskala odgovora, če je prav sodila, ali če ni.

„Je res nekam preveč nemirna!“

„Kajne?“

„Paziti bo treba.“

„Seveda!“

Plavka se je v tem bolešno prestopala, živčevje je konvulzivno delovalo, v očeh, s katerimi je sedaj od leve, sedaj od desne motrila gospodarja in gospodinja, v tistih velikih očeh je bil strah in prošnja. Razumel jo je dobro Andrej in ni bila tuja ženi Katri.

„Nič se ne boj,“ je pristopil Andrej k Plavki in ji pogladil hrbet. „Nič se ne boj, majcena, saj bova pri tebi vso noč.“

„Mm-mmu,“ je odgovorila preplašena kravica.

„Oh te modrosti! Razumela te je, jeli, Andrej?“

„Tudi žival ima nekaj pameti, in če druge ne, to pa gotovo, da ve, kdo jo ljubi. Katra, prinastelji ji, da bo na mehkem in na gorkem. Burja cvili čezdalje bolj.“

Ko je Katra vsula iz koša nadebelo najlepše stelje pod Plavko, je menil Andrej: „Pojdiva, da povečerjam. Je bolje, da ima mir. Po večerji popazim do polnoči jaz, potem pa ti, ko se odpočiješ.“

„Kakor sodiš, Andrej. Ne bo nesreče, kaj se ti zdi?“

„Kdo bi vedel? Pri živini nikoli ne počiva nezgoda.“

Katra ni odgovorila Andreju. Grizoča skrb ji je legla na čelo, ki je le nizko gledalo izpod rute. Ko se je okrenila proti vratom, je šepetala molitev za kravico — edinico.

Zunaj je začelo v tem s pišem nositi sneg, ki je plesal v temni noči neviden pod nebom in iskal — nepovabljen gost — povsod špranj v oknih in vratih revnih koč, da jim je prešerno oznanjal, ker je vedel, da se sirote boje zime: „Le trepetajte! Že prihajam, pod nebom vihtim svoj bič, da žvižga in prepeva pesem, kakor je nihče drugi ne more in ne zna.“

„Kaka vijača,“ je rekel Andrej, ko je že držal za kljuko pri vežnih vratih, „kaka vijača in tema kakor v rogu.“

„Bog ne zadeni, da bi v takem moral kdo iz hiše,“ je dostavila ona strahoma. Andrej ni nič odgovoril, samo še enkrat se je ozrl na nebo, ki je bilo vse zakrito v noč in v grožnjo viharja. Nemirna slutnja mu je stisnila srce, pa je vendar ženi odgovoril mirno: „Na hvalo, da smo pod streho, le kaj bi kdo iskal v takem pod milim nebom.“ — Andrej je govoril te besede krepko in s posebnim poudarkom, iz katerega naj bi žena posnela, da ni v hlevu zaslutil nobene nevarnosti. Pa je bil vesel, da je ob tem uprav zarival zapah in je imel priliko skriti obraz pred ženo. Zakaj v njegovih besedah ni bilo resnice. Lagal je ženi; kako srčno rad bi bil lagal tudi sebi, pa se ni dalo. Na vzhodu se je dvignil teman oblak, kar sam od sebe čisto nepričakovan. Kdo se meni za oblak, kdor nima zorečega žita pod nebom ali suhega sena v ograbkih? Ne bil bi se menil Andrej za ta grozeči oblak temne slutnje, ki se je pojavila hipoma, iz daljave, kakor grozeča kopa oblakov izza visoke gore, ne bil bi se menil, da ni ta slutnja prevzela cele njegove duše in vsa grozeča namerila ostro pušico na hlev — na upanje bližnje zime.

Zato se Andrej ni kar nič pomudil v veži, da ne bi izdal Katri, kaj ga mori v srcu. Ko je vstopil v hišo, so ga obsuli otroci in iskali po žepih, če jim je prinesel suhih sliv, medvedovega kruha, ali vsaj sladkih koreninic.

„Nič ne bo topot, otroci, nisem bil utegnil do strica nad lazom, ki vam pošilja sliv, za sladke koreninice pa ni tamkaj svet, da bi rastle. Potrpite nocoj!“

Medtem je prinesla Katra večerjo — in jo postavila pred moža, ki je sezul težke črevlje in nateknil škorničnike. Otroci so posedli, stopili in poklekli — kakor so jim dajala leta — na klopi krog mize.

„Otroci,“ je začel oče kar med jedjo in postavil žlico pokonci. „Otroci, poslušajte!“

Vsi so se gnetli proti očetu, na drobne pesti so uprli okrogle bradice in žarečih oči gledali na očeta.

„Otroci, nocoj morda dobimo telička!“

„Telička?“ so se začudili vsi naenkrat.

„Še nikoli nismo dobili telička,“ je rekel kuštravi Drejče.

„Ker nismo imeli Plavke,“ ga je poučila sestra Marica.

„Pri sosedu Balantu imajo pa dva,“ je razlagal Janezek.

„Če dobimo telička, otroci, bomo preskrbljeni za zimo. Plavka bo dajala mleka, telička prodamo, pa boste imeli čiznice in obleko za zimo.“

„Oče, meni napravite škornje, zgoraj rdeče obrobjene.“

„Meni pa kučmo!“

„In meni volneno ruto s čopki.“

„Vse, vse dobite, otroci! Toda to je še v božjih rokah. Če Plavka zboli — pa pogine ona in teliček — pomislite, kje bi drugo, kaj potem?“

Oče je odrinil prazno skledo sredi mize in rekel Marici: „Nesi, nesi materi in reci, naj pride, da molimo.“

Marica je odšla.

„V božjih rokah je vse,“ je ponovil Andrej in s skrbjo pogledal po otrocih, ki so govorili in se veselili telička. „Koj molimo, Katra! Pomiješ potlej, jaz grem pa v hlev.“

Oče je snel s stene debelajagodni molek in pred molitvijo še enkrat opozoril družino: „Le napravite dober namen. — Je vse v božjih rokah!“

Debele jagode so padale po niti —. Ob mizi s sklonjeno glavo je klečal oče, kakor domači duhoven pred oltarjem bridke martre —, kateri je izročal sredi sobe klečečo družino — petorico otrok — z materjo v sredi... Skrb je trepetala v materinih besedah, skrb je stiskala očeta k tlom — pred Bogom, vsa dolga molitev, padanje debelih jagod — vse je bilo, kakor trkanje ponočnega prijatelja na okno ob pozni uri: „Daj nam naš vsakdanji kruh — — —“

Nad kuštravimi glavicami pri peči in za pečjo je že zdavnaj nihala tiha in nevidna pahljačka angelska, ki je vabila na ustnice otrok smehljaj, kakor jasni žarek izgubljenega raja. Luč je mižala, komaj da so se videle mračne sence po sobi. Mati Katra ni legla. V zapečku se je sključila, na suha kolena uprla takisto suha komolca in ždela — napol speča — napol bdeča, čakajoč polnoči.

„Nič ni hudega, Andrej je poguma poln, on pozna živino.“

Takole je tiha tolažba legala na njene oči, da so se sklopnile za nekaj hipov. — Zunaj pa je burja zaječala in zacvilila nad slemenom. Komaj zaprte oči — so se plašno ozrle po sencah revne luči — in pogum je ginil.

„Kako tuli! — Nekoliko strahu je bilo tudi v Andrejevem pogledu. — Če se ne motim. — Menda se ne. — Ko bi šla pogledat. —“

In že je iztegnila nogo iz zapečka, pa se je zopet premislila.

„Hud bi bil, če bi prišla v hlev. Saj je rekel, da pokliče, če bo treba.“

Žvižg burje je odletel, mir je zopet zavladal krog hišice, mati je vnovič sklonila glavo, in zopet se je tolažba selila v njeno dušo.

„Nič ni hudega! Andrej je poguma poln!“ —

Tačas pa je Andrej sedel na molžnem stolcu v kotu hleva in oprezoval vedenje Plavke.

Tudi on se je zamišljal.

Pred tremi leti mu je padla lepa kravica, kar nenadoma. V jutro so jo našli — mrtvo. Tri leta je skoparil poslej in kupoval za otroke mleka. — Sam in žena sta ob trdem delu opravila z odlijavcem. Ni si privoščil ne vina, ne mesa; še pri tobaku je ščedil in ga mešal z orehovcem in jelenovim jezikom. — Danes pa vendar stoji zopet žival v hlevu, stoji in čaka, da bo napolnila hišo z radostjo in blagoslovom. Koliko dni dela je v tej lepi živalici! — Koliko milijonkrat je padla sekira, da se je nabral vinar do vinarja — in krona do krone — in od te do tolikanj, da sem jo kupil — Plavko, lepo — in drago. — In če je po sreči, se ne bojim zime! Za vse bo preskrbljeno — za jed — in oblačilo. Ne bo treba trositi — kar ničesar — še od telička utegnem dejati par kron na stran; zakaj dragi so zdaj tačas, kakor povedo ljudje. —

Tedaj je Plavka iz mirne lege planila kvišku — in stopicala po staji, nemirno, drsajoč z nogami, da se je valila stelja izpod nje in se nabirala v kupe.

„Pripravlja se,“ je pogledal nanjo Andrej, prebujen iz svojih misli. „Kakšna ima posebne lastnosti!“

Takole se je hotel potolažiti, ko je videl, da je Plavka odprla gobec, pomolila jezik in daveč se zakašljala. Vsa tolažba pa je bila tako očitna laž, da se ni prijela njegovega srca še za trenotek ne.

Niže se je sključil nego prej in se je zamislil v eno samo misel: „Če mi pade še ta!“

To je bila tista težka in grozna misel, kakor jo more občutiti samo on, ki si je kakor iz mozga, iz krvi, iz kapljic potu zbral vsoto, da je plačal to blágo — plačal za to, da bo nakrmil tiste, ki še ne sejejo, pa hočejo žeti, ki še ne leté po livadi pa iz gnezda dvigajo lačne kljunčke. — Če mi pade Plavka! — Moj Bog, obupal bi! Kaj mi koristi roka, žuljava in pridna — kaj mi koristi štedenje — če mi pade sedaj? Tri leta post, tri leta takorekoč brez kruha cela hiša — tri dolga leta, preden se nakaplja toliko, da bi zmogel za drugo. Pade kmetu — je hudo. — Pa je druga za njo v staji, in tretja — in deseta. Ga zaboli — pa se obveže — in se pozdravi. Zadene to mene, bajtarja, ki živim z rok v usta, ki imam komaj za eno — moj Bog — to je kakor bi ti presekal in podrezal žile življenja.

Plavka se je umirila in zopet legla.

Andrej je dvignil sklonjeno glavo izza dlani in pomolil k Bogu: „Ne daj in ne dopusti, zavoljo nedolžnih otrok nikar! . . .“ — — — — —

Še pred polnočjo je naglo potrkalo na okno. Katra, ki je za hip zadremala, je skočila k vratom in hitela vun.

Andreja že ni bilo več pred hišo. Plašna je bežala za njim v hlev, srce ji je tolklo, in z željnimi očmi se je ozrla po staji, ko je previdno odprla vrata.

Lep cikastopisan teliček je ležal ob Plavki — in Andrejevo lice je žarelo od veselja.

„Vse po sreči?“

„Po sreči, hvala Bogu in sv. Štefanu!“

„Kako na svetu ljubko glavico ima telek!“

Katra se je upognila k njemu in ga pobožala.

„Ti malček ti, kako nas je skrbelo!“

Žena je pogledala moža, kakor bi se ustrašila svoje besede, češ — skrbelo je le mene, nevedno žensko. Tebe, Andrej, seveda ni, Ti vse veš; ne zameri, če sem tako rekla.

Tudi Andrej se je v tem hipu ozrl na ženo in za trenotek so oči obvisle na očeh, vlažne, ljubezni in zaupanja polne. In v tej sveti rosi, ki je ob svitu revne luči žarela tem jasneje v očeh, je bilo zapisano in je bilo izgovorjeno: Saj ni dveh, saj je samo eden, ena duša, eno srce, ena velika skrb, ena edina trudapolna roka — — — . In odsev obeh pogledov se je srečal sredi pota, in žarka sta se poljubila, in poljub je ob svetem hipu blagoslovil hišo in blagoslovil dom z roso božje ljubezni — kakor bi bil svečan praznik. In rosa ljubezni je padla na družino in ljubezen je rodila močan sad, ki vse prenese, vse pretrpi, vse upa — ki ne misli nič hudega . . .

Ko sta oba pomolčala, ko sta kakor nezavedno občutila svečanost tega trenotka, ob katerem ni bilo fraze in ne geste — ki je bil redek v jarmu življenja, kakor so redki veliki prazniki — v katerem je bila samo duša in ogenj, sama resnica in ljubezen — tedaj je pripomnil Andrej, ki je kakor siloma odtrgal pogled od žene:

„Kakor bi Bog napravil tako skrb! Bolje nam bo teknil ta kruhek, ker smo ga v trpljenju pričakali!“

„Bog je dober! Bodi zahvaljen!“

„In sedaj, Katra, boš sama popazila. Jaz se pa naslonim nekoliko, da bom jutri za delo.“

„Le pojdi, Andrej! Truden si!“

„Pa me poklič, če bi kaj bilo.“

„Bom!“

Andrej je pogledal še enkrat na živino, odprl duri in hitro zaprl za seboj. Žena je še slišala, kako je zažvižgala burja skoz odprtino in tudi Andrejev glas je še razločila: „Kako mete!“

Ko je Andrej prišel v sobo, se je z veseljem ozrl na speče otročiče.

„Nocoj to noč se vam je spekla pogača, otroci!“ Takole je radosten pomislil in dvignil od peči spečo deklico ter jo položil na postelj, da je sebi pripravil prostora. Otrok se ni predramil, samo nasmehnil se je.

„Ne bom se slačil in hodil v posteljo, kar na klop se izlekнем. Če bi pa le kaj prišlo? — Pa vsaj ne, križ božji!“ —

Mož je položil trde in trudne kosti na golo klop, ki je zaječala — ne od teže — ampak kakor bi občutila v tem trenutku, da je nosila moža dela in trpljenja, in je vzdihnila od sočutja.

Trudne veke so se sklopile — od peči se je razlila gorkota po udih, tiha omama in sladkost je prepojila trudno telo — — —

V hlevcu je pa ždela žena Ktra, sključena v dve gube na polni mrežnici suhe stelje in je mislila lepe misli... Gospodinjala je... Otroci so cveli ob tečni hrani — pa je še ostajalo za majhne prihranke... Na trg je nesla — o, in...

Ure so tekle — polnoč — in več. Žvižg burje ji je bil prijetna pesem... Oči so ji uhajale na zaklad — na Plavko — se povešale — trudnovesele. Ktra je obnemogla in zadremala... Toda še v sanjah — gospodinja — in skrb in ljubezen...

Tedaj jo probudi nenaden šum.

Plašna se dvigne z mrežnice. Plavka je stopicala nemirna — vse bolj nemirna, nego na večer — po staji semintja. — Grozničav mraz jo je izpreletal — stresala se je po životu — glava se je obešala — oko mrlo — noge — omahovale...

Ktra je vztrepetala — in stopila k njej.

„Kaj ti je, revica?“ — Glas se je ženi tresel.

Plavka pa se ni ozrla nanjo, ono veliko oko se ni zmenilo za dobro gospodinjo... Stresala se je močnejše... začela se je opotekati — noge so se zapletale in se zapletle. Omagala je kar hipoma in uboga žival se je zgrudila — kakor mrtva — na tla...

Ktra ni mogla vzklikniti... V grlu jo je zdrgnilo — sesedla se je poleg uboge živali — pa se z vso silo dvignila in planila k vratom — in vun v snežni metež — preko dvorišča — v hišo — z velikim hrupom, kjer je groza dobila pot skoz zamrlo grlo, in je obupno kriknila:

„Jezus! Andrej! — Pomagaj! Plavka poginja...!“

Mož se je bliskoma dvignil ob peči — in obstal slok in koščen kakor je bil, siromak. Še tista kaplja uboge krvi, ki se je sicer skrivala na obrazu — je izginila. Zarumenel je v lice — kakor vosek — na čelu — pod razmršenimi lasmi — so se zaorale kar štiri gube, kakor bi tresk zasekal brazde vanje. Pod razčeperjenimi obrvmi so široko razprte oči tiščale iz votlin — in preko odprtih ustnic je prišlo obupno, jecljaje:

„Po—po—ginja...“

Mati je s silnim jokom povzela besede: „Poginja —“ Speči otroci so se prebudili — pogledali preplašeni na mater — in brez vprašanja — zajokali vsi z bridkim plačem. Saj je bila cela uboga družinica

kakor en sam vzdihljaj, kakor ena sama grenka, obupapolna solza, ki je privrela iz srca — in kapala po ledenem licu — v bridkosti molčečega očeta...

Golorok in gologlav se je naglo naravnal Andrej proti hlevu. Kakor bi se strop udiral nanj, kakor bi teža gore legala na njegova pleča — pod nogami pa mu je zmanjkovalo tal — tako je šel skozi vrata mož —, ki so se mu kolena šibila, in se je noga spotaknila ob pragu. Zakaj težka je bila kakor svinec.

Žena Ktra je s komaj razumljivo besedo velela otrokom: „Molite! Marica, moli! Naprej moli — o, ob vse bomo...!“ Pa je pustila plakajočo deco in šla za možem, omahavajoč, in ni čutila, da ji je zdrknila z ramen velika ruta — da se je pognetla v sneženi prah — in se ji zapletla pod noge — ko je šla preko nje...

Koščena roka se je tresla Andreju, ko je prijel za burnik pri hlevnih vratih.

Odprl je previdno —, vstopil —, za njim Ktra, ki je tiščala z voglom naglavne rute usta, da je glušila jok...

Plavka je ležala — kakor brez življenja — s podse zaoklenjeno glavo, oko mrtvo — trepalnice napol zaprte. —

Andrej se je sklonil k njej, ji dvignil glavo — pa je omahnila nazaj — kakor trupu, ki se poslavlja z življenjem.

Tedaj se je možu izvil kratek vzdihljaj kakor sunek, na suhih licih so zaigrale mišice, videlo se je, kako je stisnil krčevito zobe — da bi zaškripal — da bi zaklel v brezupu. — Pa ni zaškripal — in ni zaklel...

„Ktra, sam večni Bog vedi, zakaj je prišlo to nad nas!“

„Andrej, ali zasluživa to?“

Žena, vsa objokana in zalita od solz, se je ozrla na moža in sama kakor trepetlika v viharju — iskala ob njem, ob skali, moči in opore.

„Ktra, po Krovca pojdem; morda nas reši!“

„Pojdi! Moder je — in dobrega srca.“

„Pa ta vihar in metež! Mož je že priletel!“

„Prosi ga, kakor se Bog prosi; reci, da ga s povzdignjenimi rokami prosimo jaz in petero otročičev, lačnih otročičev — pa pojde —; kar hiti!“

Andrej se je še enkrat ozrl na ubogo žival, še enkrat je v duhu premostril grozni udarec — ki je visel nad njim — ki je kakor kaplja čakal — piša — da bi padel — in ga z družino vred prikrivil k tlom — v grenko pomanjkanje... „Pojdem!“

Za par hipov je že škripala njegova s podkvico okovana peta po kamenitem kolovozu. Za njim je s praga šepetala žena blagoslov in molitve... Burja je zajokala krog voglov. — Andrej je utonil — v temno noč...

Mati se je vrnila v hišo, kjer so otroci še vedno ihteli in napol oblečeni v strganih srajčkah in revnih haljicah sedeli na edini postelji, za pečjo in po klopi. Ko so zagledali mater pri sebi, so se umirili in začeli iztezati proti njej roke.

Katra je vzela v naročje najmlajšega in rekla:

„V hlev gremo, vsi, k teličku — pa k ubogi Plavki. — Kar ogrnite se!“

Otroci so se stisnili k materi in vsi razráhani so šli bosí preko dvorišča v stajo.

Tamkaj so sedli na steljo plašni, tihi in žalostni.

„Teliček,“ je pokazal Štefanček s prstom!

„Kravica spi,“ je omenila Francka šepetaje.

„Bolna je,“ je razlagala mati.

Otroci so se kmalu umirili in, naslonjeni na materino naročje z glavami, zaspali — vsi, razen Marice.

Edino ta je že občutila nesrečo, ki jim je žugala. Sama zase je čepela v kotu in stiskala med prsti svetinjico Marije Pomočnice ter vsa goreča šepetala neprenehoma: „K Tebi vpijemo žalostni in objokani v tej solzni dolini . . .“

Mati je sklonila glavo nad detetom, ki je zaspalo v njenem naročju. Tudi ona je v grozni boli kakor otopela — obmolnila — solze so se posušile — sklonjena glava je zrla na revne prsi — in molila je molitev:

„O Bog —, če ne zaradi mene — zaradi otrok te prosim! — Poglej, da sem jim dala vse — že vse — in še bi — ko bi mogla . . . Tica pelikanka bi bila rada — da bi udarila na te suhe grudi . . . — O — toda Mozesa bi bilo treba — da bi iz skale pritrkal živih studencev . . . O — daj nam naš vsakdanji kruh . . .“

Nič več ni bilo jasnega razuma v njeni duši — živelo je edino hrepenenje — in groza . . . V daljavi se je dvigalo upanje — kakor blisk — pa za vsakim utrinkom luči je zadonel grom — grožnje in groze . . . Sama ni vedela, ali bdi — ali sanja — — —

Preden je še napočilo jutro, so se oglasili zunaj trdi koraki. — Katri je zaplalo srce . . .

„Sedaj sva tu!“

„Hvala Bogu.“

„Križ božji, prišel je, zdravnik Krovec je prišel! O duša, tak človek!“

Katra ni mogla vstati, tako naglo sta vstopila.

Zdravnik Krovec, star kmetiški mož, blagih oči, ki so marsikako noč prebdele ob križih in nadlogah po hlevih — se je ozrl na živo kopo pred seboj — na mater z otročiči. Videl je, kar je že videl mnogokrat, in roso je občutil v svojih očeh.

„Kakor sem rekel; mrzlica! Nevarno! Pa zapajmo! Nekaj mi — nekaj Bog! Saj jih vidi — črvičke!“ In z roko je pokazal Andreju na otroke. — Nato se je lotil . . .

Dvanajst ur je preteklo, dolgih kakor večnost — grenkih kot vice. V hiši se ni govorilo in se ni jedlo, ne kuhalo. — Pred večerom je prišel zopet Krovec, — drgetaje je stala za njim v hlevu cela družina in gledala vanj — in čakala besede; besede, kakor jo je napovedal v jutru: konec — ali življenje, poguba — ali rešitev. —

Ko je Krovec stopil do Plavke, se je dotaknil, je odprla medlo oko, se ozrla, kakor probujena iz omotice, dvignila glavo — in vstala.

„Hvala Bogu, rešena je!“

Tako se je oglasil mož — zdravnik, in njegovo lice je bilo polno blaženosti . . .

„Kakor sem rekel, Andrej, nekaj mi, nekaj Bog! Pa je šlo.“

Zvečer je še tulila burja krog voglov, pa to ni bil več žvižgajoči bič, to ni bil jok sirot — to je bila himna, ki jo je prepevala ob večerni molitvi zbrana družina — vsakdanjemu kruhu!

Noč.

Zložil Julij Hrast.

Mirno morje lahno valovi
in prostrana vsa gladina
v medli mesečini se blesti.
Tožno poje mandolina.

Nad obzorjem zvezda trepetà,
vsa narava sanje sniva . . .
Duša moja le, nemirna vsa,
samo ona ne počiva.

GLEDALIŠČE V OBERAMMERGAU

Pasijske igre v Oberammergau.

Spisal prof. Anton Sušnik.

Ko sem bil še nižjegimnazijec, so nas peljali nekoč Alojznike v gledališče. Na programu je bilo trpljenje Kristusovo. Baje je došla družba igralcev prav iz Oberammergaua.

Stopil sem takrat prvič v hram, posvečen Muzam. Zato se mi je ta dan neizbrisno vtisnil v spomin. In kdor ve, kaj pomeni gledališče za ljubljanskega študenta, posebno če je priromal z dežele v mesto, bo znal ceniti čuvstva, ki so tedaj polnila moje srce.

Odkazali so mi prostor v loži. Nerodno sem sedel, plaho se oziral okrog in trepetaje sem opazoval vso to meni še neznano krasoto. Ti imenitni sedeži! In lože! Kako lepo so se podale, krasno opremljene z rdečim baržunom, v polukrogu vrsteč se druga ob drugi! In ta zastor! Ves zavzet sem opazoval sliko na njem! Neumljiv mi je bil njen pomen. Ali naj nam predstavlja češčenje boginje umetnosti? Ali kaj? Tak je torej hram, posvečen Muzam! — Kako je vse to izgledalo nekdanj pri Grkih? Misel se mi je podila za mislijo. Drhtelo mi je mlado, nemirno srce, dihal sem težko od vročega pričakovanja. In potem! Zastor se je dvignil; igralci so nastopili. Toda še danes ne morem pozabiti. Kot možički na vrvi so se prikazovali igralci in zopet izginjali. Vse sama pusta, prazna pantomima, brez življenja! Bridkega razočaranja je tarnala moja duša.

In tako naj se igrajo one slavne pasionske igre v Oberammergau. Ne, ne, to ni mogoče! Vse zlagano! Vse sama umazana reklama!

In res sem izvedel lani — pravili so mi kot sveto tradicijo: Nikdar in nikoli, odkar se igrajo pasionske igre v Oberammergau, nikdar še ni noben igralec nastopil kje izvan doma! Pač so jih brezvestni agentje mamili z zlatimi obljubami, ponujali jim naravnost ogromne vsote, a nihče se ni dal zvabiti. Tako poroča tudi prelat Schroeder v svoji knjigi „Oberammergau und sein Passionsspiel“.

Takrat sem torej mislil, da sem gledal nekake pasionske igre, kakor se igrajo v Oberammergau, a trdno verjeti tega nisem mogel nikdar.

Prešla so leta in le parkrat sem še slišal ime Oberammergau v gimnaziji.

Zatemneli so spomini...

I.

V Oberammergau!

Lansko leto pa je zopet enkrat zadonel po širnem svetu klic: V Oberammergau! V Oberammergau! In slišali so ga narodi evropski, zdramili so se narodi onstran oceana. In tisoči in tisoči so romali v Oberammergau.

Kaj čuda, da je našel ta klic odmev tudi v mojem srcu! Vzbudili so se spomini. Spomini pa so rodili željo, videti enkrat one slavne, svetovnoznane pasionske igre. Neutešno hrepenenje mi je polnilo dušo; in vleklo me je in vabilo, dokler se nisem odločil. In odločil sem se tem laže, ker sem bival le par ur daleč od Monakovega. Odpeljal sem se torej v metropolo Bavarske.

Ker sem se bil namenil umetnostne razstave in druge znamenitosti ogledati si pozneje, sem jo mahnil naravnost na kolodvor. Po mnogih neprilikah, ki so običajne ob velikem navalu na kolodvorih, sem sedel slednjič v vozu in odpeljali smo se z direktnim vlakom v Oberammergau.

„Imate že vstopnico?“

„O da! Preskrbel sem si jo že pred štirinajstimi dnevi.“

„Kaj pa za prenočišče ste poskrbeli?“

„Hvala, tudi že. Plačati sem moral obenem; saj drugače nisem mogel dobiti vstopnice.“

„Kako prav! Drugače bi se peljali zastonj. Naval je velikanski. Že pred par dnevi je bilo vse razprodano. Pa ne samo za glavno, tudi za ponedeljkovo predstavo ni dobiti nobene vstopnice več. In to se ponavlja baje vsak teden.“

„Res čudno, koliko ljudstva hiti v Oberammergau! Ste li videli, kak pritisk je bil na kolodvoru?“

„Da. Kako nespametni in nestrpni pa so tudi ljudje! Kakor nori so se vsuli po železniškem tiru, ne meneč se za svarilo in opomin, ko je vsak trenutek moral privoziti vlak. Kako lahko bi se bila zgodila velika nesreča! In vendar poleg navadnih vlakov vozi vsaki dve uri še direktni vlak v Oberammergau.“

„Ali ste opazili, kako natlačenopoln je bil posebni vlak, ki je odpeljal malo pred našim? Baje vozi same Angleže in Amerikance. Pravijo, da se jih je priglasilo že okoli 70.000.“

„Neverjetno!“

„Res čudno! Ti ljudje se ne strašijo ne stroškov, ne dolge, ne nevarne vožnje po morju: vsakokrat v večjem številu prihitijo v Oberammergau. No, letos pa jih miče in vabi še svetovna razstava v Bruslju.“

„Da, da, so pač Amerikanci! Mi Evropejci bi si težko privoščili kaj takega.“

Tako in enako so se pomenkovali potniki. Mene ni posebno zanimal ta pogovor. Vzel sem knjigo v roke in se zatopil v branje. Toda ne dolgo, in peljali smo se mimo Starnberskega jezera. Vse je hitelo k oknu. „Oh kako krasno! Kako lepo! Glej tam-le! Kako čudovito!“ so vzklikali zdaj tu, zdaj tam. Presedalo mi je to in umaknil sem se od okna. Izkusil sem namreč že večkrat v življenju, da imajo ravno taki ljudje, ki vedno in povsod pri vsaki priliki vzkli-

kajo: Oh, kako ljubko! kako krasno! kako divno! navadno kaj malo zmisla za lepoto narave. Vse je nekam priučeno, nekaka konvencionalna fraza, ki naj jih izdaja za omikane ljudi. Pojte se solit s tako omiko! Navaden gorski pastir, nepokvarjena duša kranjska, ki žene ob solnčnem vzhodu živino na pašo in z veselo pesmico: „Na planincih solnčece sije“ daje duška svojim čuvstvom, bolje umeva krasoto narave, ko kaka blazirana velikomestna gospoda.

Sicer pa ne smete misliti, da jezero res ne nudi nobenega užitka. Ko sem nazajgrede izstopil v Tutzingenu in se s parnikom peljal dalje, sem videl, da je jezero veliko in v resnici lepo. Imenuje se po vasi Starnberg in je po svoji legi precej podobno Vrbskemu jezeru. Dolgo je 21 km, široko 1·9 do 5·5 km. Na obeh straneh ga obroblyajo srednje visoki hribi, lepo zarastli z gozdovi in posejani s prijetnimi vasicami. Na jugu pa tvorijo prekrasno ozadje visoke gore. Zdi se ti, kakor da visoka Zugspitze ogleduje svojo mogočno snežnobelo glavo v jezeru, za njo pa Höllentalferner, Dreitorspitze, Hirschberg i. dr. iztegujejo svoje sive vrhove. In vendar je vse to oddaljeno še štiri do pet ur hoda.

Toda takrat se v resnici ni videlo bogve kaj, ker nam je gostozarastlo obrežje povečini zakrivalo pogled na jezero, hribe in gore pa nam je zagrinjal gost zastor jutranje megle. Le tuintam se je prikazala mična partija, zasvetilo se je jezero, zalesketale so se vile, a že smo zdrčali mimo, in uživati ni bilo časa.

Sploh pa meni pogled iz železniškega voza — ne vem, če se drugim tudi godi tako —, in naj je kraj še tako lep, nikdar ne nudi pravega užitka. Vrsti se vtis za vtisom, slika za sliko; kakor da bi se mi vrtel pred očmi kalejdoskop; a ko bi imelo priti najlepše, ko bi človek rad postal in užival to rožnato lepoto narave, napravi vlak ovinek, in konec je vsega. Nevoljen zaprem tedaj oči in rad bi ko slikar, kadar se mu je skvarila slika, vzel gobo in — izbrisal vse. Zdi se mi takrat, kakor bi listal hitro po lepo ilustrirani knjigi, odprl jo zdaj tu, zdaj tam. Kaj bi videl? Morda bi ujel tuintam kak stavek, ugrabil kako lepo misel; videl bi, kako lepo je vse pisano, kako krasno slikano. A končno! Kaj bi imel od tega? Prav malo ali nič!

Zato nisem več silil k oknu, tudi pozneje ne, ko je bilo prostora dovolj. Sicer pa se je razburjenje kmalu poglobilo. Ljudje so se pomenkovali kot prej, tudi soseda ob moji strani sta nosljala in moževala naprej. Le ko smo se peljali mimo Staffel-jezera, so še vsi planili radovedno pokonci.

To ljubko jezero ima kaj slikovito, raznoliko obrežje. Tu ga obdaja nepristopno močvirje, tam se po lepih travnikih pasejo črede; na tej strani te

pozdravlja prijaznavas, na oni se vzpenja temen gozd vedno više in više, vabeč te tiho-mirno v svojo hladno senco. Jezero je znano po svojih sedmih otokih. Največji med njimi je otok Wörth. Na njem raste tisoč let stara lipa, pod katero je pridigoval baje že sv. Bonifacij, apostol nemški. Izkopanine dokazujejo, da so bili na tem otoku že tudi Rimljani.

Od trga Murnau dalje, ki leži nedaleč od jezera, nas vozi vlak mimo kopališča Kohlgrub po tiru električne železnice v Oberammergau. To je bila prva normalnotirna električna železnica na Nemškem, zgrajena leta 1900.; preskrbuje tudi vse kraje ob železnici z električno razsvetljavo. Ko smo zdrdrali mimo

Ves zaviti v temnozelen gozdni plašč, dviga ponosno svojo golo glavo proti nebu. Zares! „Vojak, ponosen se mi zdiš!“ — Vsemožni Stvarnik te je postavil sem. Hotel je, in stoletja in stoletja že stojiš na straži ter čuvaš in braniš Oberammergau . . . „Orožje tvoje, sveti križ!“¹ Tisoči in tisoči so že hiteli mimo tebe, izginila so mesta in vasi, a ti še stojiš, še sloni ob tebi Oberammergau. Kleli in rotili so se sovražniki, a še vedno vsakih deset let tvoj rod proslavlja — sveti križ! In neštete množice prihajajo odpovsod, odbližu in oddaleč, in se čudijo . . . In ti se veseliš! . . . Mogočnejši in lepši² ko nekdam moliš proti nebu, svetli križ, in nam govoriš v pozdrav:

PASIONSKE IGRE V OBERAMMERGAUU: JESUS UMIVA UČENCEM NOGE

omenjenega kopališča, ki se odlikuje po izvrstni mineralni vodi in romantičnolepi legi — leži 900 m nad morjem —, in pustili za seboj Saulgrub, razgrne počasi pred nami narava lepo gorsko sliko.

Pred našimi očmi se odpre prijazna dolina, dolga, a ne posebno široka. Po sredi se vije reka Ammer, kroginkrog jo obdajajo precej visoke gore. Na desni se dvigajo Pirschling, Zahn, Kofel, na levi Hörnle in Anfacker, na koncu pa nam Laber zapira pogled na mogočno pogorje Wetterstein. Vasi Altenau, Scherenau, Unter- in Oberammergau krasijo to sliko narave.

Že leži za nami Altenau in vedno bolj se bližamo svojemu cilju. Ne vidi se še Oberammergau, a že nas pozdravlja oddaleč Kofel.

„Pozdravljeni v znamenju križa! In hoc signo — v tem znamenju je moč, v tem znamenju čast, v tem znamenju slava vasi Oberammergau! . . . V tem znamenju so živeli, delali in umrli heroji³ pasi-

¹ Na vrhu gore Kofel stoji 15 m visok križ. Že l. 1580. je dal postaviti trgovec Pabst iz Norimberka na Kofelnu velikansko leseno statuo srednjeveškega viteza. Toda Oberammergauci so jo kmalu odstranili in dvignili na njeno mesto križ, ki se še danes blešči potniku nasproti.

² Leta 1807. je namreč zadela Kofel velika nesreča. Vnel se je gozd in grozen požar mu je uničil vso odejo gor do skalnatega vrha. Gorelo je celih deset dni. Kako strašno-lep je moral biti ta prizor! . . . A dobra mati narava je poskrbela kmalu za novo, lepšo obleko.

³ O zaslugah mož Daisenberger, Dedler, Weiß, ki so si jih pridobili za pasionske igre in Oberammergau, bomo sli-

onskih iger; v tem znamenju so jih branili in ohranili očetje, v tem znamenju se prirejajo še danes!... V tem znamenju izstopite tudi Vi!... V znamenju križa Vas sprejema tudi danes Oberammergau!...“

II.

Oberammergau nekdanj in sedaj.

Cesar Ludovik Bavarski je potoval radi kronanja v Rim. Nekega dne je klečal, potrpt globoke žalosti, v svoji sobi v mestu Pisa. V vroči molitvi je prosil Boga pomoči. In glej! Nenadoma so se odprla vrata in v sobo je vstopil sivolas menih benediktinec in tolažil cesarja v njegovi žalosti, češ: „Vse se bo dobro končalo, če sezida doma na Bavarskem v kraju Ampfrang samostan v čast Materi božji in ga izroči učencem sv. Benedikta.“ In vzela je izpod obleke soho Matere božje, ko alabaster belo, in jo podaril cesarju. In vse se je zgodilo, kakor je prorokoval menih. — Ko se je cesar vrnil domov, je sezidal samostan s prekrasno cerkvijo vred — in postavil v veliki oltar ono čudodelno podobo Matere božje. — Tako približno pripoveduje po bavarskem zgodovinarju K. Trautmannu¹ neka stara kronika početek samostana Ettal.

Ampak faktum je, da je cesar 20. aprila l. 1330. položil temeljni kamen. In dve leti pozneje je bil samostan dozidan na kraju, kjer stoji še danes: dobro uro hoda od vasi Oberammergau. In naselili so se menihi (22 benediktincev); došlo pa je tudi 13 vitezov s svojimi ženami. Razvidno je iz tega, da je bil samostan obenem tudi nekaka „vojaška akademija“ — če smem rabiti ta izraz —, ki naj bi vzgajala hrabre, cesarju v vojni zvestovdane viteze.

In s tem zgodovinskim faktom, z ustanovitvijo samostana Ettal, se začneja šele prava pomembna doba v zgodovini vasi Oberammergau. Sicer se omenja v zgodovini že v 12. stoletju in je bila znana že tudi Rimljanom pod imenom „statio ad Cofelias“² = postaja ob (gori) Kofelnu. Kajti tod mimo je vodila glavna cesta iz Italije v Germanijo (iz Verone v Avgsburg). Toda šele 28. aprila l. 1330. je izšlo solnce, ki je oznanjalo prebivalcem vasi Oberammergau nov dan, novo življenje. Ta dan jih je namreč sprejel cesar Ludovik Bavarski v svoje posebno

varstvo, najbrže v zahvalo za obljubljeni sopomoč pri zidanju samostana. V posebnem pismu jim je zagotovil, potrdil in uredil njihove pravice in dolžnosti. In dočim so delali drugi trdo tlako in ječali pod neusmiljenim valpetovim bičem, so živeli Oberammergauci v miru in svobodi na svojih posestvih, na katerih so imeli dedno pravico. Bili so sicer podložni samostanu Ettal, plačevali so davek in imeli druge dolžnosti, toda imeli so tudi pravice, katere so znali uveljavljati vsak čas.

Tako se je „pod svobodnim solncem“ začelo novo življenje. Stara Rimska cesta čez Kienberg se je popravila in promet je zopet oživel. Vso vožnjo med Partenkirchenom in Schongauom pa je oskrbela vas Oberammergau, ki je ležala v sredi med omenjenima krajema. Blago, ki je došlo iz Italije, so vozili v Schongau, ono iz Avgsburga pa v Partenkirchen. V vasi sami pa so imeli trgovci velikansko skladišče blaga. Te pravice jim je cesar izrecno podelil l. 1332., in l. 1420. so jih vojvodi bavarski iznova potrdili. Pri živahnem prometu so prebivalci mnogo zaslužili in živeli mirno v primernem blagostanju.

Veden stik s tujci, posebno s prebivalci cvetočega mesta Avgsburga, kolikortoliko pogled v kulturni svet, doma udobno življenje, v bližini samostana Ettal, torišče izobrazbe in umetnosti, vse to je pripomoglo mnogo k duševnemu napredku. Rodila se je samozavest, gotov ponos jim je veleval nositi pokonci glavo. In tidve lastnosti jih ločita še danes od navadnih kmetov in gorskih prebivalcev.

Prevažali pa niso samo tujega blaga, ampak trgovali so tudi z lastnimi izdelki. Odnekdanj so se že namreč pečali v Oberammergauu z rezbarstvom. Kje in kdaj so se naučili te obrti, ni znano; verjetno pa je, da v bližnjem samostanu Rottenbuch, kjer se je gojila že l. 1111. V 16. stoletju so bili Oberammergauci že priznani umetniki v rezbarstvu. In krošnjariji in trgovci so razpečavali njih blago po svetu. Tako je bilo tudi rezbarstvo vir velikih dohodkov. In množilo se je blagostanje. V 17. stoletju je bila rezbarska umetnost na vrhuncu. Podobe svetnikov in krucifiksov iz Oberammergaua je poznal ves svet. Povsod je imela vas svoje trgovske zastopnike in stalne odjemalce. Tako v mestih: Amsterdam, Bremen, Kopenhagen, Peterburg. Da, v Peterburgu je imel celo Oberammergauec, po imenu Daser, monopol za uvažanje rezbarskih izdelkov. Celó do mesta Cadix in l. 1770. še dalje do Lima v Južni Ameriki so segale trgovske zveze vasi Oberammergau.

Tudi v umetniškem oziru je bilo tedaj rezbarstvo precej visoko. In važen faktor pri razvoju umetniškega čuta je bil zopet samostan Ettal. Tu je kmalu po smrti cesarja Ludovika Bavarskega l. 1347. zgoraj omenjena „vojaška akademija“ prenehala, a

šali pozneje. „Heroje pasionskih iger“ jih imenuje Hermine Diemer pl. Hillern v svoji knjigi: Oberammergau und seine Passionsspiele. 1910.

¹ K. Trautmann: Oberammergau und sein Passionsspiel. Bamberg 1890.

² Domnevo, da je „statio ad Cofelias“ današnji Oberammergau, potrjuje najnovejša izkopanina: meč rimskega vojaka liktorja, katerega so našli l. 1907. blizu vasi na takozvani „Oljski gori“.

samostan je ostal še dalje. Leta 1711. pa je volilni knez Karl Albert ustanovil novo vojaško akademijo, katero so obiskovali visoki plemiči bavarski in avstrijski, kakor: knez Lobkowitz, grofi Auersperg, Kaunitz, Metternich i. dr. Toda že l. 1744. je udarila strela v samostan in uničila cerkev in akademično poslopje. Akademijo so opustili, a sezidali so v tedanjem baročnem slogu novo prekrasno cerkev, katera stoji popravljena in prenovljena še danes. Umetnikom in slikarjem, ki so krasili in slikali cerkev, so pomagali tudi „umetniki“ iz Oberammergaua. In navzeli so se novih idej in se naučili marsikaj novega. Izboljšali so si umetniški okus, spoznali uporabo barv — nekdanj so namreč v Oberammergau barvali svoje izdelke — seznanili se z zakoni anatomije itd. Tako je bil učenec Knollerjev¹, ki je takrat slikal cerkev v Ettalu, Franc Zwink, takozvani „Luftmaler“, čigar freske še danes krasijo nekatere hiše v Oberammergau.

¹ Martin Knoller, slikar tirolski, rojen l. 1725. v Steinachu pri Inomostu. Še vedno občudujejo tujci njegovo fresko-sliko v rotundi in slike na petih oltarjih.

Naj omenim še zanimiv socialen pojav, ki ga opazimo v 17. stoletju v Oberammergauu. Ker je rezbarstvo cvetelo in dajalo velik zaslužek, je hitelo vse, od blizu in daleč, da se naseli v Oberammergauu. Kmalu je bilo ljudstva preveč, živeža in stanovanj premalo. Oblasti so si izmislile radikalno sanacijo razmer. Poklicani faktorji so hodili od hiše do hiše in kjer so našli kakega pritepenca in priseljenca, so mu zmetali vse na cesto in ga spodili iz vasi. Kdor ni šel prostovoljno, so ga zvezali, vrgli na voz in odpeljali na Avstrijsko, kjer so takrat ljudi potrebovali.

Tako so bili dani vsi pogoji za miren socialen razvoj vasi Oberammergau. Toda prišli so hudi časi. Že l. 1632. in zopet deset let pozneje so Švedi neusmiljeno plenili in ropali po vasi. Nato so sledile neprestano vojske med Francozi in Nemci, Francozi in Avstrijci. Naj omenim samo bitko med Francozi in Avstrijci l. 1808., v kateri je pogorela skoro vsa vas. In vojski se je pridružila lakota in draginja in spravila Oberammergau na rob propada.

(Dalje.)

Dva cveta.

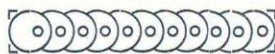
V spomin † g. M. L. — Zložil Vekoslav Remec.

Obraz tvoj sije v dušo mi v teh dneh,
še ves ozarjen z glorio večerno,
pokojen, kot bi upanje ti verno
v življenje že ugašalo v očeh.

Bogve zakaj sred vrta sva obstala,
kjer tuberoze so srebrne cvele? ...
Utrgala si dve in mi dejala:

In veš, takrat? ... Pred nama so po tleh
bežale sence skozi vrt nemirno,
za nama vriskal radostno, prešerno
je drugih govor in brezskrbni smeh.

„Vam za življenje, meni pa za smrt ...“
Pogled tvoj bil v brezkončnost je uprt,
a mene težke slutnje so objele.

Študentovska.

Zložil Vekoslav Remec.

No da, ti moj brneči samovar,
nocoj naj se s teboj pogovorim,
ker ni nikogar, da kramljaj bi z njim —
sicer pa — kaj nama ves svet je mar?

Tako ves čuden si nocoj kot jaz,
kdo, vruga, naj razume, kaj brniš,
in vrhutega zunaj burje piš
na stekla bije, v srcu pa je mraz ...

In jaz ne vem, kaj od sveta želim,
življenju kakor sfingi zrem v oči. —
Kako s teboj nocoj jaz govorim —
jaz te ne umem in ne mene ti.

Na Barju.

Spisal Josip Jošt.

I.

Eno nešteti barjanskih juter, ko zagrne gosta megla najvišji hrast v Logu in najmanjšo bilko ob Ljubljani, ljubljanski Grad in menda tudi Krim, vsako stezo in slednjo vodo. Saj če stojiš na bregu, ne vidiš preko reke, ki ni Donava ali Mississippi. Ne upaš si odpreti ust, da se ti ne napolnijo s težkim zrakom in ne zamajajo — še zapreti jih po tem nemoreš! In bojiš se dihati, da ne požreš pesti prahu — a, moj dragi, to ni prah, ampak pravi barjanski zrak! Prah ni — prah se dviga le za razsušenim vozom, ki drdra opoldne po Tržaški cesti proti Vrhniku; a tudi ni dim, čeravno se tako vije nad vodo in puhti po zemlji — ni tako kakor v siromašni bajti, ki ne premore dimnika; le-tam se plazi dim skoz vrata in okna, se ovija po oglih in zakriva vso koč. In če vozi Vrhničan za dva vagona kamenja, se prav nič ne praši: čoln dremlje in voda ga mora nositi na neokretnih plečih.

A to je poletno jutro na Barju.

Nikomur se ne zdi, da more tu živeti človek.

Ali po Ljubljani je vendar priplaval dolg čoln — še tat se ne plazi tako tiho! Komaj se giblje, ne, on se sploh ne giblje, temveč voda se premika, kakor kača med trstičjem, in nosi težko breme. Še ptič spava v grmu in čoln molči na gladini. V kolibi je zleknjenih dvoje moških — ogromno telo očeta Gantarja je komaj za spoznanje skrčilo kolena, a sin se je zvil kakor črv. Nobeden se ne gane, kakor da tu spita dva pravičnika, ki ju ne teži najneznatnejši greh.

In Gantar sanja čudne sanje, bolj čudne od rosnega jutra.

Presenečen je začutil, da mu je nekaj leglo na prsi. In prsi, dasi široke in jeklene, so zastokale pod silno težo — svinec ne more biti, skala tudi ne! In skoz polodprte oči je Gantar strahoma spoznal čudno pošast — pravega resničnega zmaja! Kolikor je mogel, je odpiral žrelo, ne vem, v kolikih vrstah so se pokazali strašni zobje, meter dolg jezik, goreč in žareč — iz srpih oči je švigal plamen, iz ušes tudi. Skoz obleko je Gantar že čutil ostre kremplje, ki se kmalu zadržo še globlje, rep se mu opleta okoli nog in škornji so menda papir — zdajpazdaj ga mora žrelo pogoltniti.

No, zmaj ga vkljub temu ni požrl — izginil je nenadoma brez sledu in možu se je olajšalo; pri-

kazala se je druga slika. Krajine ni razločil deset korakov na nobeno stran; le na eni plati je zagledal Gantar svoj skromni dom, pa nikjer ni bilo znanega obraza; pač pa je prišlo odnekod nebroj tujcev, moških in ženskih, in vsi so bili oblečeni jako grdo — ženske kakor strigalice, čez pas stisnjene ko čebele, v glave neznansko našemljene. In moški! Lesene igračke niso bolj smešne: vse na ogle, obsekano in prisekano — fej! Vsi ti pa so se Gantarju glasno krohotali! Kaj hočejo od njega?

Vprašal jih je, po kaj so prišli, in še huje so se zakrohotali. In okrog hiše so se gnetli — povsod jih je bilo polno. Gantar je hotel med njimi v hišo; toda predrzni ljudje so ga smeje se sunili nazaj! Kako to? Še enkrat jih je pobaral, in tudi, česa iščejo na njegovem poštem dom. Zdaj šele! Jeli so se mu rogati vsi vprek! In strani so ga podili; poleg tega so govorili neumljiv jezik. — V svoji slovenski preprostosti se je Gantar splašil visokorodnih tujcev in jih začel prositi, naj ga pustijo do žene in otrok.

Kaj so dejali na to, tega sploh ni razumel, ker so drug drugega prepili z ošabnim hohotanjem; bolj odzadaj, se mu je zdelo, je videl celo napol znano lice, prav kakor sin Tone! Menda ne? Rotil jih je, pregovarjal, prosil — klel je prav podomače in se jezil, pa zopet po slovenski navadi prosil in oddaleč gledal, kod bi prišel do praga! Nič ni omečilo oholežev — venomer so se mu režali. Nazadnje so ga prijeli, ker jim je postal prenadležen, in ga vrgli nekam.

„Holaho-ó!“

Oče in sin sta se zbudila, ko je zaoril široki klic skoz meglo — sanje so izginile. Tone je zaspano sedel, Gantar pa se je zravnil na ležišču, si pomel oči in je začuden pogledal iz kolibe — zavedel se je.

Klic se je zadušil v kalnem zraku, še četrta ure daleč ni dospel in je umrl v Logu med drevjem; iz megle se je izvil droben čoln. Gantar se je razsrdil, ker je tudi Tone zadremal, mesto da bi bdel in čuval, kdaj se pripeljeta do Ljubljane.

„Ali ti nisem naročil, da ne zaspiš? — Jaz sem bil pokonci do polnoči, še dlje, do ene, ti —“

Hotel je še zakleti, pa ga je že prekinil čolnar z naglim glasom: „Hej, ali si brbljav, ker je danes ponedeljek? Kaj? Da ni nikogar videti?“

„Kam pa?“ se je norčeval drugi.

Gantar je stopil izpod strehe kakor gora, da vidi čez visoko kamenje; pa ni mogel razločiti niti na tri korake, le po glasu je spoznal svojega brata ribiča, kako stojita z Anžetom v čolnu in enakomerno veslata: brat Tine je spredaj in se močno priklanja, Anže krmari in se neznatno pripogiba, ker je mlad in žilav.

„Ti si, Tine? Saj te ne morem poznati.“

Ni mu rekel „dobro jutro“, ker si bratje tega ne voščijo, ampak le tujci. Zakaj bratje gredó z doma in se bolj odtujijo nego prijatelji in znanci. Ne zahajajo drug k drugemu, ne podajajo si rok in ne želijo si zdravja in „sreče dobre“ — ne pride jim to na misel; ko se snidejo, se ne znajo pomeniti, ne pokramljajo in ne poslovijo se s solzami in z žalostjo: „Na svidenje!“ Neznanci si kličejo: „Bog sam te je prinesel!“ — a brat je pred bratom v zadregi.

Vendar je Tine oveseljen pristavil:

„Oho — Jože! Kaj si res? Pa kaj, da te ni več v naše vode? Saj še nisi nehal brodariti?“

In Gantar Jože se je spomnil vseh križev in težav svojega poštenega stanu; pristrčne niso bile njegove besede, trdo izgovorjene in prisiljene.

„Brodariti? Ej — ko imam polja dovolj, kmetije in domačije? Skrbi zadosti in dela nemalo! Vidiš, da sem navsezgodaj tu — vi ste komaj vstali, jaz pa moram, ker me preveč naganjajo. Da bi mu celo goro naenkrat pripeljal!“

„Seveda.“ — Čolnica sta se srečala — a mali se je stiskal k bregu, Gantarjev pa je ležal sredi Ljubljane in kar ni prišel z mesta.

„Koliko pa še drugih nepotrebnih reči.“ — S tem je menil Toneta, ki se je stegnil podolgem na koc in zarinil glavo v pesti.

„Kaj ste sami, stric?“ je vprašal Anže, ko je Gantarju zmanjkalo besed. Da je očetu prihranil strašno neljubi odgovor, ga je zavrnil Tone, a vstati ni maral, ker mu je bil Anže gorak.

„Kaj bi pa rad?“

Kakšno pojasnilo je hotel dati Anže, mu je bilo vseeno — saj je rajši brž razložil stric:

„Glej ga no! Kaj takega vprašaš!“

„Bom mar sam tiščal čoln nazaj? Veš, Anže, nisem v tvojih letih —“

„Jaz pa se še nisem preobjedel rib in rakov!“ je hlastno rekel brat in naglo porinil veslo v vodo, da je izgubil takt in skoro prišel iz ravnotežja — no, pa se je skoraj zbral in se pošalil:

„Jože, ali poznaš koga, ki bi bil meni porok za par sto?“

Jože se je začudil in je černo vprašal:

„Čemu?“ — Menda ne misli dati fantu ali dekletu?

„Čemu? Ej — nekaj zemlje bi še kupil za vrt — veš, kaj to nese!“

„Vrt? No — tisto zelenišče toliko nese? Morebiti!“

„Glej ga! Saj si moj brat in se še spominjaš, ne?“

„Kajpak —“

Čolnič je zdrčal v meglo in le ploskanje vésel in široka brazda sta ga spremljala ob bregu. Gantar je nekako razmišljal in zavpil navzgor:

„Tine! Oglasi se gori — že vidimo! Kako nedeljo pridi, če bi res rad!“

„Dobro,“ je menil glas iz megle, „danes greva v Rakitno. Pa prideva k vam nad race.“

„Kajpada — pa nad stotake!“

Gantar je videl, da megle ne more prevpiti, in je utihnil. In prav nič drugega ni bilo — vsa okolica je bila krasna ilustracija, nerazrešna slika njegove notranjosti. —

Kje pravzaprav vzhaja solnce? Za Golovcem mora biti nekje, a kje je ta? Odnikoder ga ni, ni solnca in neba — ura mora biti bržkone pet, še več! A res — kje je vzhod? Nekoliko se zna, da je obok, ki se razpenja nad vodo, na eni strani bolj moder, druga polovica se prelije v belo, skoro bi dejal — v svetlorožno, jasnovijoličasto. Da. In reka je prav brez barve — zvođenela kava! Prej je bila mirna, brez valov, vrtinca nikjer — tupatam ob bregu nekoliko hitrejši tok, če se je sklonilo grmovje, da se zmoči in okoplje. Ko pa je izginil ribičev čolniček, se je gladina vznemirila; toda brazda je že onemogla dosegla nasprotno stran in polagoma pojemala. Komaj vidno se je začel v vodi zrcaliti visok topol — to je bilo v sredi med Čurnovcem in Malim Grabnom.

Ko se je Gantar uveril, da sta že tik pred Ljubljano, mu je odleglo.

Ali vkljub temu ni mogel pregnati sitnih skrbi in morečih misli! Glejte! Še na fanta se ne smem zanašati! Zadremlje mi kje pri Igu, še prej, in tako greva proti mestu! In kako lahko se zgodi nezgoda! Čoln butne v obrežje, se prekucne — moj Bog! čemu sem se potem trudil? Kamenje leži v Ljubljani — lep denar! in jaz tudi! Bog pomagaj! Jaz tudi! Vidite, tako bi umrl kakor največji grešnik, hudodelec, ko ga doleti zaslužena nesreča! Tako bi mene zatekla poguba — dom pa naj se obdeluje sam, otroci naj gredo beračit. — In ta pokora, Tone, ta bi bržkone utekel nesreči, ker je ničvreden, a jaz bi šel za vsemi drugimi, ko me čakajo doma skrbi in brige. — Delo — žena in otroci! Kaj še! Sosedje bi se strgali za mojo zemljo!

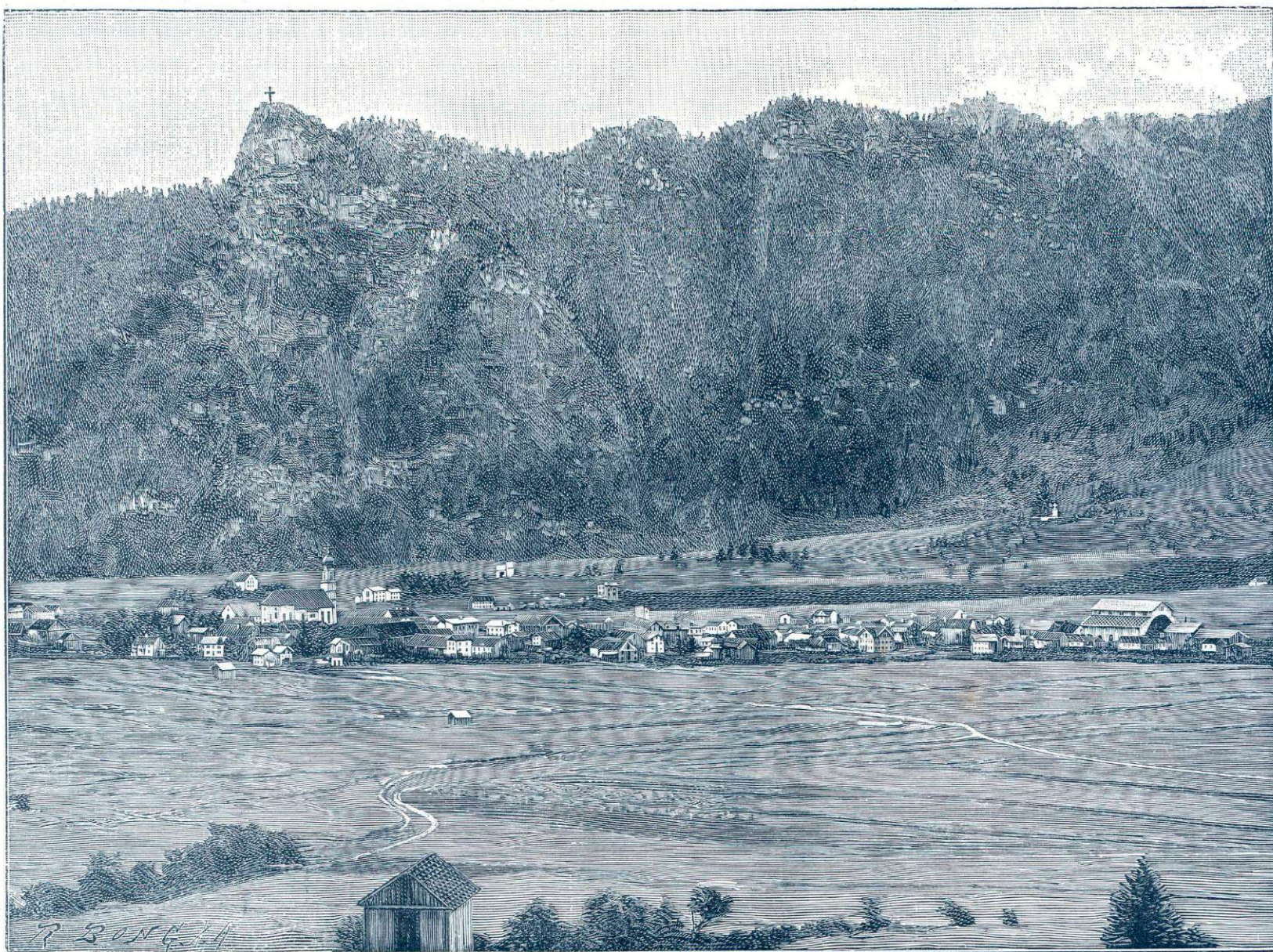
Mož je sedel na kamen in se zamislil. —

Na morju so valovi, silni in nebrzdani. Vsa širna plan divja in se peni, razsaja in buči, šumi in vre

— spenja se za celo hišo visoko in se besno poganja v globino, da se nanovo zapraši proti daljnemu nebu, ki ga ne doseže nikdar. Poglej, kamor hočeš — hrum in šum, boj in vrvenje, stok in ječanje; val se podi za valom, razkačen in razjarjen, drvi, dokler more po neizmerni ravani, in se peni, da se kadi od njega. In najbrž tudi dno, tudi dno je bržkone razburjeno in raztogočeno — kdaj se pomiri in pokaže prijazno lice?

Takšno hrumenje je v človeškem srcu, kamor se je zajedla skrb, jeza in žalost. Obraz je miren,

Oče in sin sta molčala; sicer sta oba vedno čutila, da je tak molk zoprni, vendar nista prišla do razgovora. Ponajveč da je oče Tonetu ukazal to in ono, pa sta zopet nehala občevati, dokler se ni javila nova potreba. Tone si je grizel konce prstov in pljuval odtrgane kosčke kože tja v seno, ki ga je bilo za dobro prgišče pod kocem. Klobuk si je bil porinil na vrat, se oziral semintja po reki in čakal, kaj pove oče; zraven pa je snoval bogvekaj — dobrega nič, to je vedel že vsakdo. Na tak nezgoden dan, kot je bil ponedeljek, si ni obetal prida

OBERAMMERGAU

čmeren, govori več ko debela knjiga, in srce se bojuje. —

Morje se srdi — Ljubljana je zasanjala. —

Vsa krajina spi, ni ptičjega petja in človeškega glasu. Če pade z rosne grma velika kaplja, je ni slišati. —

Preko čolna se je gosteje zavalila megla, da so se videle drobne bele kapljice, ki so zmočile les in kamenje. Očividno je solnce sililo izza Golovca in se ozrlo na Barje, pa začelo odganjati meglo nekam proti Logatcu.

— včasih mu je razganjalo glavo od pijače in batin, zdaj pa se je otel temu le, da je moral že zvečer na brod. Zato ga je kuhalo, čeprav je zaspal na krmilu. Prav lahko bi bil čoln zaplaval v Gruberjev kanal in se razbil ob jezu — obadva bi se bila pokončala na tešče!

Hej! to bi bila imenitna šala, ako bi trčila v jez! Nakrat bi se znašel v vodi! Morebiti bi se jez porušil! Jaz bi že splaval h kraju in zavil na Dolenjsko cesto, da se zunaj osušim, znotraj pa lepo zmočim s cvičkom. —

In ves ta čas se je pomaknil čoln komaj do Malega Grabna, ki se je izgubljal v vrbovju. Nobe-nega ribiča ni bilo več.

Na kopnem se je očrtala stavba.

Gantar se je brzo okrenil in pograbil drog z močno roko, umazano in razpokano. Spustil ga je do dna v vodo in je že vedel, kako globoko potone — zdaj šele se je gladina vznemirila in kolobarji so se razleteli na vse strani; dotlej za čolnom ni bilo sledi.

In Tone je znal za svojo nalogo. Vstal je in po kamenju odšel na prednji konec. Tu potegne s kamenja drugi kol in ga upre ob ramo in čoln, pa pogleda, kako visoko seza voda — dobrih pet prstov, in silila bi v brod; da se nekoliko zaziblje, bi jo zajel!

Droga sta kar na povelje šla na dno, da zabrneta čoln ob Trnovskem pristanu. Prav nalahko sta se naslanjala brodarja in zajadrata za las hitreje, da se je urezala brazda in je voda zašumela ob krmilu. Ob drogu je štrbunknilo, šop drobnih mehurčkov se je pripodil na vrh vode in vsi so se veselo razpočili.

Tu se je jela buditi Ljubljana. Voz je zaropotal za vozom, za Gradom je nemara zažvižgal vlak, nerazumljivo in pridušeno je zabučalo ne prerano mesto — edino zvonovi niso zaspali zore in so od časa do časa zatohlo zabrnili.

Po vrsti se je dvignilo onih par hiš na pristanu, nekdo je glasno korakal po cesti, pokašljaj je brez vsakega vzroka in prehitel čolnarja, ki sta vozila ob bregu. Nasproti Konjušni ulici sta se vrinila med dva dolga čolna — več jih ni bilo, razen brodnikovega „Cesarjeviča“, ki je bil priklenjen in zasidran kakor kak oceanski parnik.

Gantarjev brod se še ni dotaknil zemlje, ko je Tone izpustil drog in pobral verigo in skočil na suho — čoln se je zazibal in fant ga je ročno pripel h kolu.

„Tako,“ je nekoliko potolažen pristavil Gantar in zaobrnil krmilo, dokler se ni naslonilo na plitva tla in obsedelo.

Zravnal je koc, pogrnil seno v kot in z obojim zakril lonec krompirja — to je bilo pripravljeno za kosilo in par polen je ležalo ob steni.

Stopil je na prod in se ozrl po pristanu, pa potegnil preko čela.

Ni še delavcev, na pristanu ni nikogar — kupi kamenja leže naokrog, koli in drogovi; tla so pohojena, tam steptana od kopit — uboga mrha je pustila ondi pest sena, škoda: morebiti ga je bila vredna, da skrije svoja suha rebra! Luca ni imela časa pobrati zadnje bilke in je prežvečiti z omajanimi zobmi — čez pleča je švignil bič, „hi!“ in

kljuse je za pol čevlja dvignilo težko glavo, pa napelo preostale moči. —

Iz ulice je prišla perica, izpred Prul se je čulo, kako je čofalo mokro perilo po plohu. — Mlad ženski glas je nekaj vprašal čez vodo, ob Gradašci je momljal užitninski paznik; proti mostu je sfrgana branjevka tiščala ubogo cizo, ob zidu je hitelo par Trnovčank, delavke in prodajalke — a bogatina ni bilo odnikoder. —

II.

Voda, voda — široka in tiha, kogar si v zgodnji mladosti očarala s svojo prečudno naravo, ta ti je zapisan za vse dni svojega življenja. Ko tako polziš po globoki strugi in bogvekam hitiš, v daljno morje — mimo šumnih mest potuješ, naglo ali brzo hodiš, kakor se ti zljubi, in vsak korak si močnejša, resnejša — ko se tako podijo tvoji drobni valčki med grmovjem, ki se je nagnilo vanje, glej! tedaj te občuduje fantovo oko, ki te je ugledalo iznenada in na najlepšem prostoru. Otrok se te zveseli, se zasmee in zaploska — prešinilo ga je nepoznano čuvstvo in ga je zavedno priklenilo nate. S teboj vred raste in živi mladec. In ko se mu zdi, da je varen, skoči v šumno vodo in se okoplje v gorkih valovih — plava in plava, tako dolgo bi plaval, da bi zaspal na gladini; toda to ni dobro: pogreznil bi se in utonil. Kaj bi dejal oče, ki ga je sam povedel na obrežje in mu razložil, da se beli tam med vrbami in jelšami reka, ki ima tako buren tek. In še na grič povede otroka in mu pokaže, kako se vije po ravani srebrn pas in se izgubi nekje za mestom.

Voda, voda — zdaj bobneča in rohneča, zdaj zopet mirna in pokojna, tu živa in čista ko kristal, ondi temnozeleno ko smaragd. S čim si pridobila zase starca in mladca, da sanjata o tebi v tihih nočeh, ko se ti peniš po strmih skalovju, ali se počasi vališ po zeleni poljani? Kaj si dala in zapala očetu in sinu, da se ne moreta nikdar ločiti tvojih bregov? Dannadan te gledata in vendar se vračata k tebi, da vidita, kako žari svetlo solnce v sinjih valovih, kako se iskrijo v njih biserne zvezde in odseva jasna luna v polnočnih urah.

Kako plavajo čolni — kako plavajo vesele ribe.

Pogledaš — že je čoln ob Čurnovcu in po taktu ploskajo vesla. Ne ena kapljica ne skoči čez steno — izkušeno se giblje roka in pod veslom se kopicijo vrtinci.

„Čujte — nekdo je ustrelil!“ zakliče Anže in bistro pogleda očeta. „Dajte me tukaj počakati, kar precej se vrnem!“

„Pojdi, pojdi!“ ga je zavračal oče; toda sin je že obrnil čoln k Čurnovcu. „Nikar ne hodi — ni vredno. Je pač kak Mejač pritisnil po vranah.“

„Nikar ne verjemite, da bi on tako zgodaj pokal! Če ni raca, je ne ustrelj — teh pa zdaj ne sme. Boste že videli — drugega lovca tu ni. No, porinite še nekoliko — tako! Še malo! No — zdaj pa počakajte, da vidim! Če ni vrag, si dam glavo skuhati!“

„Ali zdaj nimava časa! Kdaj sva pa v Rakitni!“
„No, za eno minuto — pravim!“

Vse je napravil naenkrat: izpustil veslo in segel pod mreže po puško, skočil na travo in privezal čoln za šibko vejo.

„Misliš, da te bo čakal, če je bil Marčun!“

Anže tega že ni več čul; stekel je ob Čurnovcu in se izgubil v grmovju.

Pa sede Ažman na desko in poslušaj, kaj bo. A še kobilica se ne oglasi v travi — brazda je prehitela čoln in poizginila ob bregovih. Tedaj se je vendar pognala ribica nad vodo in jo prav malo razburila.

„Ti tudi meglo loviš!“ jo je ogovoril ribič in potrpežljivo čakal, kdaj se prikaže še ena.

Da bi poskočila laket dolga!

Najmanj pol metra visoko naj bi se zagnala, da bi cel val brizgnil za njo — bela trebušina bi se posvetila, široke rdeče plavuti, tolste škrge: takšne so postrvi pod Krimom! Do kolena sega voda, ponekod še ne — komaj do meč! Pa zapazite, kako se prav po tleh plazi pisana postrv, tik nad dnom se vozi in naenkrat švigne kvišku, da hlastne po kačjem pastirju ali pa po trnku! Tudi, a redkokdaj! Le če si ribič skrit za jelševjem in kukaš skoz zelenje, kaj se godi v bistri potočnici — tedaj jo prekanjš! A v tem času lahko zmoliš rožnivenec! Ko pričneš z drugim, se že kaj obesi — če nič drugega, pa žaba, ki je videla, da nekaj pleše pod vodo. Žaba! prav rumenkasta ali rjava! Ta dan je zadnji-krat zakvakala za Igom, jutri bo v Trnovem skakala po škafu in nič kaj se ji ne bo ljubilo! Preveč jih je skupaj, po sto, in prav nič ni vode, da bi se urh zmočil in poskusil, ali še zna plavati.

Izpod ruše pririje neokretni rak, prav kakor srednjeveški vitez podkovan in zakovan do grla; za njim še eden, dva — bhu! Menda jih povodni mož vodi na pašo! In prav res, da je zadišalo po rakih.

Pa sulci in karp! Plemenita ščuka, pa še kak lipan in ostriž!

Kdo je srečnejši od ribiča? V ponedeljek gre, pa se vrne v četrtek popoldne, edini potomec staropravnih morostarjev, ki so se rodili in umrli na vodi — za njim hodi ogromen ribji vlak, da se trgajo „saki“ in potapljajo čolni. In nad Barjem ga kličejo divje gosi, na Hauptmanco ga vabijo urhi. —

Kaj mu je zapustil oče? Namesto graščine ponižno streho z vsem ribištvom in vso bogatijo — kup mrež in mrežic, dva čolna, luknjasta že in trhla,

par locnjev in zanj, pa število lovskih pušk, da sme svobodno streljati po morostu. In sin ni povprašal, kako se ujame slastna ščuka in zvabi mala cipa — pravi ribič prinese vso umetnost že s seboj na svet. Po stenah visijo vse krasne trofeje — od prve veverice, ki jo je zmagoslavno odnesel z Rožnika, pa do ponosnega orla izpod Grmade.

Naj gre kamorkoli, povsod sliši bistro šumenje domačih vod, povsod vidi, kako se sveti na Barju srebrni trak — kakor da gleda nevesto: širok venec na glavi, krog ledij težak staroslovenski pas iz lesketajoče zlatnine. —

Takšno je Barje v solnčnem zahodu. —

In neveste ni treba iskati v deveti fari. Sama je prišla nekoč k hiši, že takrat pridna mati, da pogleda, kako poganjajo grede in krasijo ozek vrt. — Svatba se ni topila v vinu in bujnem veselju in oglušni godbi — valovanje jasne vode je najslajša pesem, njeno bobnenje in drvenje najlepša melodija.

Tako živiš in umreš v svojem poklicu, in ne moreš si očitati v poslednji uri, da si se ga kdaj sramoval in nisi bil zadovoljen z njegovimi bridkostmi. —

Morebiti se ga je kdaj sramovala tvoja rahločutna žena, ko jo je povprašal imenitni tujec po zdravju in sreči. —

„I no, bo že. — Saj veste, da moramo kako živeti —.“

Zardela je, ker se je bala, da bi se neznanec ne smejal in rogal njenemu nizkemu stanu, ki jo preživlja v preprostosti in zadovoljnosti. Ali tujec se ni posmehoval — on sam je iskal sreče, pa je ni mogel najti v razkošju in izobilju. — Ni hotel reči, kako živi ribič v poštenju in blagostanju, ki ga ne odkupiš z zlatom in biserom. — Okrenil se je in pustil tvojo ženo, da sama spozna svoje življenje in trpljenje, ki se ogiblje visokih dvorov, koder se je naselila razjedajoča strast in pogubno brezdelje, nezmernost in uživanje — vse zemske sladkosti in nesreče. —

V čolnu je ležala dolga mreža z malimi tovarišicami za rake, vrečica z brašnom — tudi čutara malinovca, ki se tako prileže razgretemu grlu; poleg tega veslo za rezervo in še druge ribiške insignije.

Slednjič se je splašil ptič in sprhnil iz vrbja, na travniku je jel postrgavati kosce, pa prav blizu je moral biti s svojim „žrid-žrid“ — vse tedne ga že pode s travnika na travnik in mu kosijo travo, da se ne more skriti razen v grmovje.

Ribič Tine se je naveličal ždenja. —

„Anže-e!“

Zaklical je in vstal, da se je čoln zagugal.

„Anže-e!“

A Anže se ni odzval.

Kam neki je šel? In že pol ure čakam. —

Uprl je veslo v mehki breg, da se je snela veriga z veje in padla v vodo — čoln se je odmaknil od kraja. Da prežene vsečloveški dolgčas, je starec zavozil na sredo in počasi veslal proti vodi, pa gledal, kje se preplašeno požene kvišku ribica, da v drznem loku uide požrešnemu preganjalcu. — Pa se ni dvignila ribica na nobeni strani, ampak po reki se je prizibal širok brod, prav zvrhan kamenja, krepka fanta sta se skušala z vodo.

„Hej, fanta! Sta mar že srečala ribiča?“

„Že, stric. Tistega, ki ima eno nogo krajšo,“ pravi eden.

„Aha — Ločniškarja! Naj gre v božjem imenu. — A kam se vama tako mudi, Petričeva?“

„He — mudi, mudi! Da nisva zadnja med zadnjimi!“

„Sveta še ne bo konec in Bog je še vedno nekdanji. —“

„Pa midva ne, oče!“

„Povejte Anžetu, naj pride v svate!“ je zaklical krmar Jakopič in se uprl ob kol, da ga je komaj izdrl iz blata, ki ga je slučajno našel. „Čas je že. —“

„Je prestar, Anže. —“

„Oj — pa Vaša Metka —“ sta se poredno nasmejala.

„Seveda — tisto bi rada, tisto! Haha — Še kaj več?“

„Pozdravite jo, oče, veste! Pa ne zamerite — o Binkoštih sva plesala. —“

„Lažeš, mrcina!“ je zavpil ribič za njima, ko sta ušla nizzdol.

In ona kupola, ki jo je nekdo poveznil nad vodo od brega do brega, se noče prav nič razširiti in dvigniti — na zahodu svetlorožna, na vzhodu belkasta. Toda vendar se ta koprena giblje in preleva se v njej, kakor po tolmunih. —

Zdaj se je oglasil Anže.

„Oče, kje pa ste?“

„Hoj! Brž, brž! Saj sem dejal, da ni nič! — Sem že tu!“

V resnici je pa šele zaokrenil čoln in ga pognal, kakor da še hoče Anžetu pokazati svojo moč.

„Kaj Vas roka ne drži pri miru, ko se vendar tako žurite v Rakitno!“ je dobrodušno očital fant.

„No, kaj je bilo, kaj? A? Vrabci, ne? pa kavke? Kaj nisi čul, da sem te klical? Saj nisi mogel biti daleč!“

„Tja do broda sem šel, do tistega jagneda.“

„Kakšno reč pa nosiš?“

„Ej — tako staroversko flinto. Saj sem dejal, da dajte počakati. No.“

Stopil je v čoln in odložil puški, potem pa poprijel veslo, da sta drsnila navzgor.

„Kako si jo pa dobil, a? Ni bilo vredno toliko časa za tako šklenfo.“

„To ni vredno nič, ampak fant naj se obriše. Se mi je zdelo, da mora biti tisti Marčunov Polde, pa je res bil, ta strigalica!“

„Tista šivanka?“

Oče se je začudil.

„Pa kaj, vraga, je streljal, saj ni nič videl v takem vremenu; pod nos mu pa ni prišlo!“

„I no, kaj je čakal, tega pač ne vem — bo že sam povedal.“

„Pusti ga, zlodeja, ko nimaš drugega, ko jezo si nakoplješ. Bodi pameten!“

„Nikar ne govorite! Če mu že Vi prizanesete — ste mu že dovolj — naj se enkrat opeče. Saj išče! — Veste, jaz hodim gori ob Čurnovcu prav počasi za grmovjem, pa ni bilo sluha, ne duha! Osledil tudi nisem nič na rosi, pa sem bil že kakih petsto korakov daleč, že tam pri tisti uti, ki sem jo jaz iz turščine napravil za vrane. Tam stopim za grm, pa se pripravim, kje se bo kdo pokazal — videl pa nisem nič! Da ni v uti, toliko neumen, sem vedel, da ni — tam bi ga osmodil kakor jazbeca! Pa postopim še tja proti jagnedu — ali ga ne zagledam, kako stoji za deblom in preži nekam proti Logu? Hudič! sem rekel; zdaj si boš zapomnil! Pa mu pomerim tja v hrbet.“

„Pa ga menda nisi menil oplaziti?“

„A! Počakal sem še, kaj bo naredil. Ko se pa le ne obrne, sem ga odpravil prav po vojaško. — Če stojite gori za Sv. Krištofom pri smodnišnici na straži in se vam ponoči kdo približa: Halt! — Wer da? — Jaz sem pa zavpil: Fant! — kolikor sem mogel. Kakor bi ga strela, je pogledal in kar padel na kolena, pa začel prositi: Anže, nikar! Pusti me, saj nimam nič! — Jaz pa: Ne! Četudi nisi drugega vreden. Puško strani! — Bled je pa bil ko smrt! — Tako! sem rekel — roke na hrbet, če ne, te ustrelim ko cucka! sem dejal. Fanta pa strah — hahaha! Sem pa dejal: Zdaj pa vstani, pa se obrni! sem dejal in sem se komaj obrnil smehu. — Tako! Zdaj se pa izgubi, odkoder si prišel, se bova že videla! — Ej! kako jo je ubral!“

„Vražja šivanka, ki ne zna drugega, ko cunje krpati!“ Oče se je razjezil.

„Pa kaj je streljal, ko se nikamor ne vidi?“

„Če ne drugega, pa vrano ali raco — kaj pa njemu mar! Videl nisem nič — pa je tudi menda bil sam, saj drugega lumpa tu ni! — Par mesecev bo odnesel — pri vojaki je tudi bil več ‚doma‘ kot zunaj!“

Vseeno se je oče zamislil.

„Zgaga slinava — saj Vas je dovolj vlekel!“ je trdil Anže.

Da je tudi njega že parkrat ‚vodil‘, tega ni hotel priznati.

„Na Binkošti in Telovo je on jedel karpe in jerebice, Vi pa kislo zelje. —“

„Naj bo, hudir! Njegov oče je bil ravnotak.“

„S Poldetom sva na Telovo še skupaj pila — seveda, on se je rinil k meni, drugače pa le gleda, kako bi dobil Metko! Pa je rekel ta cigan: Anže! je dejal; ná, pij, pa se bova še zasukala! — O, se bova še! sem rekel; on je pa le mislil, da bova plesala.“

Od Ljubljane je zadonel šentjakovski zvon, kakor bi se zibal kje pod vodo; zapiskala je piščal in beli plašč se je za spoznanje privzdignil, da se je videla Ižica, kako priteče odnekod. — Kosec je brusil koso.

Prav tedaj je počilo nekje za Ljubljanico.

„Kaj hudirja!“

Komaj je Anže zarobantil in nagubančil čelo, je iz megle priletelo svinčeno zrno in neznatno, s poslednjimi močmi mu je butnilo v brado, pa odletelo v čoln.

„Ste videli?“ se je prestrašil Anže. „V brado mi je ustrelil.“ Z levico si je otrl brado.

„Ustrelil? Kdo?“

Oče je pogledal izpod čela, da se prepriča. Zavzel se je — prešinilo ga je ono nepopisno čuvstvo, ki ga preprost človek nikoli ne more izraziti s trdo besedo, sploh z nobeno, boječ se, da se mu ne poroga lasten otrok, ki ni v istem razpoloženju. — In s sto nitmi je objelo očeta in sina — oba sta čutila sladko vez, ki spaja sorodna srca, toda vsakega je bilo sram izdati to čuvstvo. Sram ju je pravzaprav bilo, če sta prišla kdaj v take gorke misli — nerodne so bile besede, nelepe, malo izbrane, ne kakor fraze slokonogih gizdalinov — pa so odkrile vse, kar je hotel povedati tihi trpin izza Malega Grabna.

In zato se je zdaj domala prestrašil!

„Že nori nekdo navsezgodaj! Naravnost sèm-le je priletelo.“

„Veš, Anže, če ni bilo po nesreči! Mar bi ti bil Poldetu tako posvetil — he! Klek — kakšen je bil že njegov oče. —“

„Vem. —“

„Da, da! V cerkvi — ampak zdaj bo zamera! Pa za tako reč!“

Anže se je razhudil.

„Bodite pametni, ata — pustite, bova že napravila!“

„No — da ti dopovem! Marčun — če bi ga bil ti videl — je kar tako-le delal v cerkvi: hav — hav! ov — ov — ov! Kakor bi lajal! Kar kvišku je hotel zleteti, svetnika je pa hotel kar potegniti k sebi, veš, da! In če je bilo kaj ukrasti, je pa ukradel še v cerkvi — da! Viž — pa to ni prav! — In še ko je poldne zvonilo, je molil tam na njivi prav na ves glas! Aló, otročiči! je rekel; zdaj pa le skupaj, vsi okoli mene! — Pa je padel na kolena in vrgel klobuk na zemljo — zraven je pa študiral, kam bo šel drevi krast! — Saj ga pa tudi zdaj lomijo, vrage pehajo iz pekla nazaj, ker je bil prehud slepar in goljuf in tat!“

„Ha — Metka!“ se je zasmel Anže svojim mislim.

„No — če ti rečem, da še enega poštenega in pravičnega žeblja ni imel v čevljih! Enkrat je pri izpovedi, veš, povedal, kako goljufa; je pa dejal duhovnik, je dejal, naj povrne. I kako bom? je dejal Marčun; ko pa potem sam nič nimam, če bi hotel povrniti vsem, kolikor sem jih osleparil — ko sem potem sam berač! — Viž!“

„In Polde bi zapil še hlače raz sebe!“

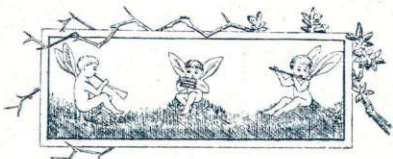
Pa sta se zopet spomnila Metke, brhke Metke, ki ne bo nosila vode suhi šivanki, Marčunovemu Poldetu.

Nekje je utripalo drobno srce, zvesto in gorko, mlado in veselo. — Ob potoku se je trudila sključena mati Ana, grede so se rosile in so zelenele, na strani se je razcvetala pisana leha — nekam se je gnal čoln in čudno se mu je mudilo, da ne ostane poslednji med poslednjimi.

„Anže, o kresu, razumeš, o kresu se popeljeva k stricu, za tvoj god! Veš? Pa obaramo najlepšega sulca!“

„Morebiti.“

(Dalje.)

Staro in novo o ljudskem štetju.

Sestavil dr. Vinko Šarabon.

(Dalje.)

Nelo natančno in res zanesljivo je ljudsko štetje na Nemškem, ki se vrši že od leta 1871. dalje vsakih pet let, in sicer vselej že začetkom decembra. Pa tudi za prejšnja leta je Nemčija takorekoč med prvimi, saj imamo za večino nemških zveznih držav štetje vsako tretje leto. Rusija je začela leta 1810. in nadaljevala to leta 1813., 1816. itd. po triletnih presledkih do l. 1867. Razume se, da dobimo podatke tudi še za prejšnja leta, tako za l. 1740.: 2,210.000, 1775.: 4,910.000, 1781.: 5,169.000, 1804.: 9,977.000. Leta 1810. so našteali samo 4,708.410 prebivalcev na Ruskem, ker so jim Francozi vzeli toliko pokrajin, 1813. celo manj, 4,251.000, zaradi vojne, 1816. pa že čez 10 milijonov — 10,349.031 —, 1849. že 16 milijonov, 1864. nad 19, 1867. vsled različnih aneksij že 24 milijonov; do konca stoletja je pa narastlo prebivalstvo na 34,500.000. Za leto 1910. nam pa natančni podatki še niso znani.

Za Schleswig-Holstein so uradno določili število podanikov že leta 1769., za kraljestvo Hanover 1818., za volilno kneževino Hesensko 1773., Bavarsko 1818., Saško 1815., Badensko 1807., Hamburg 1811. itd. Za različna leta so na razpolago tudi dati o narodnostih in konfesijah, tujcih itd.

Pri narodnostih vprašajo, kdo zna samo nemško, kdo samo poljsko, dansko itd., kdo dva ali več jezikov. Leta 1900. je bilo 253.000 takih, ki so navedli dva, recimo, občevalna jezika. Jurašek jih polovico prišteje Nemcem, kar je gotovo preveč. Iz različnih podatkov vidimo, da Poljaki napredujejo, kar smo čitali tudi o zadnji ljudski štetvi leta 1910.; tudi Čehi, kar jih je na Nemškem, so se ohranili, vse druge narodnosti pa štejejo manj odstotkov kakor, recimo, pred polstoletjem. Poljakov je bilo leta 1858. 9·6⁰/₀ prebivalstva na Nemškem, 1900. pa tudi 9·6, a moramo vpoštevati, da tvorijo teh 9·6⁰/₀ leta 1900. samo oni Poljaki, ki so navedli le poljsko kot svoj materni jezik, torej jih je sedaj relativno in seveda tudi absolutno več. Lužiški Sorbi jako hitro ginejo, leta 1858. še 0·5⁰/₀, 1861. samo še 0·37, 1867. 0·34, 1890. so padli na 0·22, 1900. pa celo na 0·19⁰/₀ nemškega prebivalstva.

Danci hitro ginejo vsled neprestane in brezobzirne germanizacije, leta 1864. jih je bilo še 0·65⁰/₀, 1900. pa samo še 0·31⁰/₀. Isto velja o Frizih, 0·26

oziroma 0·06⁰/₀. Da katoliška vera varuje Poljake pred germanizacijo, smo že govorili; sledeči podatki nam to potrjujejo. Pokrajina Poznanj je štela leta 1843. 58⁰/₀ Poljakov, leta 1900. 61·2⁰/₀. V katoliških okrajih Poznanj in Marienwerder je bilo leta 1861. Poljakov 59 oziroma 37·5⁰/₀, leta 1900. pa že 66·6 oziroma 40·4⁰/₀; v protestantskih okrajih Gumbinnen in Krajljevec leta 1861. 21·4 oziroma 16·8⁰/₀, leta 1900. pa 15·8 oziroma 14·5⁰/₀. Seveda so tudi izjeme, zlasti glede Kašubov, ki hitro ginejo, pa so katoliki. Razmerje konfesij je pa skoro vedno enako, 63—64⁰/₀ protestantov, 35—36⁰/₀ katolikov, 1⁰/₀ židov in drugih.

Poleg uradnega štetja imamo tudi jako dobra dela nekaterih statistikov. Omenimo: „Demian, Historisch-diplomatische Übersicht des Länder- und Volksbestandes der preußischen Monarchie 1740-1817, Berlin 1817.“ Vsaka izguba in vsaka pridobitev v tem času je natančno izračunjena glede površja in glede prebivalstva. Mnogo so pisali Zedlitz, Stein, Lichtenstern, Berghaus, Bäck, Schnabel, Cammerer, Dieterici, Fränzl, Kolb i. dr. Tudi glede Nemčije je vsaj v nekaterih ozirih za prva desetletja pretečenega stoletja prva avtoriteta Hassel, akoravno se mu ni vse posrečilo. Leta 1817. našteje na Pruskem 1,910.000 Slovanov; Poljake šteje zase, Vende in Kašube spravi skupaj, Litavce, Lete in Kure prišteje tudi Slovanom, istotako tudi 400 Hallorov! Bogve, kaj si je mislil pri tem! Pri konfesijah navaja iste pododdelke, kakor smo jih že omenili. Ker so takrat tudi nekatere avstrijske dežele pripadale nemški zavezi, ima tudi za te vse natančno preračunjeno; za leto 1822, 4,719.000 Nemcev, 4,669.000 Slovanov, 185.000 Italijanov, 91.000 židov, ki jih šteje torej zopet kot posebno narodnost, 900 ciganov, 650 Grkov in 250 Armencev. Pri zadnjih treh skupinah se je precej urezal, zlasti glede ciganov.

Jako zanimivo razpravo je priobčil v „Petermanns Mitteilungen“ Dr. Rihard Andree: Das Sprachgebiet der Lausitzer-Wenden vom 16. Jahrhundert bis zur Gegenwart 1873. Omeni tukaj, da je bil Šafařík prvi, ki je hotel dognati število Lužiških Sorbov. Glede Poljakov imamo več takih razprav, bodisi nemških, bodisi poljskih.

V Švici ljudsko štetje ne dela posebnih ovir, vendar se je vršilo prvo skupno uradno štetje šele

leta 1837.; prej je štel vsak kanton zase in statistiki so obdelali rezultate. Drugič so šteli leta 1850., odtedaj naprej pa vsakih deset let, samo namesto 1890. že 1888. To štetje ima v Švici še svoj poseben pomen; 20.000 prebivalcev voli enega poslanca, tako da se število le-teh vsakih deset let pomnoži, in ker so našli leta 1910. za približno 420.000 več ljudi kakor leta 1900., bo odslej švicarski kongres štel 21 poslancev več. Zelo natančna je švicarska statistika glede tujcev; dotične tabele imajo po osemindvajset rubrik. Pri vsakem štetju se določi tudi razmerje narodnosti in konfesij, in Nemci so zadnje dni zelo tožili, da se njih število v Švici konstantno manjša, tako je imel n. pr. kanton Freiburg leta 1900. še 35% Nemcev, 1910. samo še 33,5%. Mesto Brieg je že nad polovico italijansko, Murten dobiva vsak dan bolj francosko lice. Od leta 1800. dalje se je število Nemcev zmanjšalo za 1% švicarskega prebivalstva, od 70,8 na 69,7%.

Ljudsko štetje nam pove tudi, da raste v Švici relativno število katolikov, ono protestantov pa pada, ker se je prebivalstvo v katoliških kantonih bolj pomnožilo kakor ono v protestantskih.

Na Francoskem je bilo uradno ljudsko štetje že leta 1800., potem 1806., 1821., 1831. in odtedaj naprej vsakih pet let; preračunjeno je pa francosko prebivalstvo skoro za vsako leto. Veroizpovedanje so določili leta 1851., 1861. in 1872., odtakrat pa nič več, tako da se moramo v tem oziru posluževati del privatnikov. Leta 1872. so našli razen katolikov še 467.531 kalvinistov, 80.117 luteranov, 33.000 drugih protestantov, 49.439 židov in nekaj drugih. Statistika nas pouči, da se je število protestantov od l. 1851—1872. znižalo, ravnotako ono židov, vsled izgube Alzacije in Lotaringije. Koncem stoletja so Bertillon i. dr. po raznih virih določili število protestantov na 662.000, židov 100.000, drugih tudi 100.000. Rekli smo že, da so pred uradnim štetjem leta 1851. število protestantov cenili veliko previsoko, na dva do tri milijone. Statistika tujcev je tudi tu jako natančna, sedemindvajset rubrik.

Na Francoskem so samo Francozi, po uradni statistiki namreč, druge narodnosti ne poznajo. Vendar so vselej vsaj približno povedali, koliko jih govori tudi kak drug jezik. Slišimo pri tem marsikaj, kar se nam danes zdi malo čudno, n. pr. o Cagotih na Korsiki, katerih je bilo okoli 6000, o Breyzardih, 960—980.000; to so Kelti; o Cagotih pa niso vedeli, kakšno pleme je, Berghaus jih ima za potomce starih Alanov, in Hassel pristavi, da jih zgodovina omenja že stoletja. Liechtenstern nam pove, da je bilo leta 1811. v pokrajinah tedanjega francoskega cesarstva 42,738.377 ljudi, od teh v Franciji z obsegom iz leta 1789. 28,786.911, v pokrajinah, pri-

dobljenih od leta 1789. do 1811., pa 13,951.466. Hassel ima zopet napako, da prišteva Valone Nemcem, pri konfesijah omeni tudi fareiniste. Cagote dobimo še v vseh statističnih delih do 1900.

Za kraljestvo Italijo so uradno določili število prebivalstva leta 1861., 1871., 1881. in 1901., 1891. pa ne. Glede posameznih prejšnjih držav so bili Italijani zelo pridni, kajti štetja gredo daleč nazaj v osemnajsto stoletje. Za kraljestvo Sardinijo so šteli ljudi že leta 1773. — 2,480.649 —, potem 1795., 1800., 1818., 1824. itd., skoro vsako tretje leto. Dobro smo informirani glede Lombardije, 1774., 1795., 1800., 1816., 1825., 1829. itd.; Beneška že 1770., 1795., 1807.; Parma 1770., 1795., 1800. itd.; isto Modena; v cerkveni državi prvo štetje že 1769., Toskana 1766., Napolj 1770., Sicilija 1770. Bertillon je sestavil tabelo italijanskega prebivalstva v današnjem obsegu kraljestva za leta 1770., 1795., 1804., 1816., 1825., 1833., 1838., 1844., 1848., 1852. in 1858., od l. 1861. imamo pa uradno štetje. Za leta 1861., 1871., 1881. in 1901. imamo tudi podatke glede konfesij in narodnosti, za 1881. in 1901. glede tujcev. Cerkevna država je štela leta 1769. 1,608.545 ljudi, 1800. 2,310.000, 1870., takrat ko so jo papežu vzeli, pa 3,411.530. Kolb je sestavil tabelo italijanskih držav za leto 1786., torej pred francosko revolucijo, za l. 1812. in za 1851. O Arnavtih — kakih 90.000 jih je še, večinoma v nekdanjem kraljestvu napolitan-skem — pravi, da so se naselili v Italiji l. 1738. in da ne govorijo novogrško, kakor so takrat splošno mislili, temveč albansko ali epirotsko. Prvi Arnavti so prišli v Italijo že leta 1461., potem 1532., 1738. in 1744.

Ogromno tvarino glede Italije je nabral Hassel, kar čuditi se mu moramo. Glede slovanske kolonije v pokrajini Molise pravi Galletti: „Eine slavische Kolonie mit dreitausend Menschen, sie sprechen eine der kroatischen ähnliche Mundart“; leta 1850. se čita: slovanska kolonija v Molise obstoja nad 500 let in šteje 3000 duš; leta 1901. jih je bilo 5360, prištevali so jih Srbom. Čudno je tudi to, da si je do današnjega dne ohranilo na otoku Sardiniji okoli 9800 Kataloncev svoje narečje, ki je podobno španščini. V Alpah so se ohranili Nemci, semtertje razkropljeni so Grki. Da je Francozov dosti, je umljivo, vendar so jih včasih našli malo preveč, tako Böckh leta 1869. 134.435, kajti leta 1901. jih je bilo samo 80.200. Slovencev izkazuje uradna statistika leta 1851. v pokrajini Beneški 26.676, leta 1901. pa 24.684.

O Maltezih so mislili, da so Italijani, a govorijo sicer italijansko, so pa potomci Arabcev, ki so v začetku srednjega veka se naselili na Siciliji in v južni Italiji; zato prištevamo Malteze semitom. Poleg tega je na otočju Malta tudi še nekaj pravih Italijanov in nekoliko Angležev.

O Španski ne bi pričakovali, da ima tako dobro urejeno štetje. Prvič so cenili število prebivalcev že leta 1594., torej prej kakor v katerikoli evropski državi, namreč kar se tiče zanesljivega štetja; takrat je bivalo na Španskem 8,206.790 ljudi. Potem so preskočili dve stoletji, do leta 1769., ko so našli 9,159.999, nato 1787., 1797., 1803., 1822., 1826., 1831., 1832., 1836., 1837. itd. Večji presledek je bil od leta 1860. do 1877., sledilo je leto 1887., 1897., potem pa kar 1900., zato da se ujema s štetjem drugih evropskih držav. Veroizpovedanje so določili samo leta 1877., saj skoro ni treba, ker so s prav malimi izjemami vsi Španci katoliki. Natančno so določili tudi število tujcev leta 1887., in sicer iz 44 držav; Avstrijcev je bilo takrat na Španskem 400. Imajo tudi zelo dobro statistično glasilo, ki izdaja od časa do časa kratke članke, „Resenas geograficas y estadisticas“ ali pa „Movimiento de la poblacion de Espana“. Vsi statistiki omenjajo precej enako število Baskov in Moriskov, katerim pravijo tudi Modjares, dalje ciganov; nekateri se spomnijo tudi na nemške kolonije v Sierru Moreni, ki so pa razpadle, okoli leta 1860. je bilo tam še tisoč Nemcev. Moriscos stanujejo v Sierru Nevadi in v Aljougarras. Marsikaj zanimivega čitamo pri tem in onem, tako n. pr. da so cigani navidez katoličani, v resnici pa še pravi malikovalci, da je zbolelo na koleri leta 1855. in 1856. 829.189 oseb, od katerih jih je 236.744 umrlo, da je bila Španska včasih veliko bolj obljudena kakor sedaj, kajti leta 1900. so našli 18,618.000 ljudi, za časa Cezarja pa jih je bilo okoli štirideset milijonov, za časa vladarstva Mavrov trideset milijonov.

Čitamo tudi, da je izkazalo štetje leta 1900. 8,726.519 ljudi brez vsakega poklica, med temi 6,700.000 žensk, torej živi skoro polovica Špancev brez določenega dela; vrh tega je bilo še 82.227 beračev po poklicu in 64.000 oseb, katere je država podpirala ali ki so imeli penzije. Tudi duhovnikov je tam jako veliko, 45.328 z menihi vred, poleg teh še 28.549 nun. S poljedelstvom se je pečalo samo 4,861.930 ljudi, torej malo nad 26% vsega prebivalstva, četrtnina, z industrijo in trgovino pa seveda tako malo, da je komaj vredno omenjati. Uradnikov v službah je bilo nad 97.000. Razlikovati pa moramo sredino dežele od obmorskih provincij, ki so veliko na boljšem. Analfabetov so našli 6,104.470.

Portugizi so šteli leta 1768., potem 1798., 1801., 1807., 1821., 1835., 1838., 1841., 1854., 1864., 1878., 1890., 1900. in 1910., torej so v zadnjem času tudi prišli na desetletja. Na Portugalskem je nekaj črncev in veliko Gallegos, revnih težakov iz španske provincije Galicije, ki delajo večinoma v pristaniščih Oporto ali Lizbona.

Razmere na Turškem so bile in so še jako žalostne, tudi kar se tiče našega predmeta. Statistiki so imeli mnogo dela, preden so prišli do kakega zaključka, a vsa tudi najvestnejša dela nosijo pečat nezanesljivosti, dva pisatelja se ne ujemata. Štetja sploh ni bilo, saj ga tudi še sedaj ni, v našem zmislu namreč. Zato pa čitamo tudi tako različne vesti. Če so se sploh menili za število ljudstva, je to bilo samo takrat, kadar je bilo treba pobirati davke. Veliko bolje je v onih državah, ki so se osvobodile. Kako malo se statistiki ujemajo, bomo takoj videli, saj še danes glede Makedoncev itd. niso edini.

W. Eton pravi l. 1805.: Edini način, po katerem vsaj deloma določimo prebivalstvo, je harač ali osebni davek, ki ga morajo plačevati vsi kristjani in židje, stari nad štirinajst ali petnajst let. Seveda moramo vpoštevati, da so nekateri neodvisni in ne plačajo nikakega davka. Če se oziroma na vse, izkaže račun devet milijonov prebivalcev za evropsko Turčijo. Grki pravijo, da jih je, namreč Grkov, v celem sultanatu sedem milijonov, kar je pa vsekakor preveč.

Pinkerton je izračunal osem milijonov za evropsko Turčijo, Beaujour samo sedem. Za Moldavijo in Valahijo izkažeta tadva samo 500.000, veliko premalo, pa kaj, ko nista imela nobenih pripomočkov, dognati drugo število. Crome govori o 6,700.000, Liechtenstern o 9,790.000, Lindner pa zopet o 5,390.000, torej skoro polovico manj. Mnogo se je trudil malo pozneje Hassel. Po različnih virih, s primerjanjem in dolgim računanjem, je prišel do 10,600.000; med drugim pravi: Osmanov morebiti ni niti $\frac{3}{14}$, okoli $\frac{2}{7}$ je Grkov, ravno toliko Slovanov, $\frac{1}{14}$ Rumunov. Črnogorcev našteje 58.732, govori tudi o nekih Abadiotih na Kreti, 4000. Goedicke pravi — 1821. —, da je med 9,481.000 turškimi podaniki v Evropi nad pet milijonov Grkov; vidi se takoj, da je obiskal samo mesta ob morju. Veliko bolj zanesljiv je Liechtenstern, ki našteje med 9,790.000 nad štiri milijone Slovanov in okoli treh in pol milijona Grkov, h katerim pa prišteva tudi one na azijskih otokih. Mnogo zanimivega, a nam sedaj pogosto nerazumljivega nam nudi drugo, obenem največje Hasslovo delo, „Statistischer Umriß 1823., 1824.“ Pravi, da je v celi Turčiji takrat bivalo okoli 25 milijonov oseb, v evropski devet in pol. Pri narodnostih razlikuje domačine (avtohtone) in priseljence. K prvim šteje Helene 3,090.000, Slovane 1,440.000, Arnavte 460.000, in Vlahe 1,375.000. Torej Liechtenstern nad 4 milijone Slovanov, Hassel pa niti poldrugimi milijon, Beaujour pol milijona Rumunov, Hassel pa skoro poldrugimi, par let preje pa on sam komaj 750.000. Med priseljenci navede Hassel najprvo Osmane 2,350.000, potem Tatare in Čitake

275.000, Abadiste 4000, Armence 85.000, žide 312.000, cigane 80.000 in Franke 5000. Glede vere pravi, da je 2,889.000 mohamedanov, 5,880.000 grško-ortodoksni, 310.000 katolikov, potem Armenci in židje, kakor omenjeno. Svest si je pa, da je vse neza-

vinzen für die Erdkunde und Statistik eine wahre terra incognita.“

Od vialotov, oziroma ealetov omenimo samo Bosno. Hassel pravi, da je imela okoli leta 1820. približno 560.000 prebivalcev, med temi 157.000

ULICA BULAK V KAPRI

nesljivo, kajti preden preide k posameznim pokrajinam, pravi: „Alle diese Angaben beruhen auf willkürlichen Schätzungen; die Statistik hat in diesem Reiche noch keinen festen Fuß und leicht kann man hier um Millionen irren. Noch sind diese Pro-

osmanov, 250.000 Bošnjakov, 45.000 Hrvatov, 75.000 Morlakov, 21.000 Črnogorcev in 12.000 židov. Bošnjaki, Hrvatje, Morlaki in Črnogorci so mu štiri različna plemena. Pri veroizpovedanju razlikuje 220.000 mohamedanov, 168.000 Grkov, 160.000 katolikov in

12.000 židov. Geografske Efemeride naštejejo za Bosno 600.000 ljudi, Liechtenstern pa 945.000.

Pri Goedicku čitamo, da je štela Bosna s Hrvaško in Dalmacijo 850.000 duš; torej niti glede dežel, ki so nam in ostali Evropi tako blizu, nobene enotnosti, nobene jasnosti. Grško so Turki takrat imenovali Morah (Morea), otoke Džezair, Kreto Kirid. Še leta 1833. nam poroča Schlieben o samo 8,500.000 turških podanikih, Bosni jih določi 1 milijon, Rumuniji 1·5 milijona.

Leta 1840.—1843., torej komaj deset let pozneje, pa poskoči Berghaus naenkrat na 15·5 milijona. Ako izvzamemo Grško, ki so jo prej prištevali Turčiji, je razloček še večji. Srbiji nakaže 900.000, Rumuniji 3,850.000 duš, Črni gori 107.000. Med drugim pravi, da so število Turkov prej previsoko cenili, da jih ni 2—2·5 milijona, ampak samo kakih 700.000, kar pa tudi ni resnično. Pri Slovanih imenuje poleg Iliro - Srbov tudi Bulgare; pri prvih omeni kot posebne oddelke Srbe, 900.000 — torej misli, da jih je ravno toliko, kolikor šteje Srbska prebivalcev —, Bošnjake 800.000, Hrvate 393.000, Dalmatince ali Ercegovce 300.000 in Črnogorce 107.000; židov našteje 250.000, trideset let pozneje pa Brachelli 130.000!

V istem času — 1845. — je izdal Ungewitter svojo statistiko; diferira od Berghausa samo za tri milijone, Turkom prisodi samo 700.000, Slovanom pa 6 milijonov duš, Albancem poldrugi milijon, toliko, kakor jih naštejejo sedaj.

Marko Tedorović je izdal okoli leta 1845. v francoskem jeziku knjigo o Turčiji in njenih narodih ter verah itd. Robert Cyprian jo je v nemškem prevodu izdal leta 1847. v Draždanih in Lipskem z naslovom: Slovani na Turškem. Pravi, da Turčija ne šteje 9,500.000 prebivalcev, kakor so dotedaj mislili, ampak okoli 16 milijonov, med temi osem milijonov Slovanov; Srbov našteje Tedorović 2·5 milijona, Bulgarov 4·5, Turkov po njegovem mnenju ni več 1 milijon, Armencev je 200.000, židov 250.000, ciganov 300.000. „Albanski narod vedno bolj gine in jih je danes komaj poldrugi milijon, dočim jih je bilo pred štiridesetimi leti — torej okoli l. 1800. — približno dva milijona, takrat ko jim je gospodoval Ali Paša iz Janine.“ Kakšne razmere so bile na Turškem, se vidi tudi iz njegovega poročila, da ugrabi vsaka kuga na Turškem okoli milijon prebivalcev.

(Dalje)

Narodna romanca.

Zložil Silvin Sardenko.

I.

Gozdič je že zelen,
travnik je razcveten,
ptički pod nebom
veselo pojo.

V oknu obrazek bled,
kakor ovenjen cvet,
žalostno gleda
na jasno nebo.

Pravijo, da pomlad
čudežen skriva sad,
kdor ga okusi,
na veke je mlad.

V oknu sloni dekle:
kdaj ji pomlad vzcvetje?
Pesem pomladna
odmeva z livad.

II.

„Ptički, jaz prašam vas:
Al bo že skor pomlad?
Al bo že skoraj
zelena pomlad?“

Vstala bom tisti hip,
pojdem čez dol in hrib;
pojdem, poiščem
ta čudežni sad.

Pride Velika noč,
spet bo obraz cvetoč;
spet bom vesela
in blažena vsa.

V svilo napravljena,
z vencem proslavljena —
praznik vstajenja
tja v cerkev bom šla.“

III.

— Pomlad že prišla bo
tebe pa več ne bo,
djali te bodo
v to črno zemljo.

Kadar vstajenja dan
v grobu bo praznovan,
prah se predrami
z nebeško močjo.

Dotlej pa spala boš,
tákrat pa vstala boš,
pojdeš okušat
ta čudežni sad.

*

Pomlad čez grob hiti,
dekle pa v grobu spi,
nánjo pa čaka
vstajenja pomlad.

Obiski.

Iz življenja in delovanja naših umetnikov. — Spisal Izidor Cankar.

(Dalje.)

IV.

Anton Verovšek.

Anton Verovšek — to je slovensko gledališče. Pred kratkim je obhajal petindvajsetletnico svojega umetniškega delovanja in z njim bi jo bilo moralo obhajati tudi slovensko gledališče kot tako, kajti on je njega integralen del. Anton Verovšek je tudi slovenski igralec par excellence, slovenski igralec z vsemi svojimi dobrimi in slabimi lastnostmi. Kar je bilo talentiranih ljudi na našem odru, so nam odšli v tujino za kruhom. To dejstvo ni nikakor vredno tako sentimentalnih solza, kot jih navadno vzbudi, ker je lahko umljivo in skoro nujno, toda tem večje časti in nesentimentalne hvaležnosti so vredni tisti, ki so ostali doma. To je storil Verovšek. Drugi so otrsli kranjski prah s črevljev, obogatili drugod s slavo in nekateri tudi s premoženjem, toda za razvoj slovenske igralske umetnosti niso storili ničesar. Verovšek pa je prvi in doslej edini predstavljalec slovenskih tipov in kot tak, tudi če prezremo njegovo vzgojno delo pri igralskem naraščanju, važna ter

za tradicijo odločujoča prikazen na našem odru. Verovšek govori med vsemi našimi igralci najbolj slovensko slovenščino; on je, kakor značilno piše njegov kolega g. Skrbinšek, „hud nasprotnik onih l-ov koncem

moškega deležnika; kolikokrat smo se pri izkušnjah do solz smejali, kadar je začel nalašč „špičasto“ govoriti.“

Ne le na odru, ampak tudi na ljubljanskih ulicah je Verovšek dobro znan. On je skoro tudi integralen del Ljubljane. Kadar hočete, ga vidite, kako hodi s svojim počasnim korakom, pozdravlja najrazličnejše ljudi na cesti — on se tika z vsemi stanovci in vsemi strankami — hodi včasih sam, največkrat pa v družbi. Če je sam, potisne klobuk malo na oči in čisto nenadoma iztegne obe roki daleč v zrak, da mu rokavi skočijo proti komolcu. Kaj ta kretnja pomeni, ne vem; podobno maha človek, ki se brani sitnih misli.

Obiskal sem ga po njegovi petindvajsetletnici v deželni gledališču. Kdor stopi v igralski oddelek našega gledališča, mu takoj pri prvih korakih po hodniku zadiši ostri vonj šminke, ki prihaja iz raznih garderob. To je tisti vonj, ki ga prinesejo valovi svežega zraka s seboj z odra tudi v avditorij, ko se zagrinjalo dvigne, in ki ga vsak obiskovalec gledališča dobro pozna: to je prvi — in včasih najprijetnejši — pozdrav z odra.

Štirje režiserji

deželnega gledališča imajo svojo posebno garderobo. Tu me je sprejel Verovšek. Soba je tesna — za Verovška, na čigar postavo je Fr. Govekar pisal „Martina Krpana“, veliko pretesna — razsvetljena od enega

Anton Verovšek

samega širokega okna, ki gleda proti Franc Jožefovi cesti, in opremljena z okusom in potratnostjo kramarja, ki stoji pred konkurzom. Dva zaboja iz sirovih desk, pobarvana s še bolj sirovo rjavordečo barvo in opremljena z nekaj predali, predstavljata toaletto režiserjev. Verovšek mi je sramežljivo odprl svoj predal in sem videl: nekaj razmetanih kosov šminke, več zmečkanih srajc, bel telovnik, dve brisači, ki sta svojo prvotno beloto že bili zamenjali z rožnato barvo mladeniške maske, in diplomo, ki jo je dobil ob petindvajsetletnici od neznanih prijateljev. Spodaj so ležali črevlji raznih barv in vseh oblik; med njimi se zlasti odlikujejo originalne cokle, ki jih je Verovšek dobil od F. S. Finžgarja za premiero „Divjega lovca“. — Nadalje sem še opazil tri stole v obliki odsekane piramide, veliko ogledalo, v kotu šibko mizico in piano, ki se je pritiskal k steni, kot bi se sam sramoval svoje nedostojne širokosti, ki je ozki prostor še bolj tesnila. Druge oprave, mislim, ni v sobi, razen „Hišnega reda“ in „Inventarja“, ki sta nabita na steni; inventar našteva enajst kosov sobne oprave, med njimi tudi kljuge za obleko in klobuke.

Verovšek ni zbran, kadar govori, misli mu naglo begajo od predmeta do predmeta, dober dovtip ali zanimiva anekdota ga zmotita, da pozabi, kje je začel in kam meri. Njegov smeh doni jedrnato kakor bron. Igralci so tudi v privatnem pogovoru večkrat patetični; Verovšek je v življenju nepatetičen, kakor je na odru naraven. Kretenj med govorom ne dela veliko; le včasih razširi dlan in pokrije z njo obraz ter potegne preko obratih lic, dokler se palec in kazalec ne združita na spodnji ustnici; semintja si seže tudi v lase nad levim sencem in jih nekoliko uvije. Kadar vstane in se prestopi, upre svojo široko desnico v bok.

V garderobi sva bila sama; če je kdo Verovškovih kolegov stopil noter, se je opravičil in takoj zopet odšel. Z odra je bilo večkrat slišati hrup orkestra in visoki glas sopranistinje: imeli so dopoldansko izkušnjo. Verovšek pa se je široko naslonil in pripovedoval svoje spomine:

„Do svojega poklica sem prišel slučajno. Ko sem kot sedemnajstleten mladenič postopal nekoč po Zvezdi, me ustavi odbornik ljubljanske čitalnice in pravi: Igrali bi Prešernov Krst, pa nam manjka duhovna. Ali bi hoteli Vi prevzeti to vlogo? Jaz sem jo prevzel in tako ugajal, da so me kar pritegnili k staremu gledališču, kjer sem najprej nastopil v Borštnikovi ‚Ponesrečeni glavni skušnji‘. Prvo večjo vlogo sem imel v ‚Revizorju‘. Izkušnje smo imeli v čitalnici, igrali pa smo v gledališču. Občinstvo je bilo tedaj naše predmestje; kadar sem stopil na oder, so se mi v avditoriju kar zableščale zlate verižice in broše naših mesarskih mam; v parterju so sedele Šiškarice v pečah, obrtniki, gostilničarji in gostilničarke, ki so posebno rade hodile jokat k ‚Mlinarju in njegovi hčeri‘. Vsaka

predstava se mi je zdela nekako narodno slavje. Tedaj smo imeli početke — ljudskega gledališča, ki smo danes tako daleč od njega. — Razen v starem gledališču sem tačas nastopal tudi na odru Rokodelskega doma.

Najprej sem igral karakterje; iz teh sem prešel v ljubimce in junake ter predstavljal Karla Moora, Othella, Risslerja sen., Mortimerja. Pozneje sta me poslala Dramatično društvo in deželni odbor na Dunaj in v Prago, kjer sem hodil v Raimundovo in Ljudsko gledališče ter v Narodni divadlo k izkušnjam. Odslej sem dobival vloge junaških očetov.

Kmalu nato je nastopila pri nas era takozvanih ljudskih iger. Tragedijo so pregnali L'Arronge, Anzengruber, Rosegger in razne francoske enodnevnice. V teh so se mi posebno podale vloge humorističnih očetov, najbolj pa sem ugajal občinstvu v kmetskih tipih, ker sem vpeljal v gledališče slovensko govornico in kopiral slovenske značaje. To je Govekarja izpodbudilo, da je začel pisati narodne igre — dramatične produkte, ki so bili najbolj v korist blagajni in pisatelju samemu, manj našemu občinstvu in slovstvu, najmanj pa meni, ki sem igral glavne junake. Pri teh igrah so se mi namreč ljudje navadili smejeti in tako sem moral nekaj časa igrati same pajace, izmed katerih omenim zlasti ‚Krasno Lido‘, v kateri sem nastopal kot baletka.

Dasi sem vsled teh figur postal popularen — pa po krivici, ker bi bil ta kosček priznanja bolje zaslužil za druge vloge — sem tudi sam izprevidel, da je bila doba narodnih iger moji umetnosti le v škodo. Zato so se mi te vloge uprle, kakor so se uprle tudi drugim. Medtem so namreč ‚Rokovnjači‘ razbojnikovali po vseh slovenskih deželah, krjavljevalo in krpanaj-salo se je v zadnji goriški vasi, dokler se ni pri občinstvu in kritiki pojavil odpor, ki je z narodnimi igrami nepričakovano hitro pometel.

V teh letih so se hitro menjavale intendance in odbori in z vsakim novim režimom se je začelo novo eksperimentiranje v gledališču: Dramatično društvo se je počasi desorganiziralo. Umevno je, da v tem času igralec ni užil veliko sladkosti in da sem rad sprejel engagement, ki so mi ga ponudili v Trstu. Nikamor nisem šel s takim veseljem kakor v Trst, toda nikjer tudi nisem bil tako globoko razočaran. Tržaški narodnjaki so trgovci in tako ni čudno, da mi je ondotno bivanje materialno škodovalo in da sem bil vesel, ko sem se vrnil zopet v Ljubljano, kjer sedaj igram karakterne in karakternokomične vloge.“

„Kako se pripravljate za vlogo?“

„Moje vloge so dvojne: take, ki jih znam, in take, ki jih ne znam. Znam tiste, do katerih imam veselje, iz katerih morem kaj ustvariti; ne znam pa tistih, katere dobim iz nagajivosti.“

„Nagajivosti?“

„Da. Kajti nič ni laže kot igralca ubiti ali ga dvigniti. To se zgodi z repertoarjem in razdeljevanjem vlog. Mogoče je torej, da človek dobi vlogo iz nagajivosti.“

„Kako študirate značaje?“

„Če hočem značaj doumeti, moram poznati dotičnega pesnika vsega ali vsaj natančno celo dotično delo. Potem sežem večkrat še v življenje, da dobi vloga potrebno plastičnost. Ko sem študiral vlogo Mirtiča v ‚Moči teme‘, sem jo že dobro razumel, že jasno videl osebo pred seboj, toda prave barve tona nisem nikakor mogel zadeti. Medtem so me poklicali v Trst h gostovanju; ko gremo po predstavi v kavarno, zaslišim na cesti naenkrat laško kletev, izgovorjeno s hripavim glasom alkoholika. To je bil Mirtič! — Tudi pri komičnih figurah sem večkrat zajemal iz življenja. Nekoč bi o pustu moral igrati Vrbana Debeluharja. Bilo je že proti večeru, odpravil sem se v gledališče, da se maskiram, in še vedno nisem vedel, kako naj vlogo igram. Spotoma srečam vesele ‚ponedeljarje‘, in ko gredo mimo mene, pravi eden prešerno: ‚Mi bomo pa tako naredili, da bomo kaj jedli.‘ S tem stavkom, ki sem ga zvečer vlogi priteknil in ga velikokrat ponavljal, sem dal Debeluharju nekaj pristne, življenjske komike, ki je ostala Ljubljancanom dolgo v spominu.

Šminkanje se mi zdi za igro samo velevažno. Dokler se igralec ne vidi v zrcalu pri luči našminkanega, v lasulji, v popolni obleki do zadnjega žeblja na podplatih, ni siguran. Kadar se pa dobro opravi, ima zavest, da pojde po sreči, četudi je sicer malo negotov v vlogi. — Zdi se mi tudi, da je prva ideja o zunanosti vloge najboljša in da tisti, kdor izbira in druge izprašuje za svet, navadno slabo zadene.“

„Kaj sodite o repertoarju slovenskega gledališča.“

„Jaz sem vedno simpatiziral s tistimi, ki so se borili proti petju na čitalniškem gledališkem odru, ker sem vedel, da se bosta iz tega razvili opera in opereta, kar je skoro smrt drame. Pri nas smo se sploh nenaravno razvijali. Prekmalu smo dobili opero in smo vrhutega hoteli kar nagloma biti na vrhuncu: naenkrat se je znašel na repertoarju — Wagner! S to nenaravno dirko po napredku smo dosegli ravno nasprotno: upehali smo se in danes naprej ne moremo — nazaj pa ne smemo. Drama se je ves čas bagatelizirala; zato se ni moglo razviti slovensko dramatiško slovstvo, zato tudi med našim občinstvom ni zanimanja zanj. Element naše publike je pravzaprav opereta, v opero se hodi le zavoljo noblese.

Vendar pa moram reči, da nisem sovražnik opere; obžalujem samo, da je bila drama na slovenskem odru vedno odrivana pastorka. Usodepolna zmeta je bila, da nismo počakali trenutka, ko bi nam razmere same rodile opero, in da smo se dali zapeljati v konkurenco

z nemškim gledališčem. Ko bi se to ne bilo zgodilo, bi Dramatično društvo ne bilo v sedanjih materialnih težavah, občinstvo bi ravnatoko hodilo k dramam, kot hodi sedaj k opereti, slovenska drama bi bila najboljša na slovanskem jugu in naše gledališče bi bilo majhen Burgtheater.“

„Kaj bo s slovenskim igralskim naraščanjem?“

„S prihodom prvega Čeha se je zgodil v našem gledališču velik preobrat. Ko je odšel Borštnik, je prišel Inemann in ta je dvignil slovensko gledališče iz diletantizma do umetnosti. Vpeljal je dnevne izkušnje, toda vsled tega je mnogo slovenskih članov-diletantov odpadlo, ker niso imeli podnevi časa. Zato so morali poklicati tuje igralce v deželo. Igral pa je pri tem tudi denar znamenito vlogo: Čehi so namreč engagirali samo za pol leta, medtem ko bi domačine morali stalno plačevati. Napadi našega časopisja na tuje igralce so bili torej velikokrat krivični: pomisliti je treba, da so jih priklicale v deželo razmere same.

Menim pa, da bomo sčasoma dobili slovenski igralski naraščaj, ker je danes gledališče že prava potreba. V tem oziru so zlasti mali odri po deželi velikega pomena, ker bude zmisel za gledališče ter odkrijejo tudi marsikak igralski talent. Vendar je vprašanje o slovenskih igralcih v prvi vrsti denarno vprašanje. O tem se je že jako veliko pisalo, pa mislim, da brez prave potrebe, kajti kadar bo slovenskemu igralcu zasigurana eksistenca, bo vprašanje rešeno samoposebi.“

„Kako živi igralec?“

„Igralsko življenje je pri vsej mizeriji zelo zanimivo. Vsak igralec pravi, da komaj čaka trenutka, ko bi mogel pustiti svoj nehvaležni poklic, in se vendar ne bo nikdar poslovil od odra, če je strgal na njem le par podplatov.

Naše življenje je razburljivo; kadar imam veliko vlogo, sem ves nemiren; koder hodim, mi je vloga na misli; zadnji dan pred predstavo ne morem več jesti in ne govoriti; otroci to dobro vedo in zato niso nikdar tako pridni in prijazni z menoj, kakor ob takih dneh. Kaki dve uri pred predstavo sem že v garderobi, kjer se jeza in nervoznost nadaljuje. Vendar je vse to prepleteno s humorjem. Gledališki humor, zlasti slovenski, je čisto svoje vrste, tako da bi se dala o njem napisati cela knjiga.

Priznam, da imam pred vsako večjo vlogo prav do zadnjega znamenja, ki ga vedno težko čakam, tremo, če sem tudi izvrstno pripravljen. Menim, da se godi vsem tako, in ne verjamem tistim, ki so navidez mirni.

Nekateri igralci se pred nastopom pokrižajo; Inemann si je vedno izposodil od tovariša kako malenkost, ki jo je potem imel med igro v žepu — čeprav samo robec; jaz držim vlogo še v zadnjem

trenutku v roki in jo imam tudi na odru večkrat v žepu; nekateri pokade pred nastopom vsaj par dimov; drugi izpijejo kozarec vina. Navadno nastopajo brez večerje, ki si jo privoščijo šele po predstavi.

Ko mi da inspicient znamenje in stopim na oder, ne vidim v avditoriju ničesar razen kake velike pleše, ki se blešči v temi. Če me takoj sprejme smeh ali velika tihota, mi je to vzpodbuda; ob takih trenutkih človek čuti, da je že pri nastopu zmagal.

Kot začetnik sem dobil prvi aplavz na odprti sceni v vlogi Michel Angela v drami 'Trnje in lovor'. Ah, takrat sem se zazdel samemu sebi! Ko sem drugi dan šel po ulici, sem si mislil: 'Fant, cela Ljubljana te gleda!' Sedaj se z veseljem spominjam tiste navivnosti. — Plosk povzroča veselje in zavist, ki je tudi svoje vrste — *invidia dramatica* — in se ne pojavlja pri vseh igralcih in ne vselej, ampak navadno takrat,

kadar človek proti pričakovanju uspe. Sicer pa ne kaže, da bi govoril o njej.“

„Kaj sodite o naši gledališki kritiki?“

„Kritika bi morala biti instruktivna za občinstvo in igralca. Pisali naj bi jo ljudje, ki so neodvisni in dovolj zreli, da bi jih igralec kdaj lahko vprašal za svet. Pri nas pa je kritika odvisna od osebnih, narodnostnih in političnih simpatij. Zato se je meni že zgodilo, da so me hvalili, ko sem bil mizeren, in trgali, ko sem bil dober. — Kritik bi morda najbolje storil, ko bi podal resumé igre, ocenil kreacijo posameznih vlog, četudi igralca niti ne imenuje, in ob koncu sezone priobčil kritiko vsakega umetnika posebe.“

Medtem je čas potekal. Z odra ni bilo več slišati orkestra in ne petja. Jaz sem Verovšku še enkrat iskreno čestital, ga zahvalil in se poslovil. (Dalje.)

Književnost.

Slovenska.

Ivan Cankar: **Volja in moč**. V Ljubljani 1911. Založil L. Schwentner. Ne bom sodil in obsojal. Za to ne čutim zdaleka tiste „moči“, kakor jo premnogi naši kritiki začutijo v rosi mladosti in z njo viharno govore bobneče besede s kritičkih stolcev, ki pa redno preklicano slabo stojijo. Napisal bom misel, katera in kakor se mi je rodila, ko sem prebral te tri novelete, s katerimi je zaveslal Cankar na planki satire med svet: Melitta, Mira in Dana. Sok, ki se pretaka po teh mladikah, poganja kljub novi varianti staro cvetje: Ideali so tlapnje, naj se človek popenja še toliko k zvezdam, obtiči vendarle v blatu.

Ali je to resnica, ali ni to resnica? Resnica je vtoliko, da Cankar patološko, beletristično variira in karikira, kar je silno preprosto zapisano v sv. pismu: Duh je voljan, meso je pa slabo — in sv. Pavel bi mu dejal: Ne več modrovati, ampak toliko modrovati, kar je prav. Stari Ovid je pa razodel to reč z znanim: *Video meliora proboque — deteriora sequor*. — Na teh znanih problemih je Cankar napisal o Jakobu Jerebičarju zgodbo: Naj se Jaka še tako trudi, da bi bil umetnik, rokodelec je in bo rokodelec. Ker se ne more otresti te zavesti, mu ne kaže drugega, kakor da konča to vsakdanost v vodi.

Miha Jošt bi se rad dvignil iz blata k čisti ljubezni. Zaman. Vrne se k vlačugi.

Štefan Bratina je zahrepenel po vzoru, v zvezdah ga je videl, pa še v istem hipu se zakoplje v smrdljivo kloako.

Zastonj hrepenenje (to je pomen Cankarjeve „volje“), ko moči ni. Masa je obrnjena v blato. Duša hrepeni, a telo je leno. Človek mora zakriti svojo goloto s suknjo hinavščine, a gol je vendarle.

Toda te mase bo pa enkrat konec. Tako-le ga prorokuje pisatelj: „Naj ne bo nikoli do konca izpeta

ta žalostna pesem o siloma udušenem hrepenenju, o zatajeni resnici; ta pesem o gnili vdanosti, iz bojzljivosti rojeni, o modrosti, ki je plašč kesanja in sramu, o visokih besedah, ki zakrivajo nizke misli? Kaj jih ni in jih nikoli ne bo celih ljudi, nerazcepljenih v leno, strahopetno in sito telo, in v osramočeno, zatajeno, lačno dušo? Strašna bi bila ta misel!“ ...

Torej prišli bodo celi ljudje. Sporadično se tu intam že najde kak predhajnik teh celih, „ki seka, samotni in močan — nova pota v goščavo...“ Toda to so šele tako redke prikazni — da se je po edine razveseli komaj vsako stoletje.

S tole prerokbo je Cankar iz blata podal roko drugemu ekstremu in segel po nadljudeh. Potemtakem morajo eksistirati samo ekscentrična bitja — samo stranice — v sredi pa ni nič. To so skoki, ki jih narava sovraži in zato se tudi v povesti tako malo prilegajo. Zaraditega sem vselej hud na Cankarja, kadarkoli mi začne beletristično filozofirati. Zdi se mi, da ob taki priliki vstaja iz grobov tisti tako obrekovani čas, ko se je koncem poglavja zapisalo: „Vidiš, dragi bralec, kam ga je pripeljala ta in ta reč. Torej pazi tudi ti nase itd.“ Zato je kruta škoda, da temu zgoraj označenemu cilju služi toliko krasnih strani, ki same zase razodevajo prelepe in pereče resnice, katere bi nam Cankar pač lahko poklonil drugod in pokazal udinjane v drugi službi.

Naj omenim še tole. Ko sem sedel s temi mislimi ob mizi, je stopil predme kmet: Svetle, žareče oči, na licu začrtana skrb, po brazdah skrbi pa odsev nepognjene volje. Razodel mi je tole: Tekom treh let mu je padlo za tritisoč govedi. Sedaj pa bo zidal nov hlev in si nakupil živine — kljub temu, da nima denarja. — Ko je odšel, sem se ozrl za njim in sem rekel: Če ni to nadčlovek, potem ga sploh ni! Pa to ni tisti izmodrovan Nietzschejev nadčlovek, tudi ne po literaturi na podlagi teh modrosti opisan in orisan

mož moči, ki koraka po masi in jo tlači, kakor mlince na tla — ni to človek smešnih himer, ampak to je nadčlovek iz kosti in mesa, iz volje in moči, ki bo pa to dvoje porabil za to, da drugim koristi — ne pa da bi druge zmlinčil. In takih nadljudi, ki nosijo po sedem in več križev na ramah — pa ne javkajo in ne skačejo v vodo — ampak razvijajo voljo in moč — takih ima naš narod na stotine! In ti — pa samo ti — so vzdržali narod doslej in ga bodo vbodoče — ne samo z železno, žuljavo roko, tudi z lučjo razuma, ker so prave razumnike rodili neposredno le ti. In kadarkoli se Cankar dotakne teh nadljudi — njegova mati spada tudi mednje — tedaj bi se človek najlaže razjokal od iskrenega veselja — tako sladko zavonja iz njegovih stavkov našega naroda duša. A takisto bi se človek razjokal od bridke žalosti, ko vidi, kako mnogi trgajo s Cankarjevega sloga cele zaplate in s temi šemijo maskare bolnih živcev in tujega rodu, in te strdene punce ponujajo našega ljudstva nadljudem, prepričani, da delujejo za narod in njegovo prosveto in da so moderni zaradi pavjega perja.

Ne bod' mo šalobarde!

F. S. Finžgar.

Domen. Narodna igra s petjem v petih dejanjih. Po Jos. Jurčiču spisal Ivan Česnik. V Ljubljani, 1911. Založila Katoliška Bukvarna. Tiskala Katoliška Tiskarna. „Ljudski oder“, I. zvezek. Cena 80 vin. 80, pag. 80. — Zbirka „Ljudski oder“, ki je pričela pravkar izhajati, ima namen dajati podeželnim odrom dober repertoar iger, ki jih ne bo težko uprizoriti in ki ne bodo zahtevale preveč literarno šolanega občinstva. Ako presojamo „Domna“ v tem okviru in s tega stališča, potem smo z igro povsem zadovoljni; „Domen“ je delo, ki se bo dosti igralo, ker ni težko in ima bogato dejanje. Pisano je naravno in v lepem jeziku ter ne vsebuje ničesar, kar bi žalilo čut tega ali onega. Zato delo prav toplo priporočamo našim odrom. Ako bi pa pisali z literarnega stališča, bi ne hvalili tako brezpogojno. Domen sam je pasiven, saj pravi Urh o njem: „Domen se ne maščuje nikdar nad očetom!“ (IV./6.). Gibalo cele igre je Urh, proti igro pa zavozljava Sova. Domen pa se vedno spomni, ko bi imel kaj izvršiti, da ne ravna prav, in zato ne stori ničesar. Lepo je tako premagovanje samega sebe, a je tako redko, da se nam zdi neverjetno, in je gotovo tudi drami kot taki v škodo.

Motiv igre je star: Graščak zapelje v predfabuli kmetsko dekle Meto. Ko doraste sin Domen, terja svoje pravice. Kot postranski motiv je vplel pisatelj Domnovo ljubezen do Anke in zapreke, ki se jima stavijo, za tretji motiv pa je porabil blagega berača Urha, ki je v mladosti tudi ljubil Meto. Urh se razlikuje od svoje krjaveljske rodbine naših narodnih iger prijetno v tem, da je njegova eksistenca opravičena, dasi njegovo poseganje v dejanje strukturi drame ni v korist. Urhova dikcija je sveža in humoristični element uprav pristnonaroden. Odločno pa grajam preveliko množino monologov, ki so stara, že zdavno prebolela sredstva, ki si z njimi avtorji pomagajo iz zadrege. Tehničnih pogreškov je malo, največji je v drugem dejanju koncem tretjega in začetkom četrtega prizora. Sova, ki odhaja, in Domen, ki prihaja, se morata še med vrati srečati, ker Meta izpregovori medtem dva stavka in ima soba samo ena vrata. Pa se ne srečata, ker bi sicer pisatelj ne mogel dejanja nadaljevati.

Način, kako se uprizori petje, je tudi šablonski „Zapoj, nama kako lepo!“ — nakar se poje! — Dobro bi bilo, če bi se pridejale igri režijske opombe, ker bo malo-kateri podeželni režiserjeval znal uprizoriti „pekot konj“ in „ropot sani“. (I./2.) Četrto in peto dejanje naj bi se združili v eno samo, saj itak cela prva polovica četrtega dejanja nima nič opravka z razvojem dejanja in ga je pisatelj spisal pač le zato, da uvede v delo nekaj komičnih potez. Ravnotako bo mučno gledati v petem dejanju zblaznelega Sova, umirajočo Meto in pasivnega Domna, če se ne bo jako dobro igralo. Sploh je prva polovica neprimerno boljša od druge. Prav dobro je celo tretje dejanje, ki je efektno in prenese tudi strožjo literarno sodbo. Vobče je karakterizacija oseb prav dobra, izvzemši Domna, ki je nekonsekventen. Anka je čedno pogojena in Sova s par potezami markantno orisan. — „Domen“ je Česnikov dramatični prvenec in zato mu manjših tehničnih pomanjkljivosti ni šteti v zlo. Če sme kritik kaj svetovati, bi svetoval, da se dramatisacije sploh opuste. Roman naj ostane roman. Z istim trudom bi bil Česnik lahko napisal izvirno narodno igro. Tudi v tem je treba zlomiti tradicijo Govekarjevo, ki je s svojimi dramatisacijami nekako započel slov. narodno igro. Pisatelj naj piše izvirno dramo, zakaj najboljše dramatisirana novela ne doseže najslabše drame, ker v novelah ni dramatike. — Morda nam napiše g. Česnik čez leto in dan dramo, ki bo več kot kompleks dramatisiranega pripovedovanja. — Oprema knjige je lična. Igra naj se igra povsod, kjer se ljudje radi zabavajo in kaj nauče. Adolf Robida.

Zbirka slovenskih citatov in aforizmov.

Nabral in uredil Slavko Klepec. — V Ljubljani 1910. Natisnila Kleinmayr & Bamberg. Str. 212. — Nekdo je že poročal javnosti o tej knjigi in je pri tem čutil dolžnost, dokazati njeno potrebnost. Utemeljeval jo je s tem, da bodo profesorji našli v njej obilo naslovov za dijaške naloge, neproesorji pa mnogo primerne tvarine za spominske knjige nadležnih gospodičen. Ta poročevalec je izgubljen humorističen talent: po njegovem ne bo dijak več dobival nalog kakor v starih, neaforističnih časih: „Pomlad prihaja“ ali „Razgled z ljubljanskega gradu“, ali „Tu, felix Austria, nube!“ — ne! Sedaj bo gimnazijec razmotrival n. pr. naslednje:

„Ženska je začetek, namen in konec našega življenja, vir našega uživanja. Vse drugo nam je za spremeneno, spočitek.“ (Št. 1056.)

In licejka ne bo nič več razpravljala o staromodnih resnicah, kakor: „Gospodinja hiši tri vogle podpira“ ali „Žena v zgodovini (s posebnim ozirom na Marijo Terezijo)“, ampak bo premišljevala drugačno modrost n. pr.

„Ista usoda jim je prisojena našim dekletom zunaj po deželi kakor cveticam: da zažaré in zadehtë za hip in da padejo potem pod koso in ... ah, nepoetična je dalje primera, a kaj pomaga ... padejo pod koso in cvetice so postale seno, vsakdanja hrana za našo ljubo živinico ... Zakon namreč, to jim je kosa, to jim je smrt.“ (262.)

Tudi zaljubljeni komi ne bo več iskal krepkih verzov po nemških knjigah in mastnih notesih; on bo sedaj zapisal kasirki v spominsko knjigo slovenski citat in aforizem:

„Kdor greši z nedolžno in lepoteželjno dušo, opravlja delo, Bogu prijetno, in z vsakim grehom se bliža popolnosti, se bliža večni lepoti, ki je večni greh.“ (343.)

Tako je napravil tisti poročevalec na račun g. Slavka Klepca dober dovtip.

Toda stvar ima še drugo, resno stran. Ko sem pregledaval citate in aforizme, sem se večkrat izpraševal, kaj je nabiralec s to knjigo pravzaprav hotel? Mnogi stavki so izraz tako zmedene modrosti (nekaj smo jih že naveli in bi jih lahko še več), da se praktično ne bodo dali rabiti in bi utegnili imeti le znanstven pomen: kantoni na krivih in večkrat zelo čudnih cestah slovenske misli izza Prešerna. V zbirki je zastopan Koseski s svojim narodnjaškim pracistatom: „Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti“, Simon Jenko, dasi ne z najznačilnejšimi zgledi, Stritar s svojim priskutnim svetožaljem:

„Da smo rojeni, to nesreča,
to greh, pokora je največja.“ (167.)

VODNIK: NAGROBNI SPOMENIK

Aškerc s svojo špartansko robotostjo, katero nekateri — med njimi zlasti on sam — pomotoma imenujejo epiko:

„Civilizacija — plašč pisan, drag,
ki ž njim ogrinja se človeška zver...
Ah, vse je laž na svetu, vse, vse laž!
Resnica in pravica in morala —
to pest je močna...“ (78.)

Medved z zamišljenostjo in čuvstvovanjem modernega puščavnika:

„Kako je pičel slaj v omami,
ki v svetu iščemo jo sami!
Zastonj se trudimo za srečo
z besedami, zastonj z rokami.“ (311.)

Ivan Cankar z ironijo temperamentnega nihilista:

„Čednost je podobna ošpicam; vsak človek jih
ima enkrat in potem nikoli več“ (91.)

in slednjič še „Naši Zapiski“ ter „Svobodna Misel“.

Najznamenitejša literarna imena bi torej bila navedena. Toda kdor bi mislil, da je g. Klepec res hotel zbrati, kar je jedrnat izraženih slovenskih misli, bi se hudo zmotil. G. Klepec se je blagovolil ozreti samo na eno smer mišljenja; izpustil je imena, ki bi jih ne bil smel prezreti — Slomšek je n. pr. skoro vedno aforističen — in se je celo pri navedenih pisateljih nekaterih citatov tendenciozno ognil. Tako našteva stvarni seznamek pri besedi „pes“ dva citata, pri besedi „Bog“ pa nobenega. G. Klepec spada očitno k izumirajoči vrsti ljudi, ki verskega vprašanja sploh ne vidijo in se zato ne pečajo z njim. Pač! Pri besedi „vera“ v stvarnem seznamu nahajamo citat pod številko 264., ki se glasi tako-le:

„Iz egoizma se boji človek smrti. Ve namreč, da neha biti — neha za svet, neha za ljudi. Saj nas vendar ljudje, ki nas nimajo več pred očmi, takoj pozabijo... Človek misli le na samega sebe, ker je človek velik le v svojem egoizmu. In ta egoizem nas spremlja v življenju in še v smrti in on je vzrok, da nas misel, da se povsem izgubimo, navdaja z bojznijo, z neko mrzlo, notranjo grozo...“

Kdor bere te besede tako, kot so tiskane, in kdor pomisli, da jih je pisal Meško, ve dobro, kaj pomenijo; kdor nadalje pomisli, da ni v citatu nikjer besede „vera“ niti po črki, niti po zmislu in da je vendar pod to besedo v seznamek uvrščen, ve tudi, kak pomen mu je hotel umni g. Klepec podtekniti. Tako umevanje teksta imenujejo nekateri zavijanje, drugi še drugače; gotovo je pa to, da je za podobno početje treba le malo bistroumnosti in kar najmanj literarne poštenosti. Ravnotako ne more nepristranski kritik pripisati le nabirateljevi nevednosti čudnega dejstva, da sta ekscerpirana samo dva lista kot taka: „Svobodna Misel“ in „Naši Zapiski“.

Ker je g. Klepec tendenciozno izbiral citate in aforizme, je umevno, da je posebno odlikoval moderno. Človek, ki ne gleda mnogo niti na objektivno veljavo tekstov, hiti na dovršenost in jasnost oblike, bo iz naše novoromantične literature lahko naštel zgledov obilico. Ta doba je bila jako bogata sentenc; vsak mladič si je lastil pravico modrovati o „življenju“ (zato ni čuda, da je pod to besedo v Klepčevi zbirki največ citatov) in podobnih, hudo splošnih pojmih. Filozofiralo se je križem (danes se veliko manj), toda to ni bila filozofija duha, temuč filozofija ohlapnih besed in filozofija gostih besed. Zato ni g. Klepec ravnal prav, ko je nabiral aforizme kakor:

„Neumrljivo je hrepenenje“ (588.)

ali izpisaval dolge nezmisli, odete v obleko apokaliptiške modrosti n. pr.:

„Vse, vse je Luč! In kar je naših spletek,
v globinah eno je na večni čas,
zlo in dobrota, konec in začetek.
To vse je majhno, je bežeč le glas,
kopneč oblak, ne noč, ne mrak, ne jasnost
nevreden brazd, ki vam grde obraz... itd. (993.)

Take stvari so nerabne, kakor je skoro nerabna tudi knjiga g. Klepca. Je namreč tako, da je človek, ki ima, če ne morda premalo znanja, pa gotovo premalo objektivnosti, nesposoben delati tudi literaturo sedme vrste, kar je nabiranje slovenskih citatov in aforizmov.

Izidor Cankar.

Druga.

Najnowsza historia literatur południowosłowiańskich i działalność prof. M. Murki. Sprawozdanie krytyczne, napisał Tad. Stan. Grabowski. Kraków 1910, str. 83. — Zanimanje Poljaka Grabowskega za južnoslovanske narode in njihovo kulturo nam je znano že iz enega njegovih prejšnjih spisov, mislim namreč obširno delo; *Współczesna Chorwacya* (Sodobna Hrvaška), str. 398, v dveh delih 1905 in 1908. Tukaj prinaša pisatelj zanimive študije dveh najglavnejših reprezentantov istodobnega hrvaškega literarnega delovanja, v prvem delu zgodovinarja Ks. Šandora-Gjalskega, v drugem pesnika Silvija Kranjčevića. Obljubil je tudi še razpravo o dramatiku Iv. Vojnoviću. V navedeni brošuri pa se bavi pisatelj, kakor je mogoče spoznati že iz njenega naslova, z znanstvenim delovanjem prof. Murka. Prvi del (36 strani) obsega natančno in podrobno analizo Murkove knjige: *Geschichte der älteren südslawischen Literaturen*. Leipzig 1908. Ocenjuje jo zelo pohvalno ter dodaja tuptam kaj no-

vega, dasi je opaziti včasih, da pisatelj ni povsod razumel Murkovih misli. Želji, ki jo izraža proti koncu tega dela, se pridružujemo tudi mi, namreč da bi nam prof. Murko kmalu podaril tudi drugi del svoje literature, zgodovino novejšje južnoslovanske literature. V drugem poglavju razpravlja pisatelj po kratkih življenjepisnih noticah o dosedanem Murkovem znanstvenem delovanju. Ker je obhajal prof. dr. Murko v februarju 1911 — rodil se je namreč l. 1861. dne 10. februarja — svojo petdesetletnico, je došla omenjena knjiga v nekako proslavo njegove petdesetletnice. Murkovo delovanje na polju slavistike je bilo in je še sedaj vsestransko, tako da moramo res občudovati njegovo agilnost. Že od leta 1886. ga poznamo kot marljivega znanstvenika. Izpočetka so bila njegova dela strože jezikoslovnega značaja, nato se je posvetil bolj literarnemu študiju, pozneje narodopisju ali folkloru. Ponosni smo lahko Slovenci, da imamo v slavistiki zastopana tako slavna imena, kot so Kopitar, Miklošič, Oblak, Štrekelj in Murko. Onim, ki se zato zanimajo, bo knjiga gotovo prav dobro došla. Cena ji je 2 K 40 v. J. K.

Mladim literatom.

IV.

Naprosil si me, dragi urednik te-le mladoliteratske vadnice, da bi Te eno uro supliral. Prav rad! Ker pa je že stara navada v šolah, da tisti, kdor suplira, ne sega v stroko zadržanega kolega, ampak učencem kaj pripoveduje, posebno kaj takega, kar je njemu najbližje in najljubše, zato tudi jaz v tej suplirani uri ne bom govoril o poeziji, ampak o — prozi.

Proza! — „Uh, ta človek,“ je razlagala lepa gospodična Mira svoji prijateljici Veri, „uh, ta človek, to Ti je sama proza, živa proza — — — obupala bi, tako Ti rečem.“ Če se je ob tem pogledal obrazek lepe Mire, je to od stida namrdnjeno lice izpričevalo, da je tisti človek, ki je po njeni sodbi sama proza — grdež — in dolgočasni pustež. — Iz tega obrazovega izpričevala se da dokazati, da mladi bolj nadepolni — kot nadebudni literati cenijo veliko više pesem — poezijo — nego prozo. Imponira jim edino-le ime: pesnik, prozaik — kdo bi se menil! Zato je čisto naravno, da ga kar ni najti v literarni šoli, ki bi se trudil, da bi oral ledino naše „proze“. Proza, to je dolgčas, prozaik še umetnik ni! Da bi tak nosil dolge lase! Ne sme jih! Kam pridemo?!

Tako-le je diskreditirana uboga proza med mladino (izjeme le potrjujejo pravilo), in vsled tega ni čuda, da dežuje verzov na uredniške mize, da poganjajo križem domovine, kot zvončki sedajle na ledinah in ozarah. Pa zakaj? —

Zato menda, ker človek posameznik prehodi in preživi iste faze v kratkem, kakor so jih preživljali narodi v stoletjih. Vsak narod pa je bil v mladostni dobi pesnik, poezija — mu je bila beseda — ne pa pismo, pa samo beseda ni bila dovolj — še struna jo je morala spremljati. Zato so narodne pesmi najstarejše slovstvo vsakega ljudstva — in zato se pač vsakdo redno poizkusi v pesmi — in ne v prozi, vsakdo, ki razen šolskih nalog čuti v sebi nekaj poklica za leposlovje. Kljub temu pa zgodovinsko-matematično lahko dokažemo, da se je izmed sto takih poizkuševalcev v verzih

rodil komaj en edini pesnik — in še ta morda komaj za toliko, da je po dolgi borbi z založniki doživel izdajo svojih poezij. Mnogi iz one stotine poizkuševalcev opuste kmalu verze in muze, ker je bila stvar le zunanja, bolj moda kot dušna potreba, drugi pa presedljajo in se oprimejo proze in obrode dobre sadove. To pa je pri vseh tistih naravah, ki čutijo v sebi resnično sveti ogenj, radost in veselje do leposlovja, ki ne čakajo vzvodov odzunaj, ampak jih dobe v svojih srcih. In kdor čuti ta ogenj, kdor ga nosi v prsih, on pojde naprej — in bo dosegel, kar se mu doseči da — pesem — ali prozo.

Najprvo, če govorimo o prozi, je treba pregnati zbežanost o pojmu proze. Proza je — nevezana beseda v pismu ali govoru. Vse, kar se torej na svetu razodene z besedo, je proza v širšem pomenu: Tudi recept zdravnikov, razglas obsodbe, terjatev davka — reči, ki imajo s poezijo kaj malo opravka.

Proza v ožjem pomenu — je pa takisto poezija, kakor ona, ki ima le to nebitveno razliko, da je beseda merjena — in vezana, dočim v prozi tega ni. Vse drugo pa, kar potrebuje pesnik-stihotvorec — potrebuje tudi pesnik-prozaik. Oba namreč imata isto nalogo, da dogodke in pojave — psihične in fizične — ki srečavajo in tvorijo človeško življenje, z besedo tako opišeta, da je ta opis zmožen v bralcu ali poslušalcu vzbujati in roditi estetične užitke. Kakor hitro torej ti branje prozaičnega opisa ne vzbudi estetičnega užitka, resnične, čiste notranje zadovoljnosti, ampak vzbuja zoprnost, gnus, nizkotne nagone, dolgčas — potem tista proza nima s poezijo nobenega sorodstva in nobenega stika — tako delo ni literarno, ni lepo slovnno. Če pa nasprotno odgovarja zgoraj navedenemu namenu, potem ta proza ni več tista zaničevana, suhoparna dolgočasnost — ampak resnična poezija. Opozoril bi prav rad nakratko s tem na prozo-poezijo, ki jo posebno mladina rada prezira. — Pomnimo tole: Redno in splošno se prebira rajši — proza — nego pesem.

— Zares dobra pesem, ki jo človek bere dvakrat in desetkrat, pa je je vselej vesel — to je biser, to je dar božji — zato pa tako redka. — Vsledtega bi marsikdo, ki ima dar in zmisel za leposlovje, utegnil biti dober prozaist — dočim v pesmi ne bo nikdar prišel do praga onega hrama, kjer je zlati dom visokoletnih pegazov. Zato pa je potreba posvečati več ljubezni, več studija — poeziji-prozi.

Prvo vprašanje stavimo še: kaj naj piše začetnik prozaist? — Pred menoj leži pismo, iz katerega zveni lep slog, dosti duhovitosti — in tamkaj vprašuje mlad talent: kaj naj pišem?

Odgovarjam in pravim: Vse! Le zgrabi življenje, kjer — in koderkoli — povsod je interesantno — samo opiši in povej to, kar more vzbujati estetični užitek. Vsak življenjski dogodljaj, vsak vozel in vsako razvozlanje — vse pa nosi v sebi idejo — polno, filozofično resnico. To zadnje pa je zrno, — namreč ideja, misel! Zato oni, ki ima dosti bogastva idej — in misli — ne bo nikdar vprašal: kaj naj pišem? Še preveč ima snovi.

Toda misel imata tudi subti matematičar in slovníčar. Pa tadva nista še pesnika. Tudi politiki imajo ideje, visoke in široke — pa niso zato še pesniki. Treba je k ideji obleke — oblike — besede. Potemtakem pride drugo važno vprašanje: Kako naj pišem?

Na to bi morda najbolje odgovoril tako-le: Kakor je komu dano in dodeljeno — če mu je sploh dano — tako naj piše in tako bo pisal do smrti. Ob tem „kako“ pride na dan individualnost, če ni pisatelj le smešni plagiator stila, besedi in porêkel. Francoz dobro pove: le stile c'est l'homme.

Seveda je tudi tu šola potrebna. Drugače ne bi bil zapisal že Aristotel nekak ABC v svoji poetiki v tehle treh besedah: ἡθὴ καὶ πάθος καὶ πράξις: slikanje duševnega razpoloženja, strasti, dejanj — ali notranje in zunanje življenje, to naj diha iz pisane, poetiške besede. Če pa hočeš to videti in občutiti — opazuj! Opazuj intenzivno — pa ne kakor fotografični aparat — ampak kakor duša, ki išče vzrokov in zvez, ki sama iz sebe diha v okolico žarke luči in jo razsvetljuje, kateri duši je vsak pojav resničnosti krog nje element, katerega porabi za svoje poslopje poezije, ki ga zida v duši — z domišljijo. Torej opazuj in uživaj najbolj sam z vso dušo — in boš videl, uživali bodo tudi tisti, ki bodo brali. Iz tega opazovanja in uživanja se ti bo rešilo vprašanje po Tvoji individualnosti: kako! Kakor moreš, kakor Tvoj individuum — Tvoja osebnost narekava — če Ti sploh narekava.

To bodi kratek osnutek — za prozo:

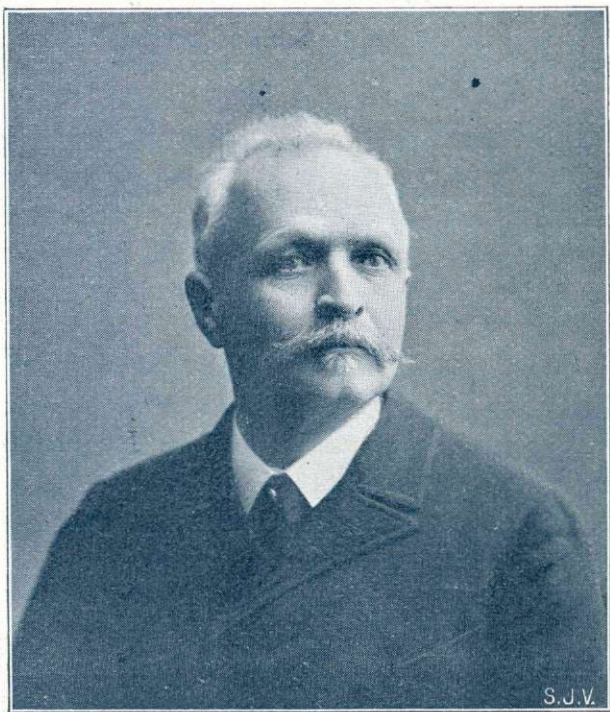
Kaj? Vse. — Kako? Kakor Ti je dano.

F. S. Finžgar.

To in ono.

† Profesor Josip Apih.

V 3. številki „Dom in Sveta“ je ostalo v Apihovem živopisu nekaj napak, ki jih tukaj popravljam. V opombi 2. pod črto stoji: „Ne 1885, kakor pravi Glaser.“ Glaser pa

† PROFESOR JOSIP APIH

ima IV., str. 167., letnico 1853, katera je tudi pravilna. Napake pa so v Glaserju in po njem deloma tudi v mojem spisu glede letnic, ki se tičejo razprav, kar sem za prejšnji list prepozno zasledil. Razprava o Velehradu je v „Ljubljanskem Zvonu“ l. 1885. (ne „Zvon“ l. 1877. in tudi ne 1875.). „Plem-

stvo in narodni razvoj“ je v „Ljubljanskem Zvonu“ l. 1887. (Ne „Zvon“ l. 1877.). Spis o židovstvu se nahaja v „Letopisu Matice Slovenske“ l. 1886. in ne v „Ljubljanskem Zvonu“ l. 1885. Razprave: „K zgodovini Popotnika“, „Statistika članov Matice Slovenske“ in „Statistična črtica dijaštva avstrijskih visokih šol“ se nahajajo zaporedoma v „Ljubljanskem Zvonu“ l. 1888., 1889. ter 1890. Nemški spisi, ki so objavljeni v „Österreichisches Jahrbuch“, se glase l. 1890. (str. 79—106): „Die Slovenen und die Märzbevegung von 1848“, l. 1892. (stran 174—208): „Die slovenische Bewegung im Frühjahr und Vossommer 1848“, l. 1894.: „Die Slovenen und der constituirende Reichstag 1848/49“, l. 1896.: „Die Slovenen und das österreichische Verfassungswerk von 1848/49.“ Spis v „Letopisu Matice Slovenske“ l. 1890. (ne 1892.) se glasi: „Deželni stanovni kranjski od 1818—1847.“ Razprave o ustanovitvi narodne šole na Slovenskem so objavljene v „Letopisu Matice Slovenske“ l. 1894. in 1895. V „Izv. M. K.“ II. je spis: „K zgodovini novomeški v 18. veku.“ (Ne 8. veku.) Končno naj še popravim, da je Apih maturiral 1. avgusta l. 1872. in ne 1. julija.

Dr. Fr. Kotnik.

Helena Keller.

Lansko leto umrli pisatelj-humorist, slavni Mark Twain, je rekel nekoč: „Dve največji čudi 19. stoletja sta Napoleon I. in Helena Keller.“

Helena Keller, rojena 27. junija 1880 v mestecu Tuscumbia v Alabami (v juž. delu Sev. Amerike), je bila prav zdrava in čvrsta deklica. Z 19 meseci pa jo je huda bolezen vrgla na posteljo in jo pohabila za vedno. Vstala je, toda — slepa, gluha in nema. Njen oče Gašper Keller, bogat stotnik, je iskal dolgo pomoči pri zdravnikih-špecialistih, rad bi bil dal vse svoje premoženje. Toda zastoj! Čudežev delati tudi

zdravniki ne znajo. Deklica je ostala slepa, gluha in mutasta. Telesno se je drugače prav dobro razvijala, a ostala je doma brez prave vzgoje. Razvajena in razdražljiva nagajivka je terorizirala vso hišo, tako da so se starši s strahom vpraševali, kaj bo. Sporazumela se je z raznimi znamenji, z gestikuliranjem in kimanjem, in zlasti njena mati Kate Adams jo je razumela povsem. Edino za besedo „voda“ je imela poseben znak, nekak zategnjen „wa — wa —“ (angleško water = voda), kar ji je ostalo še od prvih otroških poizkusov. Tako je bilo do 7. leta. In zdelo se je, da je grozna temna noč objela Heleno Keller za vedno. A neskončna ljubezen sama je poslala žarek, milosti poln, ki je veselo zaigral pred dušo Helenino in ji posvetil na pot, sicer polno bojev in težav, pa tudi zmage in veselja. Meseca marca l. 1887. je dobila Helena vzgojiteljico. Prišla je Ana Sullivan, učiteljica, ki se je z vso svojo dušo posvetila vzgoji nesrečne deklice. Ana Sullivan je že v zgodnji mladosti skoro popolnoma oslepela in bila s 14. letom sprejeta v Perkinsov institut za slepce v Bostonu. Pozneje je zopet ozdravela. L. 1886. je napravila zrelostni izpit in takoj prihodnje leto je vstopila kot domača učiteljica pri stotniku Kellerju. V Perkinsovem zavodu je živela šest let skupaj z znano Lavro Bridgman, katero je slavni filantrop dr. Samuel Howe, dasi je v starosti 26 mesecev vsled bolezni izgubila čute — vid, sluh, vonj, okus, in ji je ostal samo še peti čut — tip, vendar naučil brati in pisati in celo izgovarjati nekaj vsakdanjih besedi. Tu je študirala Sullivan spise dr. Howeja in videla njegove ideje in trditve uresničene na Lavri Bridgman. Le tako je bilo mogoče, da je postala učiteljica slepe in gluhoneme Helene Keller. — Težak je bil začetek. Izkušenosti nobene! Katera pot jo vodi do cilja? Metode nobene! Noben mentor ji ni stal ob strani! Toda njen praktičen talent in požrtvovalno, ljubezni polno mlado srce sta ubrala vedno pravo pot.

Precej v začetku si je določila smoter: ravnati s Heleno tako kot z malim, dve do tri leta starim otrokom, ki še ne ve in ne razume ničesar. Dobro vedoč, da je le ljubezen ključ do vrat, ki odprejo pogled v dušo otrokovo, je izkušala pridobiti si najprej njeno zaupanje in naklonjenost. In to ni bilo lahko! Helena je bila samovoljna in trmasta, razvajena in razdražljiva, ubogala ni nikogar. Kar ji je prišlo pod roke, je pobila ali kako drugače uničila. Pri jedi je jemala z roko drugim s krožnika, niti umila in napravila se ni radovoljno. Le z neizprosno energijo, z ljubeznijo in vztrajno potrpežljivostjo jo je učiteljica počasi privadila na red in dostojnost in — kar je bilo glavno — na ubogljivost. Čez 14 dni je že pisala vesela pismo svoji prijateljici: Čudo se je zgodilo. Helena me uboga. Nje duša se me oklepa zaupno. — Tako je bil storjen prvi korak. Sedaj se je pričel pouk. A bilo je vse bolj igračkkanje. Helena ni čutila nikdar, da ima poleg sebe učiteljico, vedno je imela vtis, da jo spremlja zvesta tovarišica. Kjerkoli sta bili, v sobi ali na vrtu, doma ali v gozdu, na kar sta naleteli, karkoli jima je prišlo pod roke, Helena je vse, če je bilo le mogoče, prijela ali otipala, učiteljica pa ji je s pomočjo prstnega alfabeta udarjala v roko ime tiste stvari. (Alfabeta, pri katerem se s prsti udarjajo v roko znamenja za črke, se poslužujejo povečini slepci in mutasti.) N. pr. Helena je držala v roki in božala psička. Vzgojiteljica ji je hitro govorila v roko „p—e—s“. In ni nehala prej, dokler tudi deklica ni znala udariti s prsti v roko „p—e—s“. In tako se je godilo pri vsaki stvari. Helena je imela veselje nad tem igračkkanjem in je „telegrafirala“ v roko zdaj sebi ali svoji punčki, zdaj materi ali učiteljici. Dobili so jo celo, ko je ležala na tleh zraven velikega lovskega psa in mu „telegrafirala“ v tace, dokler ni nevoljen zagodrnjal in odšel. Tako se je že do konca marca igraje

naučila 18 besed in tri glagole. Kaj več seveda ni razumela! Kmalu pa je tudi spoznala, da ima vsaka stvar svoje ime in da s pomočjo že znanega alfabeta izve lahko, kar poželi. Nekoč ji je izpustila učiteljica na roko mrzlo vodo in ji hitro udarila v drugo roko „v—o—d—a“. Za trenutek je osupnila, obstala je kakor pribita. Kmalu pa ji je zažarelo oko, zasvetil se je obraz. Neprestano je ponavljala s prsti „v—o—d—a“. Bila je skrajno vznemirjena. Zgrabila je zdaj to, zdaj ono in za vse hotela vedeti ime. Nato pa je pskočila veselja, objela učiteljico in ji pritisnila hvaležnosti poln, vroč poljub. Tako je bil storjen drugi veliki korak naprej. Duša Helenina je okusila prve sladkosti spoznavanja.

Zdaj je šlo lahko. Koncem aprila je znala že čez 200 in koncem maja okoli 300 besed. Zanimivo je, kako se je naučila abstraktnih pojmov. Če je imela kaj sladkega v ustih, ji je učiteljica brž udarila v roko „s—l—a—d—k—o“, če je jedla kaj grenkega pa „g—r—e—n—k—o“. Tako se je počasi potom asociacije navadila besed tudi za abstraktnost. Naučila se je igrati tudi brati in pisati. Oktobra istega leta je že pisala pismo gluhonemim deklicam v Perkinsovem zavodu. In na koncu prvega leta je poznala čez 900 besed in je že pisala svoj dnevnik. Človek ne ve, koga bi bolj občudoval, učiteljico ali učenko.

Tudi v drugem letu pouk še ni bil sistematičen. Helena se je učila, kar jo je veselilo, učiteljica ji je pripovedovala, kar jo je zanimalo, kar je vpraševala. Jemala jo je povsod s seboj (celo v cirkus!), večino dneva sta prebili zunaj v božji naravi. In iz knjige prirode sta brali največ, sta našli dovolj vsega, kar je moglo zanimati otroka. — V tretjem letu šele se je začel bolj reden pouk v branju, računanju, botaniki, geografiji, zoologiji i. dr. Helena je napredovala vidno skoro od dne do dne. Kazala je izredno inteligenco, občudovanja vredno energijo. Z osmimi leti je stavila vprašanja: Kdo je ustvaril svet? — Odkod sem? — Kam pridem po smrti? — Zanimanje v javnosti za nenavadno deklico je bilo vedno večje. L. 1890. se je naučila celo govoriti. Ne moremo podrobneje govoriti o vseh težkočah, katere je morala premagati. Sama pravi, da je po cele noči prejokala v strahu in obupu, ko se ji ni hotelo posrečiti. A misel na veselje, ki bo navdajalo mlado sestrico in starše, ko jo bodo slišali govoriti, jo je tolažila in bodrila in njena energična duša je zmagala. In ko se je vrnila domov in so veselja jokali domači, tedaj ji je bilo — sama piše — kakor bi se bile izpolnile besede preroka Izaije: Gore in hribi bodo pesmi peli pred teboj, vsa drevesa v dolini bodo veselja udarjala z rokami. — Toda inteligentni duh Helenin še ni miroval. Njegov polet je bil vedno višji, vedno drznejši. Študirala je gimnazijo in jo dovršila z dobrim uspehom. Nato se je kljub vsem ugovorom prijateljev in znancev vpisala na univerzo. Danes ima za seboj že tudi univerzitetne študije. Dosedaj je spisala že pet knjig. (Konec.)

Svetovno slovstvo.

Nemci. Gerhart Hauptmann je spisal roman „Der Narr in Christo Quindt“ in dramo „Die Ratten“. Uspeha ni dosegel. Dramo so izzvižgali, zašel je v njej zopet med naturaliste. Pri romanu pa pogrešajo enotnosti in poglobitve. — Hermann Bahrovo dramo „Kinder“ so igrali kot premiero obenem na 21 različnih odrih. Obravnava na moderen način ljubezen med bratom in sestro. Delo je propadlo. — Ravnatelj dunajskega dvornega gledališča Berger je izdal: „Meine hamburgische Dramaturgie“, ki je duhovito delo modernega režiserja; Busse „Geschichte der Weltliteratur“,

ki je sinkronistično urejena in pisana za izobražene, a ne za učene bralce. — Ob Tolstojevi smrti so se čule razne sodbe, Hauptmann ga imenuje „drugega Savonarolo“, Paul Heyse naziva Tolstojev beg v samoto „pozo“, Maks Harden „teater“, katol. literarni historik Adolf Stein naziva Tolstojevo pisateljstvo zadnje dobe „erbärmliche Komödie“. — 28. februarja je umrl pisatelj Friderik Spielhagen. — Spisal je znane „Problematische Naturen“, „Hammer und Ambos“, „Sturmflut“. Slovi kot zastopnik „sodobnega romana“ in se poteguje za „jaz-obliko“ romana. — Kot kuriozum bodi omenjena Karl Mayeva obdolžitev, da je Maeterlinck prepisoval iz Heyseja. — Arnold je podal v „Allgemeine Bücherkunde“ izboren pripomoček za bibliografično zbiranje virov in gradiva za posamezne stroke. Delo sega do najnovejše dobe in je v tem oziru edino svoje vrste. — Te dni se je igrala v ljubljanskem nemškem gledališču prvič, kar stoji Ljubljana, nemška premiera: Dr. Schöppla

DR. ANTE BAUER
zagrebški škof-koadjutor

čas da izvira vse, kar je napisal, le iz njegove ničemurnosti in sovraštva proti demokratizmu. — Geigerjev roman „La Reine Amoureuse“, ki obravnava sodobno snov ljubezni knjeginje do nekega bibliotekarja, je vzbudil ostro polemiko pro in kontra. — Sicer pa med Francozi sedaj ni opaziti veliko resnega literarnega stremljenja. Zdi se, kakor bi francosko slovstvo, zlasti dramatika, bila le konkurenčni boj za eno-dnevno slavo.

Italijani. Novi Tartufarin roman „Eterne leggi“ se vrši ob Adriji; ozadje so socialne razmere, okvir strastne erotične zmede, zrno razmerje med graščakom, kmeti in delavci. — Térésah „Il Cuore ed il Destino“ je resignirano delo nadarjene pisateljice, ki se odčasadočasa znosi nad človeškim delovanjem in stremljenjem v satiričnih pointah. Gabrielle D'Annunzio piše „mistično dramo“, „Sv. Sebastijan“, v kateri naj neka pariška baletca igra naslovno vlogo. — Menda piše delo zato, da umiri svoje upnike in da mu ne bo treba sleči suknje Sardanapala. Snobizem, reklama in frivolnost so njegova sredstva; k temu štejemo tudi Passerinijevo „Dizionario D'Annunziano“, ki je nekaka enciklopedija vseh nenavadnih besed, figur in stilističnih apartnosti D'Annunzia.

Angleži. Wellsov „The New Macchiavelli“ je političen roman, ki ima za konflikt politično kariero poslanca

drama „Der Preis“. Pisatelj obravnava „jury in nagrade“ pri literarnih konkurencah satirično in razvozlja konflikt v genreu veseloigre s staro tehniko. Delo je propadlo.

Francozi. George Ohnetov v historični roman „Pourtuer Bonaparte“ kaže velik kompozitorski in pripovedni talent. Léon Daudet rešuje v „La Mé-sentente“ zakonski problem s pomočjo vere. — Georges de Porto-Richejeva drama „Le vieil Homme“ je sijajno uspela in velja Parizu za velik literaren dogodek, sujet je seveda pariški. — Tailhade analizira Balzaca,

in njegovo verolomno ljubezen. — Delo sicer ni povsem posrečeno, a je resen roman. — Noblesov „Chains“ obravnava pod krinko ljubezen portugalskega kralja do amoureuse Gaby. — Kljub aktualni vsebini ne hlepi delo po frivolnih efektih, ampak rešuje problem psihološko. — Zelo hvalijo novele Pattersohnove, ki je postal namah slaven. Njegova moč tiči v risanju kmeta in narave, kar je pri Angležih redke dar. — James, slavni romanopisec, je s svojo dramo „The Saloon“ propadel; mladenič, ki je odločen za vojaški stan, postane duhoven po poklicu, zato ga zavržejo starši in nevesta. Vzrok propada je najbrže revno dejanje in prevelike psihološke finese. — Ridgejeve „Light Refreshment“ so povesti iz najnižjih slojev. Gorka ljubezen pisateljstva do teh trpinov, fini humor in umerjeno realistično slikanje označujejo delo. — Leta 1910. so izšle na Angleškem 10.804 knjige, od teh jih je v prvih izdajah zagledalo beli dan 2336, in sicer 1806 romanov ter 200 literarno-kritičnih del.

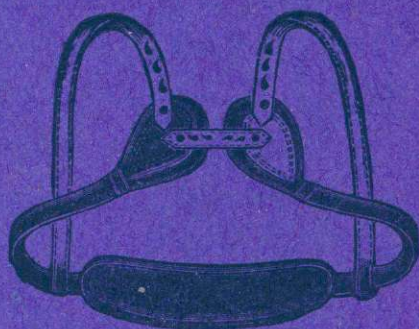
Homunkulus.

Belokranjski pregovori in reki.

Bog ne daj s koli (vozom) na peč!
Bog ti se ne daj zoholiti, niti iz oholije na niš dojti!
Hrastov les nima brata.
Kada je Božič vani, je vuzem v hiši.
Kada je vuk v selu, ni dosti spanja.
Kada mlade kite (veje) odganjajo, morajo stare odpasti.
Kadi ni slog, tam ni Bog.
Kaj je više (več) vredno od uši, dobro je digniti (pobrati).
Kaj stojiš, ko da si došel sóli prosit!
Kako se gusla, tako se tanca.
Ki k sóboti delo špara, ni vreden, da je v njem para (kar danes lahko storiš, ne odlašaj na jutri).
Ki počasi hodi, daleko dojde.
Ki se pozimi dobro hrani, se poleti lahko muham brani.
Ki pita (vpraša): „češ li“?, ta ne da.
Ki zadere, ta pobere.
Kako je živel, tako je zaživel (končal).
Gorja zanaščina, nego je samščina (ne zanašaj se na nikogar).
Groš, kega človek doma dobi, naj ga poljubi.
Lažec i tat se skupa pajdašijo.
Na kumov plot se je grdo opreti (grdo je kumstvo zlorabljeti).
Ne moli se k onemu Bogu, ki ti pomoči neče!
Ne pritiskaj se k mrzli peči!
Od rana do mrkla (od jutra do noči).
Pazi o veliki maši, s čim pojdeš veliko soboto k maši! (iz česa boš imel speči kruha, pogačo za „žegen“ veliko soboto, t. j. pšenico spravi že o mlatvi).
Pes on, ki jé, i on, ki gleda (ničvreden je ta, ki jé, pa potrebnemu ne da, da bi ž njim jedel).
Pes pesa ni još ugriznil (kavka kavki ne izkljuje oči).
Slaba ovca, ki svoje vune ne more nósiti.
Trn, ki kani bosti, izza rana dobro bôde.
V njem ni moža, kaj ni v buči soda.
Več velja ranek, nego celi danek (rana ura, zlata ura).
Voli se veselijo, kada krmo vozijo (ker takrat niso gladni), a ne kada vino.
Vsakemu človeku je smrt za petami, a hajduku za vratom.
Za zajčjim gnojem neče nič rasti (brez gnoja nič ne raste).
Zetovlja streha kmalu procuri (na zeta se ne zanašaj dosti).
V Adlešičih zapisal I. Š.

Zunanja naročila se točno, hitro in diskretno dopošiljajo po najnižjih cenah.

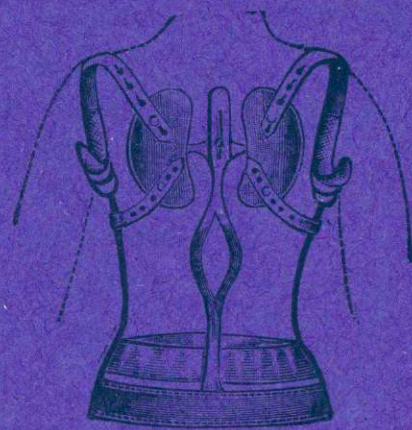
Izdelovanje kirurških in medicinskih instrumentov
Atelijé za ortopedične aparate in bandaže

Br. Hlavka

Ljubljana, Prešernova ulica št. 5.

Vse bandaže se izdelujejo pod strogim nadzorstvom po odredbah gg. zdravnikov.

Galvanični poniklovalni zavod z motornim obratom.

Kamnoseški izdelki iz marmorja za cerkvene in pohištvene oprave, spominki iz marmorja, granita ali sijenita, živo in ugašeno apno

se dobi pri

Alojziju Vodniku

kamenarskem mojstru

Ljubljana, Kolodvorska ulica

Domača tvrdka

Gričar & Mejač, Ljubljana

Prešernova ulica 9.

Najstarejša in največja trgovina z izgotovljeno obleko

Priporočava se prečastiti duhovščini v naročila za izvršitev raznovrstne

duhovniške obleke

iz zajamčeno dobrega, trpežnega blaga razne kakovosti, katerega imava prav mnogo v zalogi. Postreževa na željo z vzorci ter sva v stanu vsled nakupovanja v množinah in obširne trgovine postreči z istinito dobrim blagom in natančno izvršitvijo po najnižji ceni.

V zalogi imava

izgotovljene obleke

za gospode, dečke, gospe in deklice po najnovjšem kroju in lepih vzorcih.

Zaloga

srajc, ovratnikov in kravat za gospode.

Ilustrirani ceniki so franko na razpolago.

Največja in najstarejša tovarna lončenih peči in raznih lončenih izdelkov

Avgust Drelse, Ljubljana

(mnogokrat odlikovana)

Priporoča se slavnemu občinstvu in prečastiti duhovščini v naročila na

štedilna ognjišča in peči

preproste in najfinejše, izvršene v poljubnih modernih barvah in vzorcih kar najbolj strokovnjaško, zanesljivo in trpežno, po najnižjih cenah. Župniščem, samostanom in šolam dovoljujem znaten popust. Ilustrirani ceniki so na razpolago.

Tovarna dežnikov in solnčnikov

L. MIKUSCH

v Ljubljani, Mestni trg šte. 15

priporoča svojo veliko zalogo

dežnikov in solnčnikov

preprostih in elegantnejših, solidno, trpežno izdelanih, po najnižjih tvorniških cenah.

Prevleke in poprave se izvrše dobro in poceni.

Podobarski in pozlatarski atelijé

Andr. Rovška naslednik

Ivan Pengov

Ljubljana, Kolodvorska ulica šte. 20

se priporoča prečastiti duhovščini in cerkvenim predstojništvom v naročila za izvrševanje vsakovrstnih strogo umetniško izvršenih oltarjev v raznih slogih, kipov in svetniških soh iz lesa, gipsa, marmorja in cementa itd.

Priznalna pisma na razpolago. Domača tvrdka.

Teodor Korn

pokrivalec streh in klepar
ter vpeljavec vodovodov

Ljubljana

Slomškova ulica št. 3 in 10

priporoča se p. n. občinstvu za izvrševanje vsakovrstnih

kleparskih del ter pokrivanje streh

z angleškim, francoskim in tuzemskim škrljem, z asbest-cementnim škrljem „Eternit“, patent Hatschek, dalje z izbočeno in ploščnato opeko, lesnocementno in strešno lepenko. Vsa stavbinska in galanterijska kleparska dela v priznani solidni izvršitvi. Poprave točno in ceno. Proračuni brezplačno in poštine prosto.

Obenem naznanjam, da sem kupil že 36 let obstoječo trgovino tvrdke Jos. Stadler v Ljubljani in bom isto nadalje vodil pod njegovim osebnim vodstvom ter vodstvom spretnih in zanesljivih kleparjev in monterjev v hiši Stari trg št. 9 kot podružnico. Istotako priporočam svojo podružnico v Trstu, Via Miramare št. 65, ki jo vodi poslovodja Franjo Jenko.

Najsigurnejša prilika za štedenje!

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

sprejema vsak delavnik od
8. do 12. ure dopoldne hra-
nilne vloge ter jih obrestuje

po $4\frac{3}{4}\%$

brez odbitka, to je: daje za
100 K čistih 4.75 K na leto.

Rentni davek plača hranilnica sama.

reg. zadruga z omejenim poroštvom

Kongresni trg št. 19

Prelat Kalen Andrej l. r., predsednik.

Kanonik Sušnik Janez l. r., podpredsednik.

Dr. Fran Dolšak l. r., zdravnik v Ljub-
ljani, podpredsednik.

Druge hranilne knjižice se spre-
jemajo kot gotov danar, ne da
bi se njih obrestovanje prekinilo.

Daje tudi svojim članom predujme
na osebni kredit, vračljive v $7\frac{1}{2}$ leta
(90 mesecev) v tedenskih, oziroma
mesečnih obrokih, kakor tudi po-
sojila na zadolžnice in menice.

Največja zaloga zlatnine in srebrnine

H. Suttner, Ljubljana

Mestni trg in Sv. Petra cesta 8

Tovarniška znamka

IKO

Lastna tovarna ur v Švicl.

Zahtevajte novi cenik

kateri je ravno sedaj izšel
zastonj in poštine prosto.

Tovarniška znamka

IKO